

**НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗА ОСВІТНЬОЮ ПРОГРАМОЮ
«СЕРЕДНЯ ОСВІТА (БІОЛОГІЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ТА
ПРИРОДОЗНАВСТВО)»
ПРЕДМЕТНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014.05 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (БІОЛОГІЯ
ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ)
другого (магістерського) рівня вищої освіти**

Навчально-методичний посібник

УДК 378.147.091.33-027.22:57](075.8)
Н 31

Рекомендовано до видання Вченою радою
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
(протокол № 8 від 28 лютого 2024 року)

Рецензенти:

Курок В.П., доктор педагогічних наук, професор, чл.-кор. НАПН України, завідувач кафедри технологічної та професійної освіти Глухівського НПУ ім. О.Довженка;

Приходько Н.А., викладач біології вищої категорії, старший викладач ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка».

Н 31 **Наскрізна** програма практичної підготовки здобувачів вищої освіти за освітньою програмою «Середня освіта (біологія та здоров'я людини та природознавство)» предметної спеціальності 014.05 середня освіта (біологія та здоров'я людини) другого (магістерського) рівня вищої освіти : навчально-методичний посібник / уклад. Коренева І.М., Рудишин С.Д., Хроленко М.В., Біліченко П.Г., Бурчак Л.В., Мегем О.М., Луценко О.І., Хлонь Н.В., Кмець А.М., Ільїна Н.М.; за ред. Кореневої І.М. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. 97 с.

Навчально-методичний посібник «Наскрізна програма практичної підготовки здобувачів вищої освіти за освітньою програмою «Середня освіта (біологія та здоров'я людини та природознавство)» предметної спеціальності 014.05 середня освіта (біологія та здоров'я людини) другого (магістерського) рівня вищої освіти» містить виклад змісту всіх програм практик за відповідною освітньою програмою і призначений для ознайомлення здобувачів, роботодавців та інших стейкхолдерів з цілями, змістом, завданнями, критеріями оцінювання кожного виду практичної підготовки. Його зміст побудовано відповідно до освітньої програми та навчального плану зазначеної ОПП. Посібник містить не лише виклад програм практик, а й рекомендації щодо оформлення документації, зразки конспектів уроків, що стануть орієнтиром для студентів під час проходження практики.

Практикум розрахований для організації практичної діяльності студентів денної та заочної форм навчання. Призначений для студентів предметної спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), керівників практик та роботодавців.

УДК 378.147.091.33-027.22:57](075.8)

© І.М.Коренева, 2024

© Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
Розділ 1. БЕЗВІДРИВНА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА.....	7
Розділ 2. ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА НА РОБОЧОМУ МІСЦІ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ, ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ТА ІНТЕГРОВАНІХ КУРСІВ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	12
Розділ 3. ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	24
Розділ 4. ПІДГОТОВКА ДО НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ.....	33
ДОДАТКИ.....	81

ПЕРЕДМОВА

Визначені національною доктриною розвитку української освіти в XXI столітті завдання передбачають забезпечення фундаментальної, наукової, загальнокультурної та практичної підготовки фахівців. Саме на реалізацію цих завдань спрямована підготовка майбутнього вчителя біології, природознавства та основ здоров'я.

Фахівець освітнього ступеня «Магістр» – особа, яка здобула спеціальні уміння та знання дослідницького та інноваційного характеру, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків вчителя біології, природознавства та основ здоров'я у закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти. Це високопрофесійний фахівець в галузі природничих наук, який оволодів сучасними професійними технологіями і знаннями з біології, а також основ фізики, хімії, географії, екології, анатомії та фізіології людини, валеології, а також методів та методик наукових досліджень, у якого сформовані педагогічні вміння та навички із моделювання та впровадження різних форм навчальних занять, позаурочної та позакласної роботи з біології, інтегрованих курсів природничої освітньої галузі та основ здоров'я. Він є вчителем, викладачем, здатним формувати у здобувачів ключові та предметні компетентності, розвивати пізнавальну активність учнів, здійснювати різні види виховання, формувати в учнів навички дослідницької діяльності.

Система практичної підготовки здобувачів освітньої програми «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини та природознавство)»

№ОК	Назва практики	Семест р	Кількість кредитів/г один	Тривалість (тижнів)		Форма контролю
				денна	заочна	
ОК12	Безвідривна педагогічна практика	1	3/90	2	2	Диференційований залік
ОК13	Педагогічна практика на робочому місці вчителя біології, основ здоров'я та інтегрованих курсів природничої освітньої галузі	2	9/270	6	3	Диференційований залік
ОК14	Педагогічна практика в закладах фахової передвищої освіти	3	6/180	4	3	Диференційований залік
ОК15	Підготовка до написання магістерської роботи	1-3	12/360			
15.1	Методологія і методи наукових досліджень	1	3/90			Залік
15.2	Інформаційні технології в дослідницькій діяльності	2	3/90			Залік
15.3	Академічна риторика	3	3/90			Залік
15.4	Науково-дослідницька практика з написання магістерської роботи	1,2,3	3/90	3	3	Залік
	ВСЬОГО		30/900			

Нормативні вимоги щодо місця практики в освітньому процесі та їх організаційно-методичного забезпечення ґрунтуються на: Конституції України, Законах України «Про вищу

освіту», «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про професійну (професійно-технічну) освіту, «Про фахову передвищу освіту», «Про післядипломну освіту», «Про колективні договори та угоди», «Про оплату праці», «Про охорону праці», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних»; постановах КМУ №1134 від 17.08.2002 «Про затвердження нормативів чисельності студентів, аспірантів, докторантів, здобувачів наукового ступеня кандидата наук, слухачів, інтернів, клінічних ординаторів на одну штатну посаду науково-педагогічного працівника у ВНЗ III-IV р.а. та ВНЗ з післядипломної освіти державної форми власності», №266 від 29.04.2015 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», №1187 від 30 грудня 2015 року «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» зі змінами, внесеними постановою КМУ від 10.05.2018 № 347 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187», №1341 від 23.11.2011 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій»; №579 від 12.08.2015 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність»; постанові КМУ № 261 від 23.03.2016 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)»; наказах МОН від 07.08.2002. №450 «Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів», від 12.10.2017 №1368 «Про зміни до наказу МОН України від 12.05.2016 року №506 «Про затвердження Переліку предметних спеціалізацій спеціальності 014 «Середня освіта (за предметними спеціалізаціями)», за яким здійснюється формування і розміщення державного замовлення та поєднання спеціальностей (предметних спеціалізацій) в системі підготовки педагогічних кадрів», № 93 від 08.04.1993 «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міносвіти № 351 від 20.12.94 р. «Про внесення змін до Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України»; Концепції «Нова українська школа»: концептуальні засади реформування середньої школи, схваленої рішенням колегії МОН України №10 від 27.10.2016; Методичних рекомендаціях до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти («Внутрішня система забезпечення якості освіти: Абетка для директора»); Стратегії розвитку Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка на 2021-2025 роки, Регламенті Глухівського НПУ ім. О. Довженка; Статуті Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Правилах внутрішнього розпорядку; Правилах прийому до Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка; Положенні про організацію освітнього процесу в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка та інших нормативних документах.

Практична підготовка є обов'язковим складником підготовки фахівців за ОПП «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини та природознавство)» другого (магістерського рівня вищої освіти). Вона передбачає безперервність та послідовність проведення всіх видів практик з метою формування необхідного рівня професійної компетентності відповідно до сучасних вимог.

Наскрізна програма практики – це основний нормативний та навчально-методичний документ, що визначає концептуальні засади практичної підготовки фахівця відповідно до освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «Магістр», що згідно з навчальним планом регламентує послідовність, тривалість різних видів практики, визначає мету, завдання та місце кожного виду практики у структурно-логічній схемі підготовки фахівця, визначає перелік компетентностей (загальних, фахових, предметних), що формуються наскрізною системою практик у професійній підготовці майбутнього магістра середньої освіти.

Комплекс педагогічних практик є логічною частиною системи професійної підготовки вчителя, спрямованою на формування у майбутнього педагога всього комплексу загальних компетентностей, зокрема

ЗК 1. Знання та розуміння предметної області, розуміння професійної діяльності. Наявність базових загальних знань в обсязі, достатньому для формування у студентів наукового світогляду та інтерпретації власних досліджень.

ЗК 2. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу інформації на основі науково достовірних фактів та логічних аргументів з використанням різних джерел.

ЗК 3. Здатність проводити дослідження, оцінювати і забезпечувати якість виконуваних робіт, приймати обґрунтовані рішення та генерувати нові ідеї .

ЗК 4. Здатність застосовувати знання на практиці, ефективно розв'язувати практичні задачі, використовуючи професійні знання.

ЗК 5. Здатність працювати автономно та у команді, бути критичним і самокритичним.

ЗК 6. Здатність діяти з дотриманням морально-етичних норм професійної діяльності та інтелектуальної чесності.

ЗК 7. Здатність використовувати сучасні інформаційні та комунікативні технології.

ЗК 8. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 9. Здатність спілкуватися іноземною мовою в професійній діяльності.

ЗК 10. Здатність реалізовувати в освітньому процесі стратегію сталого розвитку.

Розділ 1. БЕЗВІДРИВНА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

№ОК	Назва практики	Семестр	Кількість кредитів/годин	Тривалість (тижнів)		Форма контролю
				денна	заочна	
ОК12	Безвідривна педагогічна практика	1	3/90	2	2	Диференційований залік

Соціальні та економічні перетворення в Україні зумовлюють важливість більш ефективної організації освітнього простору в закладах позашкільної освіти. Відповідно це вимагає вдосконалення професійної підготовки педагогічних працівників, формування здатності у них здійснювати керівництво гуртками, клубами та іншими позашкільними об'єднаннями, вдосконалювати зміст позашкільної освіти, розробляти сучасні виховні технології, що відповідають специфіці позашкільля.

Заклади позашкільної освіти мають ряд особливостей, а саме: варіативність і різноманітність програм навчання, добровільність, багатовекторність практичної спрямованості навчання та виховання особистості.

Основною ознакою безвідривної практики є її одночасне проходження із навчальним процесом у ЗВО, що досягається шляхом гармонійної інтеграції навчально-практичної та самостійної діяльності студента-практиканта. Організація проходження безвідривної практики в закладах позашкільної освіти допомагає студентам усвідомити багатогранність обраної педагогічної професії, надає можливість працевлаштування після закінчення вузу, сприяє формуванню необхідних для майбутнього керівника гуртка знань, умінь, навичок, створює засади професійної компетентності.

Мета та завдання практики

Мета практики: закріплення і поглиблення знань з психолого-педагогічних дисциплін, методик екологічного та валеологічного виховання, ознайомлення студентів із сучасним станом організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти, системою роботи керівника гуртка еколого-натуралістичного напрямку.

Основні завдання практики:

- ознайомлення з системою роботи закладів позашкільної освіти;
- вивчення системи роботи керівника гуртка еколого-натуралістичного
- напрямку та технологій організації виховної роботи в учнівському колективі;
- ознайомлення з особливостями організації роботи керівника гуртка, його посадовими обов'язками, напрямками роботи, документацією;
- формування вміння аналізувати програми гуртків та занять, що проводяться в цих гуртках;
- формування у студентів вмінь планування гурткової роботи;
- формування вмінь планування та проведення занять гуртка, проектної та дослідно-експериментальної діяльності.
- удосконалення вмінь та навичок застосування біологічних знань для вирішення освітніх, виховних та науково-методичних завдань, з урахуванням вікових й соціально-психологічних особливостей вихованців гуртків у певних педагогічних ситуаціях;
- формування здатності до доцільного використання навчально-лабораторного обладнання та мультимедійних засобів навчання ;
- формування вмінь визначення специфіки відповідної матеріальної бази навчання та створення експозиції біологічного музею та куточків живої природи, виготовлення й застосовування в освітній роботі роздавального матеріалу, гербаріїв та колекцій;

- формування вмінь організовувати та методично правильно проводити роботу в куточку живої природи, навчально-дослідній ділянці, дендропарку, теплиці
- застосовувати правила догляду за тваринами та кімнатними рослинами;
- формування вмінь організовувати фенологічні спостереження та ведення щоденників спостережень, здійснювати красзнавчу, природоохоронну роботу, використовувати її результати в освітньому процесі;
- здійснювати трудове, моральне, екологічне, естетичне, патріотичне, фізичне та інші види виховання учнів;
- формування вмінь використовувати в освітньому процесі методологічні, історико-наукові знання та надбання етнопедagogіки;
- формування вмінь організовувати різноманітні види навчально-пізнавальної діяльності учнів на заняттях (колективну, групову та індивідуальну).

Мета, завдання та зміст навчально-залікової педагогічної практики спрямовані на формування у здобувачів вищої освіти *фахових компетентностей*, зокрема:

ФК 9. Здатність до пошуку ефективних шляхів мотивації школяра до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання).

ФК 10. Уміння і навички аргументованого ведення дискусії та спілкування в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей.

ФК 12. Здатність виконувати роботу з дотриманням правил безпеки життєдіяльності, біологічної етики та біобезпеки.

ФК 13. Здатність ефективно виконувати роботу зі збереження біотичного і ландшафтного різноманіття, охорони навколишнього середовища та збалансованого природокористування.

ФК 14. Здатність планувати та проводити наукові дослідження в сфері освіти з біології, здоров'я людини, природознавства на межі предметних галузей, здійснювати їх інформаційне, методичне, матеріальне забезпечення, інтерпретувати дані та робити висновки, готувати результати наукових робіт до оприлюднення.

ФК 15. Здатність до поглиблення теоретичних і методологічних знань у сфері біологічних, природничих і педагогічних наук, а також на межі предметних галузей.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 1. Демонструє загальні фундаментальні знання в обсязі, достатньому для формування моделі сучасної природничо-наукової картини світу.

ПРН 3. Демонструє готовність до практичного застосування медико-біологічних знань та умінь у повсякденному житті та у широкому діапазоні можливих місць роботи.

ПРН 11. Здатний виконувати роботу з дотриманням правил безпеки життєдіяльності, біологічної етики та біобезпеки.

ПРН 12. Вміє вести бібліографічну роботу із залученням сучасних інформаційних технологій

ПРН 14. Демонструє готовність до ефективного виконання робіт по збереженню біотичного і ландшафтного різноманіття, охороні навколишнього середовища та збалансованого природокористування.

ПРН 15. Демонструє спроможність планувати та проводити наукові дослідження в сфері освіти з біології, здоров'я людини та природознавства, на межі предметних галузей, здійснювати їх інформаційне, методичне, матеріальне забезпечення, інтерпретувати дані та робити висновки, готувати результати наукових робіт до оприлюднення.

ПРН 16. Здатний сприяти впровадженню освіти в інтересах сталого розвитку. Розуміє, демонструє та реалізовує стратегію сталого коеволюційного розвитку системи «суспільство-біосфера» у процесі фахової та соціальної діяльності.

ПРН 17. Вміє застосовувати здобуті знання з психології та педагогіки.

ПРН 18. Володіє концептуальними та методологічними знаннями в сфері біологічних, природничих та педагогічних наук, демонструє спроможність застосовувати їх до професійної діяльності, а також на межі предметних галузей.

Зміст та організація безвідривної педагогічної практики

Кількість кредитів: 3

Відповідальна кафедра: теорії і методики викладання природничих дисциплін

Бази практики: заклади позашкільної освіти (гуртки еколого-натуралістичного профілю)

Термін проходження: 2 тижні без відиву від навчання

Зміст діяльності студентів-практикантів

Зміст практичної діяльності студента під час проходження безвідривної практики включає:

1. Ознайомлення з структурою та особливостями освітнього процесу на базі міського центру позашкільної освіти.
2. Ознайомлення з програмами гуртків еколого-натуралістичного напрямку, які працюють у центрі позашкільної освіти.
3. Здійснення аналізу однієї з програм за поданим планом.
4. Ознайомлення з педагогічним досвідом керівника одного з гуртків еколого-натуралістичного напрямку, відвідування і аналіз одного з занять гуртка.
5. Ознайомлення з матеріальною базою центру позашкільної освіти, аналіз її відповідності вимогам матеріально-технічного забезпечення позашкільної роботи.
6. Надання допомоги керівнику гуртка еколого-натуралістичного напрямку у плануванні та проведенні занять, виготовленні наочності, підборі змісту цікавої інформації до заняття, систематизації засобів навчання. Проведення одного залікового заняття в гуртку.
7. Проведення одного з занять гуртка, або виховного заходу на базі Музею Природи, кабінету біології та методики викладання, або наукової лабораторії.
8. Ознайомлення з планом проведення Всеукраїнських природоохоронних акцій та операцій, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт, творчих конкурсів, надання допомоги гуртківцям у підготовці до них.
9. Розробка дослідницького проекту для виконання учнями одного з гуртків, впровадження його в практику.

Форми звітності студента про практику

По закінченню педагогічної практики у трьохденний термін студент-практикант повинен представити керівникові практики наступну документацію:

1. Аналіз програми гуртка, матеріально-технічної бази гуртка, відвіданого заняття гуртка.
2. Розробку заняття гуртка на базі центру позашкільної освіти.
3. Розробку заняття гуртка, або виховного заходу на базі Музею Природи, кабінету біології та методики викладання, або наукової лабораторії
4. Розробку дослідницького проекту.
5. Звіт про проходження педагогічної практики

Підсумки безвідривної практики студентів підводяться на підсумковій конференції, яка, як правило, має науково-практичний характер. На ній присутні всі студенти-практиканти, методисти фахової кафедри, керівники гуртків, де проходили практику студенти. Студенти виступають із доповідями та презентаціям, які вони підготували на основі вивчення досвіду роботи керівників гуртків міського центру позашкільної освіти, демонструють результати своєї науково-методичної роботи.

Критерії оцінювання роботи студентів-практикантів

№ з/п	Види діяльності студента-практиканта	Кількість балів	Ваговий коефіцієнт
1	Аналіз програми гуртка, матеріально-технічної бази гуртка, відвіданого заняття гуртка.	10	0,1
2	Розробка та проведення заняття на базі ЦПО	30	0,3
3	Розробка та проведення заняття на базі ФПФМО	30	0,3
4	Розробка дослідницького проекту.	10	0,1
5	Звіт про проходження практики	10	0,1
6	Характеристика студента	10	0,1
	Всього	100	1,0

Робота студентів за період педагогічної практики оцінюється за такими критеріями:

Оцінка «Відмінно» (А 90-100 балів) виставляється студентам, які виконали завдання практики на високому науково-методичному рівні; ними кваліфіковано формулювались та розв'язувались проблеми виховання та освіти, раціонально використовувались різноманітні методи навчання та засоби активізації учнів з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей, доцільно підбирався матеріал до занять, ефективно використовувалась матеріальна база, підтримувалась зацікавленість учнів протягом занять та в ході здійснення науково-дослідницької роботи, методично грамотно здійснений аналіз програм та проведення занять гуртків, коли студенти показали глибокі знання матеріалу за фахом, психолого-педагогічної теорії та творчу самостійність у доборі навчального й дидактичного матеріалу для проведення та аналізу занять, якісно розробили дослідницький проект.

Оцінка «Добре» (В 82-89 балів) виставляється в тому випадку, коли заняття гуртка студентами проведені на високому науково-педагогічному рівні; на них вдало розв'язувались освітні та виховні проблеми, але недостатньо ефективно використовувались окремі методичні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів; якщо студенти виявили знання психолого-педагогічної теорії, самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але допустили при цьому незначні помилки в побудові та проведенні занять, розробці дослідницького проекту.

Оцінка «Добре» (С 74-83 бали) виставляється в тому випадку, коли заняття гуртку студентами проведено на достатньому науково-педагогічному рівні; на них вдало розв'язувались освітні та виховні проблеми, але недостатньо ефективно використовувались методичні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів; невдало поєднувались методи навчання та використовувалась наочність, якщо студенти виявили знання психолого-педагогічної теорії, самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але допустили при цьому незначні помилки в побудові та проведенні занять й розробці дослідницького проекту.

Оцінки «Задовільно» (Д 64-73 бали) заслуговують студенти, які допустили помилки в реалізації навчально-виховних завдань, недостатньо ефективно використовували психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, слабо активізували пізнавальну діяльність учнів; студенти, які не завжди вміли встановити контакт із учнями, не бачили своїх помилок та недоліків під час аналізу занять.

Оцінки «Задовільно» (Е 60-63 бали) заслуговують студенти, які допустили помилки у викладанні фактичного матеріалу та в реалізації навчально-виховних завдань, недостатньо ефективно використовували психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, слабо активізували пізнавальну діяльність учнів; не завжди вміло встановлювали контакт з учнями, не бачили та не виправляли своїх помилок та недоліків під час аналізу занять.

Оцінка «Незадовільно» (FX 35-59 балів) виставляється в тому випадку, коли не були виконані навчально-виховні завдання, практикант допустив серйозні помилки під час викладання навчального матеріалу, не забезпечив належної дисципліни на занятті, а також показав низький рівень знань психолого-педагогічної теорії та некритично ставився до своєї роботи.

При виставленні підсумкової оцінки за педагогічну практику враховується ефективність проведення студентом занять, участь у методичній та дослідницькій роботі, його відношення до педагогічної професії, до учнів, якість звітної документації, виконання всіх видів завдань практики.

За умови дистанційного проходження безвідвідуваної практики студенти виконують наступні завдання:

1. Скласти список основних нормативних документів які регламентують роботу центрів позашкільної освіти в цілому і гуртків еколого-натуралістичного напрямку зокрема. <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/navchalni-programi/>.
2. Ознайомитись з програмами гуртків обраного студентом напрямку (ботанічного, зоологічного, екологічного) й проаналізувати одну з них за схемою (Додаток А).
3. Ознайомитись з особливостями організації роботи керівника гуртка, його посадовими обов'язками, напрямками роботи, документацією (Додаток Б).
4. Розробити план-конспект одного заняття гуртка, відповідно до обраної програми за схемою (Додаток В).
5. Розробити план-конспект природничої екскурсії або виховного заходу для членів одного з гуртків.
6. Розробити дослідницький проєкт для виконання учнями обраного вами гуртка (Додаток Г, Додаток Д)

Література

1. Грицай Н. Б. Біологія. Контрольні завдання для підготовки до Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт МАН України : навчально-методичний посібник . Рівне : РМАНУМ, 2014. 126 с.
2. Грицай Н. Б. Методика позакласної роботи з біології. Дистанційний курс : навч. посіб. / Рівне : МЕНУ імені академіка Степана Дем'янука, 2010. 164 с
3. Дослідницька робота школярів з біології : навч.-метод. посіб. / упоряд. С.М. Панченка, Л.В. Тихоненко. Суми, ВТД «Університетська книга». 2008. 368 с.
4. Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: еколого-біологічний профіль [збірник / за загальною редакцією доктора педагогічних наук В. В. Вербицького]. К.: «НЕНЦ», 2013. 336 с
5. Навчальні програми та методичні матеріали для закладів позашкільної і загальної середньої освіти (очна і дистанційна форми навчання) [збірник /за загальною редакцією доктора педагогічних наук В.В. Вербицького]. К.: НЕНЦ, 2020. 653 с
6. Програма GLOBE (глобальне вивчення і спостереження з метою поліпшення довкілля). Посібник для вчителів / Під ред. В.В. Вербицького, Л.О. Михальського. – СМП «АВЕРС», 2001. 99 с.
7. Новації позашкільля. Збірник методичних матеріалів К. НЕНЦ. 2017. 235 с.

Розділ 2. ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА НА РОБОЧОМУ МІСЦІ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ, ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ТА ІНТЕГРОВАНИХ КУРСІВ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

№ОК	Назва практики	Семестр	Кількість кредитів/г один	Тривалість (тижнів)		Форма контролю
				денна	заочна	
ОК13	Педагогічна практика на робочому місці вчителя біології, основ здоров'я та інтегрованих курсів природничої освітньої галузі	2	9/270	6	3	Диференційований залік

Педагогічна практика на робочому місці вчителя біології, основ здоров'я та інтегрованих курсів природничої освітньої галузі передбачає ґрунтовну перевірку результатів навчання студентів з біології, валеології, основ здоров'я, природознавства, методик їх викладання на рівні сучасного розвитку природничих дисциплін, методології, методики та педагогічних технологій. Саме тому програма:

- передбачає перевірку опанування студентами методики навчання біології, основ здоров'я, інтегрованих курсів природничої освітньої галузі, сформованості в них готовності до пізнавальної взаємодії зі школярами в процесі навчання на основі суб'єкт-суб'єктних відносин, перевірку знань про особливості організації сучасного освітнього процесу в галузі біології, основ здоров'я, інтегрованих курсів «Пізнаємо природу», «Природничі науки», «Довкілля», формування стійких вмінь та навичок використання методів, методичних прийомів та засобів навчання, інноваційних педагогічних технологій;
- спрямована на впровадження студентами в практику сучасних форм, методів, методичних прийомів та засобів навчання біології, основ здоров'я та природознавства, використання на уроках інноваційних педагогічних технологій для підтримання й розвитку допитливості і пізнавальної ініціативи учнів, формування та розвиток навичок співпраці з іншими та екологічно доцільної взаємодії з природою, формування пізнавальної самостійності.

Метою педагогічної практики на робочому місці вчителя біології, основ здоров'я та інтегрованих курсів природничої освітньої галузі є оволодіння практикою організації сучасних освітнього процесу спрямованого на: зв'язок навчання із життям; підвищення мотивації учнів до навчання; реалізацію діяльнісного та компетентнісного підходу до навчання; розвиток самостійності й активності учнів; розвиток умінь адаптуватися до дійсності.

Завданнями педагогічної практики на робочому місці вчителя біології, основ здоров'я та інтегрованих курсів природничої освітньої галузі визначені:

- вдосконалення вмінь та навичок застосування природничих та валеологічних знань для розв'язання навчально-виховних та науково-методичних завдань, з урахуванням вікових й соціально-психологічних особливостей учнів у певних педагогічних ситуаціях;
- вдосконалення вмінь встановлювати міжпредметні зв'язки з інформатикою, мовно-літературною, математичною, технологічною, соціальною і здоров'язбережувальною, громадянською та історичною, мистецькою галузями.
- ефективне та методично обґрунтоване використання мультимедійних засобів навчання на уроках за умов традиційного та дистанційного навчання;

- вдосконалення досвіду організації та проведення позаурочної та позакласної роботи з біології, інтегрованих курсів природничої освітньої галузі та основ здоров'я;

Протягом практики студенти здійснюють основні види роботи, притаманні діяльності вчителя:

1) *навчально-виховну* – з учнями, а саме: розробляють стислі та розгорнуті плани-конспекти уроків та виховних заходів; сприяють всебічному розвитку учнів, добираючи для цього конкретний зміст і засоби педагогічного впливу; продовжують формувати учнівський колектив; створюють умови для розвитку самостійної діяльності учнів; підтримують у класі комфортний психологічний клімат, забезпечують охорону здоров'я учнів;

2) *просвітницьку* – з біології, основ здоров'я, інтегрованих курсів природничої освітньої галузі;

3) *методичну* – спільно з педагогічним колективом школи, в ході аналізу шкільної документації та педагогічного досвіду вчителів та самостійної практичної діяльності;

Під час оцінювання навчальної роботи, яку здійснював студент протягом практики, враховується якість проведення залікових уроків, відвідування уроків вчителя інтегрованих курсів природничої освітньої галузі та основ здоров'я, перевірка виконання учнями лабораторних досліджень та практичних робіт, проєктів, зошитів учнів, додаткові заняття з учнями, що не встигають, або надання допомоги обдарованим учням, організація позакласної роботи за фахом.

Після закінчення практики проводиться підсумкова конференція. На конференції практиканти звітують про свою навчально-виховну роботу, використовуючи мультимедійну презентацію.

Загальна оцінка роботи кожного студента є комплексною і враховує всі напрями його діяльності за період практики. Вона визначається на основі обговорення та узгодження висновків керівників практики: методистів фахових кафедр. Підсумкову оцінку за практику виставляє груповий методист після узгодження з викладачами кафедр, які беруть участь у проведенні практики.

Зміст педагогічної практики на робочому місці вчителя спрямований на формування в здобувачів вищої освіти фахових компетентностей, зокрема:

ФК 1. Здатність демонструвати знання та розуміння актуальних проблеми біології (походження життя та кроманьйонця, систематика живих організмів, фотосинтез та хемосинтез, горизонтальний перенос генів, мікроклональне розмноження рослин, створення і використання ГМ –рослин, геном людини) та екосистемології (біогеоценологія, біосферологія).

ФК 4. Здатність демонструвати знання та розуміння понять, що мають універсальне значення для всіх природничих наук («енергія», «поле», «речовина», «маса», «рух», «простір/час», «система», «порядок-хаос», «випадковість», «симетрія», «інформація», «еволюція», «взаємозв'язок структури і властивостей об'єкта», «живе/неживе», «рівні організації живого», «біорізноманіття» та ін.

ФК 5. Здатність до організації і проведення освітнього процесу з біології, основ здоров'я, інтегрованих курсів природничої освітньої галузі в закладах загальної середньої освіти.

ФК 6. Здатність аналізувати зміст підручників, збірників задач, методичних і навчальних посібників та інших дидактичних матеріалів, зміст різних електронних ресурсів, необхідних для навчального й методичного забезпечення процесу з біології, основ здоров'я, інтегрованих курсів природничої освітньої галузі та методики їх викладання.

ФК 8. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів.

ФК 9. Здатність до пошуку ефективних шляхів мотивації школяра до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання).

ФК 10. Уміння і навички аргументованого ведення дискусії та спілкування в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей.

ФК 11. Здатність здійснювати професійні функції у процесі інклюзивного навчання, адекватно добирати засоби й методи навчання для осіб з обмеженими можливостями здоров'я, створювати умови для їх розвитку і саморозвитку, повноцінної соціалізації з допомогою здоров'язбережувальних технологій.

ФК 12. Здатність виконувати роботу з дотриманням правил безпеки життєдіяльності, біологічної етики та біобезпеки.

ФК 13. Здатність ефективно виконувати роботу по збереженню біотичного і ландшафтного різноманіття, охороні навколишнього середовища та збалансованого природокористування.

ФК 14. Здатність планувати і проводити наукові дослідження в сфері освіти з біології, здоров'я людини, природознавства на межі предметних галузей, здійснювати їх інформаційне, методичне, матеріальне забезпечення, інтерпретувати дані і робити висновки, готувати результати наукових робіт до оприлюднення.

ФК 15. Здатність до поглиблення теоретичних і методологічних знань у сфері біологічних, природничих і педагогічних наук, а також на межі предметних галузей.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 1. Демонструє загальні фундаментальні знання в обсязі, достатньому для формування моделі сучасної природничо-наукової картини світу.

ПРН 2. Демонструє знання та розуміння актуальних проблем біології (походження життя та кроманьйонця, систематика живих організмів, фотосинтез та хемосинтез, горизонтальний перенос генів, мікроклональне розмноження рослин, створення і використання ГМ –рослин, геном людини) та екосистемології (структура біогеоценозу і біосфери, функції живої речовини, основні біогеохімічні цикли, біоіндикація). Уміє розв'язувати біологічні задачі.

ПРН 3. Демонструє готовність до практичного застосування медико-біологічних знань та умінь у повсякденному житті та у широкому діапазоні можливих місць роботи.

ПРН 5. Демонструє знання та розуміння понять, що мають універсальне значення для всіх природничих наук («енергія», «поле», «речовина», «маса», «рух», «простір/час», «система», «порядок-хаос», «випадковість», «симетрія», «інформація», «еволюція», «взаємозв'язок структури і властивостей об'єкта», «живе/неживе», «рівні організації живого», «біорізноманіття» та ін.

ПРН 6. Знає, розуміє і здатний використовувати рекомендації з методики навчання біології, основ здоров'я та природознавства для виконання освітньої програми в закладах загальної середньої освіти.

ПРН 7. Володіє методикою проведення уроків із дисциплін за профілем спеціальності в закладах загальної середньої освіти.

ПРН 8. Здатний аналізувати зміст підручників, збірників задач, методичних і навчальних посібників та інших дидактичних матеріалів, зміст різних електронних ресурсів, необхідних для навчального й методичного забезпечення освітнього процесу з біології, основ здоров'я, природознавства, методики їх викладання.

ПРН 10. Демонструє спроможність здійснювати професійні функції у процесі інклюзивного навчання, адекватно добирати засоби й методи навчання для осіб з обмеженими можливостями здоров'я, створювати умови для їх розвитку і саморозвитку, повноцінної соціалізації з допомогою здоров'язбережувальних технологій.

ПРН 11. Здатний виконувати роботу з дотриманням правил безпеки життєдіяльності, біологічної етики та біобезпеки.

ПРН 12. Вміє вести бібліографічну роботу із залученням сучасних інформаційних технологій

ПРН 13. Здатний до спілкування в діалоговому режимі з колегами та цільовою аудиторією, письмового відображення та презентації результатів своїх досліджень українською та іноземною мовами.

ПРН 14. Демонструє готовність до ефективного виконання робіт по збереженню біотичного і ландшафтного різноманіття, охороні навколишнього середовища та збалансованого природокористування.

ПРН 15. Демонструє спроможність планувати і проводити наукові дослідження в сфері освіти з біології, здоров'я людини та природознавства, на межі предметних галузей, здійснювати їх інформаційне, методичне, матеріальне забезпечення, інтерпретувати дані і робити висновки, готувати результати наукових робіт до оприлюднення.

ПРН 16. Здатний сприяти впровадженню освіти в інтересах сталого розвитку. Розуміє, демонструє і реалізує стратегію сталого коеволюційного розвитку системи «суспільство-біосфера» у процесі фахової і соціальної діяльності.

ПРН 17. Вміє застосовувати здобуті знання з психології та педагогіки.

ПРН 18. Володіє концептуальними та методологічними знаннями в сфері біологічних, природничих та педагогічних наук, демонструє спроможність застосовувати їх до професійної діяльності, а також на межі предметних галузей.

Зміст та організація педагогічної практики на робочому місці вчителя біології, основ здоров'я та інтегрованих курсів природничої освітньої галузі

Кількість тижнів - 6 (денна)/ 3(заочна)

Відповідальні кафедри:

- біології, здоров'я людини та методики навчання
- теорії і методики викладання природничих дисциплін.
- педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту

База практики: заклади загальної середньої освіти м. Глухова, сільські та міські школи Сумської області та інших областей України.

Зміст діяльності студентів-практикантів

Період проходження практики студентами умовно поділяється на три етапи: ознайомлювальний, основний, заключний.

Ознайомлювальний етап триває протягом першого тижня, впродовж якого студент-практикант повинен:

- ознайомитись із класами, календарно-тематичним планом уроків біології, основ здоров'я/ здоров'я, безпеки та добробуту, методичною базою навчання цих предметів у школі;
- відвідати уроки інтегрованих курсів природничої освітньої галузі у 5-6 класах та основ здоров'я (здоров'я, безпека та добробут), зробити повний аналіз відвіданих уроків за поданою схемою (Додаток Б)
- ознайомитись із планом позаурочної та позакласної роботи з біології, інтегрованих курсів природничої освітньої галузі та основ здоров'я(здоров'я, безпека та добробут);

Протягом наступних тижнів практики (основний етап) студент:

- проводить уроки біології у 10-11 класах, інтегрованих курсів природничої освітньої галузі у 5 – 6 класах, основ здоров'я (здоров'я, безпека та добробут) у 5-9 класах, серед яких визначає залікові; розробляє плани конспекти та дидактичні матеріали до уроків;
- організовує та проводить позакласний захід валеологічного змісту;
- виконує завдання кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту

Обсяг завдань з педагогіки відносно змісту діяльності студентів-практикантів

Упродовж першого тижня студенти знайомляться з організацією освітньо-виховної роботи в школі та закріпленому класі, вивчають контингент:

- проводять бесіди з адміністрацією школи, учителями-предметниками, класними

керівниками, учнями, педагогами і батьками;

- аналізують плани роботи школи, класного керівника, календарно-тематичний план з предметів за фахом магістранта, план позаурочної (за фахом магістранта) та позакласної роботи, розклад занять у закріпленому класі;
- вивчають (відповідно фаху освітніх галузей) матеріальне та методичне забезпечення, педагогічний досвід роботи вчителів, стан викладання предметів, оцінюють навчальні досягнення учнів;
- ознайомлюються з особовими справами учнів закріпленого класу, їхніми медичними картками, щоденниками, класним журналом, творчими роботами;
- відвідують уроки та позакласні заходи в закріпленому класі та спостерігають за учнями під час занять і на перервах;
- відвідують уроки за фахом вчителів, за якими вони закріплені.

Упродовж першого тижня практикант має скласти індивідуальний план роботи на період практики, графік проведення залікових уроків позаурочних і позакласних виховних заходів.

Протягом наступних тижнів практики студенти проводять пробні та залікові уроки з предметів, організують та здійснюють виховну роботу та позаурочну діяльність з учнями за планом роботи класного керівника. Студенти-практиканти упродовж усієї практики щодня мають бути на робочому місці вчителя не менше 6 годин.

Студенти-практиканти є членами педагогічного шкільного колективу і тому зобов'язані дотримуватись правил внутрішнього розпорядку навчального закладу, виконувати розпорядження директора, заступника директора з навчально-виховної роботи, методиста та групового керівника практики. Студенти зобов'язані виконувати усі види робіт, передбачені програмою педагогічної практики. Якщо студент не якісно підготувався до уроку, то він не допускається до проведення заняття й отримує незадовільну оцінку. Студент-практикант повинен бути зразком дисциплінованості, організованості та працелюбства для старшокласників.

За період педпрактики студенти мають виконати наступні види робіт:

I. Навчальна робота:

- відвідування уроків усіх учителів у закріпленому класі;
- відвідування, аналіз і ведення протокольних записів уроків біології, основ здоров'я (здоров'я, безпека та добробут), інтегрованих курсів природничої освітньої галузі, які проводять учителі та студенти-практиканти, участь у їхньому обговоренні;
- планування навчальної роботи студента практиканта на період практики (розробка планів-конспектів залікових уроків, підготовка необхідного обладнання, дидактичної наочності до уроків; проведення залікових уроків різних типів; допомога вчителям-предметникам у виготовленні дидактичних матеріалів, тощо);

II. Виховна робота:

- участь у виховній роботі класного керівника та плануванні виховної роботи;
- відвідування та аналіз виховних заходів, проведених учителями та студентами-практикантами, ведення протокольних записів (у щоденнику психолого-педагогічних спостережень);
- підготовка і проведення одного залікового виховного позакласного чи загальношкільного заходу (тематичний вечір, конкурс, вікторина, КВК, екскурсія, тематична газета, виховна бесіда, диспут тощо);
- участь у роботі з батьками (участь у підготовці й проведенні батьківських зборів, у випуску газет для батьків, проведення індивідуальних бесід, вивчення умов виховання в сім'ях тощо);
- здійснення позаурочної індивідуальної, групової та масової роботи зі старшокласниками;
- проведення профорієнтаційної роботи.

III. Методична та науково-дослідницька робота:

- ознайомлення з плануванням роботи школи та методичними проблемами, над якими працює

педагогічний колектив;

- аналіз розділів і тем плану виховної роботи школи з учнями 10-11 класів;
- робота з методичною літературою на допомогу класному керівнику;
- аналіз власної педагогічної діяльності та ведення психолого-педагогічного щоденника;
- вивчення педагогічного досвіду класних керівників, вчителів-предметників, їх аналіз;
- надання допомоги вчителю, класному керівнику під час підготовки до позакласних чи загальношкільних виховних заходів (виставки творчих робіт, олімпіад концертів, диспутів та ін.);
- вивчення учнівського колективу та написання психолого – педагогічної характеристики);
- виконання індивідуальних завдань педагогічної практики;
- проведення психолого-педагогічних досліджень з теми наукової роботи;
- підготовка звітної документації про педпрактику;
- участь у підведенні підсумків педагогічної практики.

IV. Виконання поточної роботи класного керівника:

- перевірка учнівських щоденників;
- заповнення та перевірка класного журналу;
- облік відвідування учнями школи.

Обсяг завдань з психології відносно змісту діяльності студентів-практикантів

Педагог у своїй діяльності безпосередньо має справу з дитячим колективом. Одним із головних завдань учителя є виховання дружного, згуртованого колективу.

Тривалий час система виховання радянської педагогіки будувалася на основі тезису, згідно з яким, повноцінний розвиток особистості можливий тільки в колективі і через колектив. Проте чи завжди колектив позитивно впливає на особистість? Чи завжди учню комфортно й затишно в класному колективі? На ці та інші запитання педагог має вміти знайти кваліфіковану відповідь, діагностуючи міжособистісні відносини в класі.

Для вивчення учнівського класу доцільно використовувати такі методи й методики: спостереження, бесіду, анкетування, ЦОЄ (ціннісно-орієнтаційна єдність) тощо.

На основі зібраного емпіричного матеріалу студент-практикант має з'ясувати:

- 1) соціально-психологічні особливості учнівського колективу, рівень його розвитку, ціннісно-орієнтаційну єдність;
- 2) стан міжособистісних відносин;
- 3) роль формальних і неформальних лідерів у системі міжособистісних відносин;
- 4) місце у класі непопулярних учнів та причини цього явища;
- 5) роль класовода або класного керівника у формуванні дитячого колективу.

Орієнтовна схема психолого-педагогічної характеристики на класний колектив

1. **Структура класу.** Кількість учнів, стать, соціальний стан батьків. Скільки учнів позбавлено одного з батьків унаслідок смерті або розлучення (відзначити, як особливості виховання в сім'ї позначилися на характері учня, його поведінці і як вони впливають на позицію в класі).

2. **Характеристика класу як колективу.** Взаємодопомога та вимогливість у житті класу. Згуртованість класу в боротьбі за глибокі знання і високу дисциплінованість. Традиції колективу. Настрій, що переважає (мажорний, мінорний, спокійно-діловий). Роль учнів у житті класу (активісти, лідери, зірки, зневажені).

3. **Загальні інтереси класу. Дружба та товаришування в класі.** Взаємини між хлопчиками та дівчатками. Наявність угруповань та мотиви їх утворення. Відмінники та їх взаємовідносини з класом. Ставлення до дезорганізаторів та їх вплив на клас загалом і на певну особистість, зокрема (якщо таке явище існує).

4. **Загальна характеристика навчальної діяльності.** Характеристика успішності з окремих предметів. Улюблені уроки класу (чому?). Поведінка класу під час різних уроків. Переважаючі мотиви навчання (інтерес до знань, прагнення проявити себе, прагнення вивести клас в число кращих по школі, підготовка до вибору професії, прагнення виконати свій обов'язок тощо). Негативні соціально-психологічні явища в класному колективі (списування, підказки, дезінформація, заздрість, замовчування негативних вчинків тощо). Ставлення учнів до цих явищ.

5. **Дисципліна в класі.** Дисципліна на уроках та перервах. Хто найчастіше порушує дисципліну? Які заходи виховання дисциплінованості вживають учителі?

6. **Робота студента-практиканта в класі** з метою підвищення суспільної активності учнів, прищеплення їм рис колективізму.

7. **Висновки.** Стисло викладаються з'ясовані позитивні й негативні сторони, притаманні досліджуваному класу. З висновків мають логічно впливати конкретні психолого-педагогічні рекомендації щодо поліпшення роботи з учнівським класом учителям, батькам, учнівським організаціям.

Провести не менше **двох методик** дослідження.

Заключний етап практики включає в себе підготовку звітної документації

Форма звітності студентів про практику:

- розгорнуті плани-конспекти залікових уроків (по два): з інтегрованих курсів природничої освітньої галузі та основ здоров'я та чотири уроки біології 10–11 класи (на вибір студента);

для студентів заочної форми навчання 1 урок з інтегрованого курсу природничої освітньої галузі («Пізнаємо природу», «Природничі науки», «Довкілля» 1 урок з основ здоров'я, 2 уроки біології у 10-11 класах (на вибір студента)

- презентації до залікових уроків;
- план-конспект предметного позакласного заходу валеологічного змісту;
- аналіз уроку з інтегрованого курсу природничої освітньої галузі та уроку з основ здоров'я за запропонованими схемами;
- звіт про педпрактику у формі мультимедійної презентації.
- звіт про роботу під час практики у текстовому вигляді.

У разі виникнення особливих обставин виконання освітніх програм здобувачами вищої освіти денної і заочної форм навчання здійснюється шляхом організації і проведення освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання.

Зміст діяльності студентів-практикантів за умови дистанційного навчання:

- ознайомитись із календарно-тематичним планом уроків біології, основ здоров'я та інтегрованих курсів природничої освітньої галузі, методичною базою викладання цих предметів у школі, спілкуючись з вчителем в онлайн-режимі;
- ознайомитись із планом позаурочної та позакласної роботи з інтегрованих курсів природничої освітньої галузі та основ здоров'я;
- розробити розгорнуті плани-конспекти залікових уроків відповідно до календарного планування;
- створити мультимедійні презентації до залікових уроків, відповідно до планів-конспектів;
- розробити план-конспект предметного позакласного заходу валеологічного змісту;
- провести уроки в онлайн режимі та підтвердити їх проведення скріншотами
- за можливістю провести предметний позакласний захід валеологічного змісту;
- виконати завдання з педагогіки та психології з урахуванням особливостей дистанційного навчання.

Форма звітності студентів про практику:

- розгорнуті плани-конспекти залікових уроків;
- план-конспект предметного позакласного заходу валеологічного змісту (5-9 кл., за вибором студента)
- мультимедійні презентації до залікових уроків;
- психологічний аналіз класного колективу
- виконані завдання з педагогіки

Узагальнений звіт із практики кожний здобувач освіти денної та заочної форм навчання має підготувати у формі електронної презентації-коментаря (озвучений виступ-презентація) за орієнтовною структурою:

- ПІІ студента, факультет, курс, група, форма навчання, освітня програма, вид практики, місце проходження практики, груповий керівник, методист, психолог-консультант, учитель;
- мета, завдання практики;
- коротка характеристика бази практики;
- виконані завдання під час проходження практики з обов'язковим фото-, відеосупровідом;
- загальні, фахові компетентності, сформовані під час проходження практики.
- проблеми, труднощі, що виникли у процесі практичної підготовки

Характеристика з бази практики не подається до звітності.

Звіти-презентації, інші матеріали з практичної підготовки студент має розмістити у Гугл-класі як виконане завдання .

Критерії оцінювання діяльності студента

- ВК проведення уроків (розробки конспектів, відео фрагментів уроків) – 0,5
- ВК проведення виховного предметного заходу (розробка плану-конспекту) – 0,2
- ВК виготовлення наочності до залікових уроків (створення презентацій) – 0,1
- ВК аналізу уроків – 0,1
- ВК Узагальнений звіт із практики – 0,1

№ з/п	Види діяльності студента-практиканта	Кількість балів	Ваговий коефіцієнт
1	Проведення залікових уроків (розробка планів конспектів)	50	0,5
2	Проведення виховного предметного заходу (розробка плану-конспекту)	20	0,2
3	Виготовлення наочності до залікових уроків (створення мультимедійних презентацій)	10	0,1
4	Аналізу відвіданих уроків (плану-конспекту уроку)	10	0,1
5	Узагальнений звіт із педпрактики	10	0,1
	Всього	100	1,0

Загальний бал за практику

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за ECTS	Бальна шкала навчального закладу	Середньозважений коефіцієнт
«відмінно»	A	90-100	4,75-5,00
«добре»	B	82-89	4,25-4,74

	C	74-81	3,51-4,24
«задовільно»	D	64-73	3,01-3,50
	E	60-63	2,75-3,00
«незадовільно»	FX	35-59 <i>(із можливістю перепроходження практики)</i>	2,00-2,74
	F	1-34 <i>(з обов'язковим повторним курсом)</i>	0,00-1,99

Робота студентів за період педагогічної практики оцінюється за такими критеріями:

Оцінка «Відмінно» (А 90-100 балів) виставляється студентам, які виконали завдання практики на високому науково-методичному рівні; ними кваліфіковано формулювались та розв'язувались проблеми виховання та освіти, раціонально використовувались різноманітні засоби, методи та методичні прийоми навчання біології, природознавству та основ здоров'я з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей школярів, підтримувалась дисципліна під час уроків; студенти показали глибокі знання матеріалу за фахом, психолого-педагогічної теорії та творчу самостійність у доборі навчального й дидактичного матеріалу для проведення та аналізу занять.

Оцінка «Добре» (В 82- 89 балів) виставляється в тому випадку, коли уроки студентами проведені на високому науково-педагогічному рівні; на них вдало розв'язувались освітні та виховні проблеми, але недостатньо ефективно використовувались окремі методичні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів; якщо студенти виявили знання психолого-педагогічної теорії, самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але допустили при цьому незначні помилки в побудові та проведенні занять.

Оцінка «Добре» (С 74-81 бал) виставляється в тому випадку, коли уроки студентами проведено на достатньому науково-педагогічному рівні; на них вдало розв'язувались освітні та виховні проблеми, але недостатньо ефективно використовувались методичні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів; невдало поєднувались методи навчання та використовувалась наочність, якщо студенти виявили знання психолого-педагогічної теорії, самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але допустили при цьому незначні помилки в побудові та проведенні занять.

Оцінки «Задовільно» (Д 64-73 бали) заслуговують студенти, які допустили помилки в реалізації навчально-виховних завдань, недостатньо ефективно використовували психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, слабо активізували пізнавальну діяльність учнів; студенти, які не завжди вміли встановити контакт із учнями, не бачили своїх помилок та недоліків під час аналізу занять.

Оцінки «Задовільно» (Е 60-63 бали) заслуговують студенти, які допустили помилки у викладанні фактичного матеріалу та в реалізації навчально-виховних завдань, недостатньо ефективно використовували психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, слабо активізували пізнавальну діяльність учнів; не завжди вміло встановлювали контакт з учнями, не бачили та не виправляли своїх помилок та недоліків під час аналізу занять.

Оцінка «Незадовільно» (FX 35-69 балів) виставляється в тому випадку, коли не були виконані навчально-виховні завдання, практикант допустив серйозні помилки під час викладання навчального матеріалу, не забезпечив належної дисципліни на занятті, а також показав низький рівень знань психолого-педагогічної теорії та некритично ставився до своєї роботи.

При виставленні підсумкової оцінки за педагогічну практику враховується ефективність проведення студентом навчально-виховної роботи, його відношення до педагогічної професії, до учнів, до школи, якість звітної документації, виконання всіх видів завдань практики.

Рекомендована література

Основна:

1. Богданова О. К. Інноваційні підходи до викладання біології. Харків, Вид. група «Основа». 2003. 128 с.
2. Верзілін М. М., Корсунська В.М. Загальна методика викладання біології : навч. посіб. Київ, Вища школа. 1980. 352 с.
3. Грицай Н.Б. Методика навчання біології : навчальний посібник. Рівне : РДГУ, 2016. 272 с.
4. Загальна методика навчання біології: навч. посіб. [І.В. Мороз, А. В. Степанюк, О.Д. Гончар та ін.]; за ред. І. В. Мороза. Київ, Либідь. 2006. 592 с.
5. Кмець А.М., Хлонь Н.В., Бородіна К.І. Навчально-залікова педагогічна практика студентів факультету природничої і фізико-математичної освіти: навчально-методичний посібник. Суми, Видавничий дім «Ельдорадо». 2017. 68 с.
6. Корольчук М.С., Крайнюк В.М., Марченко В.М. Психологія: схеми, опорні конспекти, методики: Навчальний посібник для студентів вищих навч. закладів. / За заг. ред. М.С. Корольчука. – К.: Ельга, Ніка-центр, 2005.
7. Кузнецова В. І. Методика викладання біології. Практикум . Харків, Торсінг. 2001. 176 с.
8. Онищук В.О. Типи, структура і методика уроку в школі . Київ, Радянська школа. 1973. 167 с.
9. Освітні технології: навч.-метод.посіб. / За ред. О.М. Пехоти. Київ, освіта. 2001. 256 с.
10. Пашукова Г.І., Допіра А.І., Д'яконов Г.В. Практикум із загальної психології. / За ред. Г.І. Пашукової. – К.: «Знання», КОО, 2000.
11. Шулдик В. І. Курс методики викладання біології в модулях: підручник для студентів, магістрів та молодих вчителів біології. Київ, Науковий світ. 2000. 289 с.
12. Шулдик В. І. Методика вивчення системи роботи вчителя біології студентами на педагогічній практиці. Київ, Знання. 1999. 259 с.
13. Шулдик В. І. Педагогічний аспект диференційованого підходу до учнів у навчальному процесі. Київ, ІЗМН, 1997. 52 с.
14. Шулдик В. І. Урок біології в сучасній школі : посібник для вчителя. Київ, Знання. 1999. 290 с.
15. Шулдик В. І. Як підготувати ефективний урок біології . Київ, Наук. Світ. 2000. 250 с.
16. Навчальні програми для 10-11 класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
17. Навчальні програми для 6-9 класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
18. Модельні навчальні програми для 5-9 класів нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuysya-poetapno-z-2022-roku>
19. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

Додаткова:

1. Андерсон О.А. . Біологія: підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закл. Київ, Школяр. 2017. 256 с.
2. Барна І. Біологія : Комплексна підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання / І. Барна. – Тернопіль : Підручники і посібники. - 2012. – 512 с.
3. Барна І. Біологія: Тестові завдання для підготовки до зовнішнього незалежного

оцінювання / І. Барна. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. - 432с.

4. Базанова Т.І. Біологія: підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закл. Київ, Літера ЛТД. 2016. 256 с.
5. Біологія : підруч. для 7 класу загальноосвіт. навч. закл. / Л.І. Остапченко [та ін.] Київ, Генеза. 2015. 252 с.
6. Біологія : підруч. для 7 класу загальноосвіт. навч. закл. / Н.В. Запорожець [та ін.] Харків. Ранок .2015. 240 с.
7. Біологія : підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закл. / Н.Ю. Матяш [та ін.] Київ, Генеза. 2016. 288 с.
8. Біологія : підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закл./ Р. Шаламов [та ін.]. Харків, Соняшник. 2017. 352 с.
9. Біологія : підруч. для 7 класу загальноосвіт. навч. закл. / Л.І. Остапченко [та ін.] Київ, Генеза. 2017. 256 с.
10. Грицай Н.Б. Методика проведення біологічних екскурсій у природу . Харків, Вид. група «Основа». 2011. 110 с.
11. Грицай Н.Б. Методика підготовки та проведення екскурсій з біології : навчально-методичний посібник . Рівне : О. Зень, 2016. 232 с.
12. Демічева І.О. Практичні роботи з природознавства, фенологічні спостереження, календар погоди.: робочий зошит 5 кл. Київ, Генеза, 2015. 78 с.
13. Дослідницька робота школярів з біології : навч.-метод. посіб. / За заг. ред. С.М. Панченка, Л.В. Тихоненко. Суми, ВТД «Університетська книга». 2008. 368 с.
14. Жолос О.В. Біологія : підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закл. Харків, Фоліо. 237с.
15. Зайцева О.А. Біологія у визначеннях, таблицях і схемах. 6-11 класи. Харків, Вид-во «Ранок», 2016. 128 с.
16. Іонцева А.Ю. Біологія в таблицях та схемах . Харків, Торсінг плюс. 2011. 128 с.
17. Костіков І.Ю. Біологія : підруч. для 7 класу загальноосвіт. навч. закл. Київ, Видавничий дім «Освіта». 2015. 255 с.
18. Костильов О.В., Яценко С.П. Біологія : підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закл. Кам'янець-Подільський, Аксіома. 2016. 288 с.
19. Межжерін С.В., Межжеріна Я.О. Біологія : підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закл. Тернопіль, Підручники і посібники. 2017. 288 с.
20. Міщук Н.Й. Біологія : підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закл. Тернопіль, Підручники і посібники. 2016. 280 с.
21. Мороз І.В. Позакласна робота з біології : навчальний посібник . Тернопіль, Навчальна книга – Богдан, 2008. 272 с.
22. Остапченко Л.І. Біологія: підручн. для загальноосвіт. навч. закл. 7-й кл. / Л.І. Остапченко [та ін.]. – К. : Генеза, 2015. – 224 с.: іл.
23. Рибалко Л.М Біологія: підручн. для 8 кл загальноосвіт. навч. закл. Київ, УОВЦ «Оріон». 2016. 272 с.
24. Соболев В.І. Біологія: 7 : підруч. для загальноосвіт. навч. закл. Кам'янець-Подільський, Абетка ФОП Сисин Я.І., 2015. 288 с.: іл.
25. Соболев В.І. Біологія : підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. Кам'янець-Подільський, Абетка. 2016. 288 с.
26. Соболев В.І. Біологія : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. Кам'янець-Подільський, Абетка. 2017. 288 с.
27. Соболев В.І. Повний курс біології. Структурований довідник для підготовки до ЗНО та ДПА. Кам'янець-Подільський: ФОП Сасин О.В. 2021. 416 с.
28. Страшко С.В. Біологія: підручн. для 8 кл загальноосвіт. навч. закл. Київ, Грамота. 2016. 288 с.
29. Страшко С.В. Біологія: підручн. для 8 кл загальноосвіт. навч. закл. Київ, Грамота. 2016. 240 с.

30. Сучасні форми та методи навчання біології / Упоряд. К.М.Задорожний. Харків, Вид група «Основа», 2010. 146 с.

31. Сучасні методики викладання біології в школі / Упоряд. К.М. Задорожний. Харків, Вид група «Основа», 2009. 175 с.

32. Шабанов Д.А., Кравченко М.О. Біологія: підручн. для 7 кл загальноосвіт. навч. закл. Київ, Грамота. 2015. 273 с.

Електронні підручники.

33. Біда Д.Д., Гільберг Т.Г., Колісник Я.Г. Пізнаємо природу: підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти.

34. Джон Ендрю Біос Пізнаємо природу: підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти.*

35. Коршевніук Т.В., Ярошенко Г.О. Пізнаємо природу: підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти.

36. Кравченко М.О., Шабанов Д.А. Пізнаємо природу: підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти.*

37. Пізнаємо природу: підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти. За ред. Мідак Л.Я.

38. Шаламов Р.В., Ягенська Г.В. Пізнаємо природу: підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти.

39. Яковлева Є.В., Безручкова С.В., Пізнаємо природу: підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти.*

40. Янкавець О.О., Дубчак О.Д., Ільченко Г.В. Пізнаємо природу: підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти.

Розділ 3. ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

№ОК	Назва практики	Семестр	Кількість кредитів/г один	Тривалість (тижнів)		Форма контролю
				денна	заочна	
ОК14	Педагогічна практика в закладах фахової передвищої освіти	3	6/180	4	3	Диференційований залік

Мета та завдання практики

Метою педагогічної практики у закладах фахової передвищої освіти, на робочому місці вчителя біології, є набуття студентами навичок самостійної підготовки та проведення занять у зазначених навчальних закладах, вдосконалення та поглиблення загально педагогічних знань, умінь і навичок, набуття навичок проведення лекційних, практичних, семінарських занять та здійснення інших видів роботи, впровадження інноваційних технологій у процес біологічної освіти.

Завданнями педагогічної практики визначені:

- вдосконалення вмінь та навичок застосування різноманітних засобів, методів та форм навчання, з врахуванням вікових й індивідуально-психологічних особливостей учнів та студентів у певних педагогічних ситуаціях;
- опанування методикою проведення уроків (занять) з курсу «Біологія і екологія» з використанням інноваційних технологій викладання біології у за програмою старшої школи;
- розвиток вмінь добирати оптимальні методи, методичні прийоми, технології навчання та засоби навчання, ефективно використовувати навчально-лабораторне обладнання та мультимедійні засоби навчання на уроках (заняттях) з курсу «Біологія і екологія»;
- вдосконалення прийомів організації різноманітних видів навчально-пізнавальної діяльності учнів та студентів: колективної, групової, індивідуальної;
- формування навичок аналізувати, узагальнювати та впроваджувати в практику сучасні педагогічні інновації та досвід найкращих педагогів.
- вивчення системи організації науково-дослідної роботи з біології та екології в навчальних закладах фахової передвищої освіти;
- ознайомлення зі специфікою організації освітньої, виховної, науково-методичної роботи в зазначених закладах.

Зміст педагогічної практики спрямований на формування в здобувачів вищої освіти фахових компетентностей, зокрема:

ФК 1. Здатність демонструвати знання та розуміння актуальних проблеми біології (походження життя та кроманьйонця, систематика живих організмів, фотосинтез та хемосинтез, горизонтальний перенос генів, мікроклональне розмноження рослин, створення і використання ГМО –рослин, геном людини) та екосистемології (біогеоценологія, біосферологія).

ФК 6. Здатність аналізувати зміст підручників, збірників задач, методичних і навчальних посібників та інших дидактичних матеріалів, зміст різних електронних ресурсів, необхідних для навчального й методичного забезпечення процесу з біології, основ здоров'я та природознавства, методики їх викладання.

ФК 8. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів.

ФК 10. Уміння і навички аргументованого ведення дискусії та спілкування в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей.

ФК 11. Здатність здійснювати професійні функції у процесі інклюзивного навчання, адекватно добирати засоби й методи навчання для осіб з обмеженими можливостями здоров'я,

створювати умови для їх розвитку і саморозвитку, повноцінної соціалізації з допомогою здоров'язбережувальних технологій.

ФК 12. Здатність виконувати роботу з дотриманням правил безпеки життєдіяльності, біологічної етики та біобезпеки.

ФК 13. Здатність ефективно виконувати роботу по збереженню біотичного і ландшафтного різноманіття, охороні навколишнього середовища та збалансованого природокористування.

ФК 14. Здатність планувати і проводити наукові дослідження в сфері освіти з біології, здоров'я людини, природознавства на межі предметних галузей, здійснювати їх інформаційне, методичне, матеріальне забезпечення, інтерпретувати дані і робити висновки, готувати результати наукових робіт до оприлюднення.

ФК 15. Здатність до поглиблення теоретичних і методологічних знань у сфері біологічних, природничих і педагогічних наук, а також на межі предметних галузей.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 1. Демонструє загальні фундаментальні знання в обсязі, достатньому для формування моделі сучасної природничо-наукової картини світу.

ПРН 2. Демонструє знання та розуміння актуальних проблем біології (походження життя та кроманьйонця, систематика живих організмів, фотосинтез та хемосинтез, горизонтальний перенос генів, мікроклональне розмноження рослин, створення і використання ГМ –рослин, геном людини) та екосистемології (структура біогеоценозу і біосфери, функції живої речовини, основні біогеохімічні цикли, біоіндикація). Уміє розв'язувати біологічні задачі.

ПРН 3. Демонструє готовність до практичного застосування медико-біологічних знань та умінь у повсякденному житті та у широкому діапазоні можливих місць роботи.

ПРН 8. Здатний аналізувати зміст підручників, збірників задач, методичних і навчальних посібників та інших дидактичних матеріалів, зміст різних електронних ресурсів, необхідних для навчального й методичного забезпечення освітнього процесу з біології, основ здоров'я, природознавства, методики їх викладання.

ПРН 10. Демонструє спроможність здійснювати професійні функції у процесі інклюзивного навчання, адекватно добирати засоби й методи навчання для осіб з обмеженими можливостями здоров'я, створювати умови для їх розвитку і саморозвитку, повноцінної соціалізації з допомогою здоров'язбережувальних технологій.

ПРН 11. Здатний виконувати роботу з дотриманням правил безпеки життєдіяльності, біологічної етики та біобезпеки.

ПРН 12. Вміє вести бібліографічну роботу із залученням сучасних інформаційних технологій

ПРН 13. Здатний до спілкування в діалоговому режимі з колегами та цільовою аудиторією, письмового відображення та презентації результатів своїх досліджень українською та іноземною мовами.

ПРН 14. Демонструє готовність до ефективного виконання робіт по збереженню біотичного і ландшафтного різноманіття, охороні навколишнього середовища та збалансованого природокористування.

ПРН 15. Демонструє спроможність планувати і проводити наукові дослідження в сфері освіти з біології, здоров'я людини та природознавства, на межі предметних галузей, здійснювати їх інформаційне, методичне, матеріальне забезпечення, інтерпретувати дані і робити висновки, готувати результати наукових робіт до оприлюднення.

ПРН 16. Здатний сприяти впровадженню освіти в інтересах сталого розвитку. Розуміє, демонструє і реалізовує стратегію сталого коеволюційного розвитку системи «суспільство-біосфера» у процесі фахової і соціальної діяльності.

ПРН 17. Вміє застосовувати здобуті знання з психології та педагогіки.

ПРН 18. Володіє концептуальними та методологічними знаннями в сфері біологічних, природничих та педагогічних наук, демонструє спроможність застосовувати їх до професійної діяльності, а також на межі предметних галузей

Зміст та організація педагогічної практики в закладах фахової передвищої освіти.

Кількість кредитів: 6 (денна та заочна форма)

Тривалість практики: 4 тижні (денна) 3 тижні (заочна форма)

Відповідальні кафедри:

- біології, здоров'я людини та методики навчання
- теорії і методики викладання природничих дисциплін.
- педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту

База практики: заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти України.

Зміст навчально-методичної діяльності студентів-практикантів.

Кожний студент магістратури закріплюється для проходження практики за викладачем курсу «Біологія і екологія» в закладі фахової передвищої/професійної (професійно-технічної) освіти. Також практиканти виконують обов'язки класного керівника, або куратора в одній із закріплених за ними груп.

Протягом першого тижня магістранти ознайомлюються з системою викладання курсу «Біологія і екологія», методичним забезпеченням курсу, підручниками та науковою літературою, відвідують заняття викладачів, здійснюють їх методичний аналіз, отримують необхідні консультації та проводять пробні заняття.

Протягом практики здобувачі вищої освіти мають:

1. Провести 4 залікові заняття з курсу «Біологія і екологія» на оцінку, одне з занять має бути нестандартним, з використанням методів інноваційних технологій.
2. Виготовити наочність та дидактичний матеріал до залікових занять.
3. Провести позанавчальний виховний захід валеологічного або екологічного змісту.
4. Провести профорієнтаційну роботу в студентських та учнівських колективах за місцем проходження практики.
5. Проаналізувати систему організації науково-дослідної роботи у навчальному закладі.
6. Виконати завдання з педагогіки та психології.

Завдання з педагогіки

Під час проходження педпрактики магістранти мають проаналізувати:

- статут закладу, його структуру;
- зміст діяльності управлінців (директора та його заступників);
- специфіку організації освітнього процесу у межах відділень (за напрямками спеціальностей).

Дослідити:

- роботу предметних циклових комісій (кафедр), визначити інноваційні напрямки організації навчально-виховного процесу та наукову тему, над якою працює заклад;
- елементи новаторського підходу до організації навчальної діяльності студентів (учнів) у системі роботи викладача (за фахом магістранта);
- сучасні технології виховання та студентського (учнівського) самоврядування в досвіді роботи навчального закладу;
- напрямки роботи закладу зі студентами (учнями) з різних соціальних груп та тих, що мають девіантну поведінку.

Ознайомитись з:

- структурою та змістом профорієнтаційної роботи навчального закладу по набору контингенту студентів (учнів).
- роботою колективу закладу над єдиною науково-методичною проблемою; планом роботи науково-методичної ради закладу, структуру науково-методичної роботи;
- навчальними та авторськими програмами (за фахом магістранта) закладу;

- авторськими підручниками, посібниками, засобами навчання (за фахом) у закладі;
- застосуванням інноваційних методик навчання і виховання;
- роботою з обдарованими учнями; спільними заходами науково-методичного характеру (з ЗВО, лабораторіями НДІ).

Завдання з психології

На основі спостережень скласти психолого-педагогічну характеристику на колектив студентів (учнів) за наданими методиками.

Підготувати психолого-педагогічний аналіз студентської групи за схемою з огляду на спеціальність і диференціювання завдань залежно від мети практики, обраної психологом-консультантом. На основі зібраного емпіричного матеріалу необхідно з'ясувати:

- соціально-психологічні особливості студентської групи, рівень її розвитку, ціннісно-орієнтаційну єдність;
- рівень розвитку групи;
- стан міжособистісних стосунків;
- роль формальних і неформальних лідерів;
- місце в групі непопулярних студентів та причини цього явища;
- вплив статевої диференціації групи на міжособистісні стосунки в ній;
- роль та значення куратора в згуртованості групи;

Звітна документація до виконання завдань з психології.

- психолого-педагогічний аналіз студентської групи;
- висновки із зазначенням детермінант проблемних ситуацій групи;
- рекомендації щодо способів співпраці викладача з групою;
- додатки – методики діагностики і бланки відповідей респондентів.

Форма звітності студентів про практику.

Студенти повинні подати на захист підпрактики :

- розгорнуті плани-конспекти залікових занять з оцінкою та підписом викладача біології;
- наочність до одного з залікових уроків (занять);
- план-конспект позанавчального виховного заходу з оцінкою та підписом вчителя біології (викладача);
- звіт про організацію науково-дослідної роботи в навчальному закладі;
- звіт про ознайомлення зі специфікою організації навчальної, виховної, науковометодичної роботи в закладі перед фахової освіти за завданнями кафедри педагогіки ;
- психолого-педагогічну характеристику на колектив студентів за наданими методиками.

Алгоритм визначення підсумкової оцінки:

Підсумкова оцінка з педагогічної практики визначається на підставі середньозваженого бала, де до уваги береться ваговий коефіцієнт та показник середньоарифметичної оцінки всіх основних видів робіт, які виконує студент на практиці, а саме:

- ВК проведення уроків (занять) – 0,4;
- ВК наочності до залікових уроків (занять) – 0,1
- ВК позанавчального заходу валеологічного або екологічного змісту – 0,1
- ВК завдань з педагогіки – 0,1;
- ВК оформлення документації – 0,1
- ВК характеристики бази практики – 0,1;
- ВК завдань з психології – 0,1

№ з/п	Види діяльності студента-практиканта	Кількість балів	Ваговий коефіцієнт
1	Проведення залікових уроків (занять)	40	0,4
2	Виготовлення наочності до залікових уроків (занять)	10	0,1
3	Проведення позанавчального виховного заходу валеологічного або екологічного змісту	10	0,1
4	Позанавчальна виховна робота	10	0,1
5	Написання психолого-педагогічної характеристики	10	0,1
6	Характеристика бази практики	10	0,1
7	Оформлення документації педпрактики	10	0,1
	Всього	100	1,0

Загальний бал за практику

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за ECTS	Бальна шкала навчального закладу	Середньозважений коефіцієнт
«відмінно»	A	90-100	4,75-5,00
«добре»	B	82-89	4,25-4,74
	C	74-81	3,51-4,24
«задовільно»	D	64-73	3,01-3,50
	E	60-63	2,75-3,00
«незадовільно»	FX	35-59 (із можливістю перепроходження практики)	2,00-2,74
	F	1-34 (з обов'язковим повторним курсом)	0,00-1,99

Критерії оцінювання

Оцінка «Відмінно» (A 90-100 балів) виставляється студентам, які виконали завдання практики на високому науково-методичному рівні; ними кваліфіковано формулювались та розв'язувались проблеми виховання та освіти, раціонально використовувались різноманітні засоби, методи та методичні прийоми навчання біології з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей студентів, підтримувалась дисципліна під час занять; студенти-практиканти показали глибокі знання матеріалу за фахом, психолого-педагогічної теорії та творчу самостійність у доборі навчального й дидактичного матеріалу для проведення та аналізу занять.

Оцінка «Добре» (B 82-89 балів) виставляється в тому випадку, коли уроки (заняття) студентами проведені на високому науково-педагогічному рівні; на них вдало розв'язувались освітні та виховні проблеми, але недостатньо ефективно використовувались окремі методичні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів (студентів); якщо студенти виявили знання психолого-педагогічної теорії, самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу,

але допустили при цьому незначні помилки в побудові та проведенні занять, доцільному застосування методів та методичних прийомів.

Оцінка «Добре» (С 74-81 бал) виставляється в тому випадку, коли уроки (заняття) студентами проведено на достатньому науково-педагогічному рівні; на них вдало розв'язувались освітні та виховні проблеми, але недостатньо ефективно використовувались методичні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів; невдало поєднувались методи навчання та використовувалась наочність, якщо студенти виявили знання психолого-педагогічної теорії, самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але допустили при цьому незначні помилки в побудові та проведенні занять.

Оцінки «Задовільно» (Д 64-73 бали) заслуговують студенти, які допустили помилки в реалізації навчально-виховних завдань, недостатньо ефективно використовували психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, слабо активізували пізнавальну діяльність учнів; студенти, які не завжди вміли встановити контакт із учнями, не визначали своїх помилок та недоліків під час аналізу занять.

Оцінки «Задовільно» (Е 60-63 бали) заслуговують студенти, які допустили помилки у викладанні фактичного матеріалу та в реалізації навчально-виховних завдань, недостатньо ефективно використовували психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, слабо активізували пізнавальну діяльність учнів; не завжди вміло встановлювали контакт з учнями, не бачили та не виправляли своїх помилок та недоліків під час аналізу занять.

Оцінка «Незадовільно» (FХ 35-59 балів) виставляється в тому випадку, коли не були виконані навчально-виховні завдання, практикант допустив серйозні помилки під час викладання навчального матеріалу, не забезпечив належної дисципліни на занятті, а також показав низький рівень знань психолого-педагогічної теорії та не критично ставився до своєї роботи.

При виставленні підсумкової оцінки за педагогічну практику враховується ефективність проведення студентом навчально-виховної роботи, участь у методичній роботі школи, його відношення до педагогічної професії, до учнів, до школи, якість звітної документації, виконання всіх видів завдань практики.

Зміст діяльності студентів-практикантів за умови дистанційного навчання:

- ознайомитись із календарно-тематичним планом занять з курсу «Біологія і екологія», методичною базою та специфікою його дистанційного викладання, спілкуючись з викладачем в онлайн-режимі;
- ознайомитись із планом виховної роботи з предмету та планом виховної роботи в кураторській групі; розробити розгорнуті плани-конспекти залікових занять відповідно до календарного планування;
- створити мультимедійні презентації до залікових занять, відповідно до планів-конспектів;
- розробити план-конспект предметного виховного заходу валеологічного або екологічного змісту;
- провести заняття в онлайн режимі та підтвердити їх проведення скрін-шотами
- за можливістю провести предметний виховний захід екологічного змісту; профорієнтаційну роботу;
- виконати завдання з педагогіки та психології з урахуванням особливостей дистанційного навчання.

Форма звітності студентів про практику:

- розгорнуті плани-конспекти залікових занять;
- план-конспект предметного виховного заходу валеологічного або екологічного змісту (за вибором студента)
- мультимедійні презентації до залікових занять;

- психологічний аналіз колективу (студентської групи)
- виконані завдання з педагогіки та психології

Узагальнений звіт із практики кожний здобувач освіти денної та заочної форм навчання має підготувати у формі електронної презентації-коментаря (озвучений виступ-презентація) за орієнтовною структурою:

- ПІІ студента, факультет, курс, група, форма навчання, освітня програма, вид практики, місце проходження практики, груповий керівник, методист, психолог-консультант, учитель;
- мета, завдання практики;
- коротка характеристика бази практики;
- виконані завдання під час проходження практики з обов'язковим фото-, відеосупровідом;
- загальні, фахові компетентності, сформовані під час проходження практики.
- проблеми, труднощі, що виникли у процесі практичної підготовки

Характеристика з бази практики не подається до звітності.

Звіти-презентації, інші матеріали з практичної підготовки студент має розмістити у Гугл-класі як виконане завдання .

Алгоритм визначення підсумкової оцінки:

Підсумкова оцінка з педагогічної практики визначається на підставі середньозваженого бала, де до уваги береться ваговий коефіцієнт та показник середньоарифметичної оцінки всіх основних видів робіт, які виконує студент на практиці, а саме:

- ВК проведення уроків (занять) – 0,5;
- ВК наочності до залікових уроків (занять) – 0,1
- ВК позанавчального заходу валеологічного або екологічного змісту – 0,1
- ВК завдань з педагогіки – 0,1;
- ВК оформлення документації – 0,1
- ВК завдань з психології – 0,1

№ з/п	Види діяльності студента-практиканта	Кількість балів	Ваговий коефіцієнт
1	Проведення залікових занять	50	0,5
2	Виготовлення наочності до залікових занять	10	0,1
3	Проведення позанавчального виховного заходу валеологічного або екологічного змісту	10	0,1
4	Позанавчальна виховна робота	10	0,1
5	Написання психолого-педагогічної характеристики	10	0,1
6	Оформлення документації педпрактики	10	0,1
	Всього	100	1,0

Загальний бал за практику

Оцінка національною шкалою	Оцінка за ECTS	Бальна шкала навчального закладу	Середньозважений коефіцієнт
«відмінно»	A	90-100	4,75-5,00
«добре»	B	82-89	4,25-4,74

	C	74-81	3,51-4,24
«задовільно»	D	64-73	3,01-3,50
	E	60-63	2,75-3,00
«незадовільно»	FX	35-59 (із можливістю перепроходження практики)	2,00-2,74
	F	1-34 (з обов'язковим повторним курсом)	0,00-1,99

Література Основна

1. Андерсон О. Біологія і екологія (рівень стандарту) : підруч. для 10 класу заг. сер. освіти. Київ, школяр. 2020. 216 с.
2. Біологія і екологія (рівень стандарту) : підруч. для 10 класу заг. сер. освіти / Остапченко, Л.І., Балан, П. Г.Компанець, Т. А.,Рушковський, С. Р. Київ, Генеза. 2021. 192 с.
3. Біологія і екологія (рівень стандарту) : підруч. для 11 класу заг. сер. освіти / Остапченко, Л.І., Балан, П. Г.Компанець, Т. А.,Рушковський, С. Р. Київ, Генеза. 2021. 239 с.
4. Виховна робота зі студентською молоддю : навч. посіб. для студентів ВНЗ / [уклад. Е. Осипова та ін.]. О. «Фенікс» 2006. 288с.
5. Грицай Н.Б. Методика навчання біології : навчальний посібник. Рівне : РДГУ, 2016. 272 с.
6. Грицай Н. Б. Інноваційні технології навчання біології: навчальний посібник. Львів: Новий світ – 2000, 2019. 176 с.
7. Загальна методика навчання біології: навч. посіб. / [І.В. Мороз, А.В. Степанюк, О.Д. Гончар та ін.]; за ред. І. В. Мороза. Київ, Либідь. 2006. 592 с.
8. Задорожний К.М. Біологія і екологія (рівень стандарту) : підруч. для 10 класу заг. сер. освіти. Харків, Ранок. 2020. 208 с.
9. Задорожний К.М. Біологія і екологія (рівень стандарту) : підруч. для 11 класу заг. сер. освіти. Харків, Ранок. 2020. 218 с.
10. Програма «Біологія і екологія» для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів: рівень стандарту, зі змінами, затвердженими наказом МОН України від 27.10.2017.
11. Соболев В.І. Біологія і екологія (рівень стандарту) : підруч. для 10 класу заг. сер.освіти. Кам'янець-Подільський, Абетка. 2021. 272 с.
12. Соболев В.І. Біологія і екологія (рівень стандарту) : підруч. для 11 класу заг. сер.освіти. Кам'янець-Подільський, Абетка. 2021. 252 с.

Додаткова

1. Барна І. Біологія : комплексна підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання. Тернопіль, Підручники і посібники. 2020. 512 с.
2. Барна І. Біологія: Тестові завдання для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. Тернопіль, Підручники і посібники. 2021. 432 с.
3. Богданова О. К. Інноваційні підходи до викладання біології. Харків, Вид. група «Основа». 2003. 128 с.
4. Відкриті та нестандартні уроки біології у 11 класі / Упоряд.. К.М. Задорожний. Харків, Вид. група «Основа». 2006. 224 с.

5. Демічева І.О. Біологія 10 клас. Альбом-посібник. Харків, Вид-во «Ранок». 2013. 122 с.
6. Демічева І.О. Біологія 11 клас. Альбом-посібник. Харків, Вид-во «Ранок». 2013. 128 с.
7. Дослідницька робота школярів з біології: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. С.М. Панченка, Л.В. Тихоненко. Суми, ВТД «Університетська книга». 2008. 368 с.
8. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. Київ, Академвидав. 2004. 345 с.
9. Зайцева О.А. Біологія у визначеннях, таблицях і схемах. 6-11 класи. Харків, Вид-во «Ранок». 2016. 128 с.
10. Іонцева А.Ю. Біологія в таблицях та схемах. Харків, Торсінг плюс. 2011. 128 с.
11. Мороз І.В. Позакласна робота з біології : навчальний посібник. Тернопіль, Навчальна книга, Богдан, 2008. 272 с.
12. Навчання біології у старшій школі на академічному рівні : монографія Матяш Н.Ю., Вербицький В.В., Козленко В.Г., Коршевніук Т.В. К.: Педагогічна думка, 2013. 228 с.
13. Настільна книга педагога. / Упорядники: В.М.Андрєєва, В.В.Григораш. Харків, Вид. група «Основа». 2009. 352 с. 13. Нові педагогічні технології для вчителів біології. / Уклад. К.М.Задорожний. Харків, Вид група «Основа». 2009. 112 с. (Б-ка журн. «Біологія»: Вип. 11 (83)).
14. Освітні технології: навч.-метод.посіб./ За ред. О.М.Пехоти. Київ. 2001. 256 с.
15. Педагогічна майстерня вчителя біології. / Уклад. К.М.Задорожний. Харків, Вид група «Основа». 2009. 140 с. (Б-ка журн. «Біологія»: Вип. 9 (81)).
16. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. Сучасні форми та методи навчання біології. Київ, Просвіта. 2008. 116 с.
17. Сучасні форми та методи навчання біології./ Упоряд. К.М.Задорожний. Харків, Вид група «Основа». 2010. 146 с. (Б-ка журн. «Біологія»: Вип. 7.
18. Сучасні методики викладання біології в школі./ Упоряд. К.М.Задорожний. Харків, Вид група «Основа». 2009. 175 с. (Б-ка журн. «Біологія»: Вип. 12 (84)).
19. Технологія навчання біології/Уклад. К.М.Задорожний. Харків, Вид група «Основа». 2007. 190 с.
20. Шулдик В.І. Курс методики викладання біології в модулях: Підручник для студентів, магістрів та молодих вчителів біології. Київ, Наук світ. 2000. 267 с.
21. Шулдик В.І. Як підготувати ефективний урок біології. Київ, Наук світ. 2000.-248 с.
22. <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>
23. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni>[https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv)
24. <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

Розділ 4. ПІДГОТОВКА ДО НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

№ ОК	Назва практики	Семестр	Кількість кредитів/годин	Тривалість (тижнів)		Форма контролю
				денна	заочна	
ОК15	Підготовка до написання магістерської роботи	1-3	12/360			
15.1	Методологія і методи наукових досліджень	1	3/90			Залік
15.2	Інформаційні технології в дослідницькій діяльності	2	3/90			Залік
15.3	Академічна риторика	3	3/90			Залік
15.4	Науково-дослідницька практика з написання магістерської роботи	1,2,3	3/90	3	3	Залік

Практика «Підготовка до написання магістерської роботи» є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини та природознавство)» другого (магістерського) рівня вищої освіти, яка спрямована на оволодіння здобувачем освіти загальних і професійних компетентностей здійснення самостійної науково-дослідної роботи.

Для студента магістратури важливо знати не тільки основні положення виконання магістерської роботи, але й мати уявлення про методологію і методи наукових досліджень, здобути досвід організації своєї наукової діяльності, використання методів наукового пізнання. Інтеграція загальної та професійної освіти на базі дослідницької діяльності не лише сприяє значному підвищенню мотивації до отримання знань і формування відповідних компетентностей, але є і стимулом оновлення змісту освіти в цілому.

Метою практики є набуття студентами досвіду самостійної науково-дослідної роботи та опрацювання методики її проведення, поглиблення теоретичних знань, підбір фактичного матеріалу для написання випускової кваліфікаційної роботи, формування вмінь і навичок опрацювання наукових та інформаційних джерел.

Студенти під час проходження Дослідницької практики з написання магістерської роботи мають вирішити наступні *завдання*:

- ознайомлення зі структурою, науковою проблематикою та результатами наукової роботи університету та його провідних фахівців щодо обраного напрямку досліджень;
- вивчення теоретичних класичних джерел за обраною науковою проблемою, пов'язаною зі спеціалізацією випускової кафедри та відповідно до наукової проблеми дослідження щодо магістерської роботи;
- визначення стану розробки питань обраної наукової проблеми у вітчизняній та іноземній літературі;
- визначення структури та основних завдань магістерського дослідження;
- оволодіння методикою обробки та аналізу статистичних даних;
- апробація основних теоретичних та практичних рекомендацій магістерської роботи (у формі виступів на конференціях, написанні наукових статей, рекомендацій до органів влади й управління тощо);
- оформлення наукових пошуків у завершене магістерське дослідження.

Практика «Підготовка до написання магістерської роботи» складається з чотирьох змістових модулів:

- 1) методологія і методи наукових досліджень;
- 2) інформаційні технології в дослідницькій діяльності;
- 3) академічна риторика;
- 4) підготовка до написання магістерської роботи.

Зміст практики спрямований на формування в здобувачів вищої освіти *компетентностей*, зокрема:

Інтегральної: здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі природничих, педагогічних наук, здоров'я людини, а також на межі предметних галузей, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризуються невизначеністю умов і вимог до професійної діяльності.

Загальних:

- 1) Знання та розуміння предметної області, розуміння професійної діяльності. Наявність базових загальних знань в обсязі, достатньому для формування у студентів наукового світогляду та інтерпретації власних досліджень.
  - 2) Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу інформації на основі науково достовірних фактів та логічних аргументів з використанням різних джерел.
  - 3) Здатність проводити дослідження, оцінювати і забезпечувати якість виконуваних робіт, приймати обґрунтовані рішення та генерувати нові ідеї.
- 4) Здатність застосовувати знання на практиці, ефективно розв'язувати практичні задачі використовуючи професійні знання.
  - 5) Здатність працювати автономно та у команді, бути критичним і самокритичним.
  - 6) Здатність діяти з дотриманням морально-етичних норм професійної діяльності та інтелектуальної чесності.
  - 7) Здатність використовувати сучасні інформаційні та комунікативні технології.
  - 8) Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
  - 9) Здатність в освітньому процесі реалізовувати стратегію сталого розвитку.

Фахових:

- 1) Здатність демонструвати знання та розуміння актуальних проблеми біології (походження життя та кроманьйонця, систематика живих організмів, фотосинтез та хемосинтез, горизонтальний перенос генів, мікроклональне розмноження рослин, створення і використання ГМ –рослин, геном людини) та екосистемології (біогеоценологія, біосферологія).
- 2) Здатність демонструвати знання та розуміння понять, що мають універсальне значення для всіх природничих наук («енергія», «поле», «речовина», «маса», «рух», «простір/час», «система», «порядок-хаос», «випадковість», «симетрія», «інформація», «еволюція», «взаємозв'язок структури і властивостей об'єкта», «живе/неживе», «рівні організації живого», «біорізноманіття» та ін.
- 3) Здатність до організації і проведення освітнього процесу з біології, основ здоров'я, природознавства в закладах загальної середньої освіти.
- 4) Здатність аналізувати зміст підручників, збірників задач, методичних і навчальних посібників та інших дидактичних матеріалів, зміст різних електронних ресурсів, необхідних для навчального й методичного забезпечення процесу з біології, основ здоров'я та природознавства, методики їх викладання.
- 5) Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів.
- 6) Здатність до пошуку ефективних шляхів мотивації школяра до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання).
- 7) Уміння і навички аргументованого ведення дискусії та спілкування в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей.
- 8) Здатність здійснювати професійні функції у процесі інклюзивного навчання, адекватно добирати засоби й методи навчання для осіб з обмеженими можливостями здоров'я, створювати умови для їх розвитку і саморозвитку, повноцінної соціалізації з допомогою здоров'язберезувальних технологій.

- 9) Здатність виконувати роботу з дотриманням правил безпеки життєдіяльності, біологічної етики та біобезпеки.
- 10) Здатність ефективно виконувати роботу по збереженню біотичного і ландшафтного різноманіття, охороні навколишнього середовища та збалансованого природокористування.
- 11) Здатність планувати і проводити наукові дослідження в сфері освіти з біології, здоров'я людини, природознавства на межі предметних галузей, здійснювати їх інформаційне, методичне, матеріальне забезпечення, інтерпретувати дані і робити висновки, готувати результати наукових робіт до оприлюднення.
- 12) Здатність до поглиблення теоретичних і методологічних знань у сфері біологічних, природничих і педагогічних наук, а також на межі предметних галузей.

Зміст практики спрямований на досягнення здобувачами вищої освіти **програмних результатів навчання**, зокрема:

- 1) Демонструє загальні фундаментальні знання в обсязі, достатньому для формування моделі сучасної природничо-наукової картини світу.
- 2) Демонструє знання та розуміння актуальних проблем біології (походження життя та кроманьйонця, систематика живих організмів, фотосинтез та хемосинтез, горизонтальний перенос генів, мікроклональне розмноження рослин, створення і використання ГМ – рослин, геном людини) та екосистемології (структура біогеоценозу і біосфери, функції живої речовини, основні біогеохімічні цикли, біоіндикація). Уміє розв'язувати біологічні задачі.
- 3) Демонструє готовність до практичного застосування медико-біологічних знань та умінь у повсякденному житті та у широкому діапазоні можливих місць роботи.
- 4) Демонструє знання та розуміння понять, що мають універсальне значення для всіх природничих наук («енергія», «поле», «речовина», «маса», «рух», «простір/час», «система», «порядок-хаос», «випадковість», «симетрія», «інформація», «еволюція», «взаємозв'язок структури і властивостей об'єкта», «живе/неживе», «рівні організації живого», «біорізноманіття» та ін.
- 5) Знає, розуміє і здатний використовувати рекомендації з методики навчання біології, основ здоров'я та природознавства для виконання освітньої програми в закладах загальної середньої освіти.
- 6) Володіє методикою проведення уроків із дисциплін за профілем спеціальності в закладах загальної середньої освіти.
- 7) Здатний аналізувати зміст підручників, збірників задач, методичних і навчальних посібників та інших дидактичних матеріалів, зміст різних електронних ресурсів, необхідних для навчального й методичного забезпечення освітнього процесу з біології, основ здоров'я, природознавства, методики їх викладання.
- 8) Демонструє спроможність здійснювати професійні функції у процесі інклюзивного навчання, адекватно добирати засоби й методи навчання для осіб з обмеженими можливостями здоров'я, створювати умови для їх розвитку і саморозвитку, повноцінної соціалізації з допомогою здоров'язбережувальних технологій.
- 9) Здатний виконувати роботу з дотриманням правил безпеки життєдіяльності, біологічної етики та біобезпеки.
- 10) Уміє вести бібліографічну роботу із залученням сучасних інформаційних технологій
- 11) Здатний до спілкування в діалоговому режимі з колегами та цільовою аудиторією, письмового відображення та презентації результатів своїх досліджень українською та іноземною мовами.
- 12) Демонструє готовність до ефективного виконання робіт по збереженню біотичного і ландшафтного різноманіття, охороні навколишнього середовища та збалансованого природокористування.
- 13) Демонструє спроможність планувати і проводити наукові дослідження в сфері освіти з біології, здоров'я людини та природознавства, на межі предметних галузей, здійснювати їх

інформаційне, методичне, матеріальне забезпечення, інтерпретувати дані і робити висновки, готувати результати наукових робіт до оприлюднення.

14) Здатний сприяти впровадженню освіти в інтересах сталого розвитку. Розуміє, демонструє і реалізовує стратегію сталого коеволюційного розвитку системи «суспільство-біосфера» у процесі фахової і соціальної діяльності.

15) Вміє застосовувати здобуті знання з психології та педагогіки.

16) Володіє концептуальними та методологічними знаннями в сфері біологічних, природничих та педагогічних наук, демонструє спроможність застосовувати їх до професійної діяльності, а також на межі предметних галузей.

Відповідальні кафедри:

- біології та основ сільського господарства;
- теорії і методики викладання природничих дисциплін;
- фізико-математичної освіти та інформатики;
- української мови, літератури та методики навчання.

База практики: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, заклади загальної середньої освіти м. Глухова, сільські та міські школи Сумської області та інших областей України.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Важливою складовою діяльності здобувача освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти є дослідницька робота. Він повинен бути компетентним у підготовці та організації наукового дослідження.

Програма модуля передбачає поглиблення та систематизацію знань з методологічних та технологічних засад організації наукової діяльності, підготовку здобувачів до виконання самостійного дослідження, що має наукову новизну і практичну значущість.

Зміст модуля «Методологія і методи наукових досліджень» являє собою систему змістових частин, які складаються з практичних занять, самостійної роботи здобувачів.

Мета змістового модуля полягає у розширенні та поглибленні компетентності фахівця стосовно системи наукової діяльності в Україні, підготовки та проведення наукових досліджень, здійснення педагогічної діагностики, впровадження результатів досліджень у практику, викладення результатів досліджень у вигляді статей, доповідей тощо.

Завдання змістового модуля:

- поглибити та розширити знанням щодо системи організації наукової діяльності в Україні, основних напрямів розвитку науки, її методологічних основ;
- вивчити структуру підготовки наукових кадрів в Україні, вимоги до сучасного дослідника;
- засвоїти вимоги до проведення дослідження та оформлення результатів наукової роботи, технологію впровадження результатів дослідження в практику;
- оволодіти основними методами і процедурами педагогічної діагностики;
- поглибити знання і уміння щодо використання методів математичної статистики у дослідженнях;
- оволодіти технологією підготовки наукових статей, тез доповідей тощо.

Зміст практичних занять

Номер теми	Перелік тем	Кількість годин
	ЗМІСТОВИЙ ЧАСТИНА I. Організаційні основи наукових досліджень. Методологія та технологія проведення досліджень.	
1	ТЕМА 1. Дослідницька діяльність як важлива складова роботи фахівця. Структура науки.	1

	<p>Місце дослідницької діяльності у роботі фахівця. Професіонал як дослідник. Дослідницька компетентність педагога і її складові.</p> <p>Дослідницькі уміння педагога. Вітчизняні педагоги –дослідники. [4, С.5-10]; [7, С.4];</p> <p>Наука. Загальні поняття та визначення.</p> <p>Історичні етапи розвитку науки. Історія української науки.</p> <p>Сучасні наукові пріоритети України [7, С.14-17]; [17, С.60-114].</p> <p>Структура науки. Суспільні науки. Технічні науки. Дослідження: фундаментальні, прикладні. Диференціація та інтеграція наук.</p> <p>Наукові школи. [7, С.56-58];</p> <p>Організаційна структура наукових досліджень в Україні. Державна система організації і управління науковими дослідженнями в Україні: керівні органи та наукові установи. Організаційні сектори науки в Україні: академічний, закладів вищої освіти, галузевий, виробничий.</p> <p>Студентські наукові товариства, їх організація і діяльність.</p> <p>Структура педагогічної науки. Зв'язок науки з практикою. [4, С.19-31]; [7, С.5-39]</p>	
2	<p>ТЕМА 2. НАУКОВІ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ КАДРИ І ЇХ ПІДГОТОВКА</p> <p>Кадрове забезпечення наукових досліджень. Вимоги до наукового працівника. Авторитет та рівень кваліфікації наукового працівника.</p> <p>Наукові ступені і вчені звання в Україні. Порядок присудження наукових ступенів і вчених звань. Форми підготовки наукових і науково- педагогічних працівників. Аспірантура. Вимоги до аспіранта. План роботи аспіранта на термін навчання. Докторантура. Інститут здобувачів.</p> <p>Особливості та підходи до атестації наукових працівників в зарубіжних країнах. [4, С.31-36]; [17, С. 21-28]; [24]</p>	1
3	<p>ТЕМА 3. ДИСЕРТАЦІЯ ЯК КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА НАУКОВЦЯ</p> <p>Дисертація. Види дисертацій. Вимоги до дисертацій. Послідовність дій з підготовки дисертації. Аналіз проблеми. Затвердження теми. Узгодження теми. Планування роботи. Збір та опрацювання матеріалу. Апробація. Публікації. Впровадження. Оформлення дисертації. Автореферат. Основні документи, необхідні для захисту дисертації. Спеціалізовані вчені ради. Процедура захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді. Порядок затвердження рішення спеціалізованої вченої ради.[24]</p>	2
4	<p>ТЕМА 4. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ.</p> <p>Методологія науки та її призначення. Рівні методології [7, С.5-9].</p> <p>Загальні відомості про наукове пізнання. Взаємозв'язок пізнання і практики. Рівні пізнання: почуттєвий і раціональний, емпіричний і теоретичний. Функції наукового пізнання [7, С.18-28].</p> <p>Форми наукового знання. Факти. Поняття. Категорії. Принципи. Аксиоми. Закони. Теорії. Концепції. Гіпотези. Доктрини.</p> <p>Наукова парадигма як модель постановки проблем та їх вирішення.</p> <p>Методи наукового пізнання. Уявлення про метод як засіб пізнання.</p> <p>Методи емпіричного дослідження. Методи зведення і кількісного Опрацювання результатів емпіричного дослідження.</p> <p>Методи теоретичного дослідження. Методи, що можуть бути</p>	2

	<p>застосовані на емпіричному й теоретичному рівнях. Методи активного пошуку нових рішень та ідей. (Морфологічний аналіз, мозковий штурм, синоптика, метод колективного блокнота тощо) [7, С.83-89].</p> <p>Моделі у науковому дослідженні. Поняття про модель та моделювання. Призначення моделей у науковому дослідженні. Види моделей. [4,]; [7]; [6,] ; [10], [11], [17, С.115-147], [19].</p>	
5	<p>ТЕМА 5 ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.</p> <p>Загальні відомості про інформацію.</p> <p>Типологія наукової інформації та основні види видань. Поняття про документи як засоби фіксації наукової інформації.</p> <p>Призначення та види бібліотек. Бібліотечні фонди: основний і довідковий. Бібліотечні каталоги та картотеки.</p> <p>Інформаційний пошук: ручний і автоматизований. Універсальна десяткова класифікація документів інформації (УДК), її призначення та особливості. Індекс DOI (Digital object identifier) – цифровий ідентифікатор об'єкта (наукової праці). Ідентифікатор автора ORCID (Open Researcher and Contributor ID).</p> <p>Електронні бібліотеки. Пошук інформації в комп'ютерних мережах. Мережа "Internet".</p> <p>Методика пошуку першоджерел. Спеціальні бібліографічні видання та їх роль в інформаційному пошуку. Оформлення результатів інформаційного пошуку.</p> <p>Правила роботи з літературою. Облік опрацьованої інформації. Складання бібліографії. Опрацювання джерел інформації.</p> <p>Умови ефективного опрацювання першоджерел. Систематизація і письмовий виклад опрацьованих матеріалів. Оформлення результатів опрацювання першоджерел: складання виписок, анотацій, конспектів. [4]; [7]; [17,С.148-189.]; [11]; [22]</p>	2
6	<p>ТЕМА 6 ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.</p> <p>Вимоги до проведення наукового дослідження. Творчий характер наукового дослідження. Корисність, актуальність і плановість наукового дослідження. Об'єктивність та критичність оцінювання результатів наукового дослідження. Вплив особистісних якостей дослідника на результативність наукового дослідження.</p> <p>Послідовність проведення наукового дослідження. Науковий напрям, проблема і тема наукового дослідження. Вибір теми дослідження. Ознайомлення із станом обраної теми дослідження. Уточнення теми і складання програми дослідження. Обґрунтування теми, дослідження, його актуальності та новизни. Методологічний апарат наукового дослідження. Мета та завдання дослідження. Вибір методів дослідження. Логіка наукового дослідження. Складання календарного плану робіт. Гіпотеза дослідження. Систематичне накопичення дослідних матеріалів. Зведення і опрацювання результатів дослідження. Теоретичний аналіз та літературне оформлення результатів дослідження. Упровадження у практику та оцінювання теоретичної й практичної значущості результатів дослідження.</p> <p>Експеримент як складова частина наукового дослідження. Види експериментів: природні і штучні; контрольні, пошукові, перетворюючі; лабораторні, натурні, польові, виробничі; прості і складні; мислительні і матеріальні; одно- і багатofакторні. Залежні і</p>	2

	<p>незалежні змінні. Технологія підготовки та проведення експерименту. Етапи класичного педагогічного експерименту: підготовчий, констатувальний, формувальний, контрольний. Програма експерименту. Вибір способів та засобів фіксації результатів експерименту.</p> <p>Роль особистості науковця у проведенні дослідження. Фактори, що визначають схильність до наукової діяльності: невдоволеність існуючим досягненням у пізнанні, допитливість, здатність до розумової праці, ерудиція, інтелект дослідника. Розумова діяльність дослідника у процесі проведення дослідження. Розумові операції у науковому дослідженні. Мислительна діяльність як основа праці дослідника. Види мислення дослідника: емпіричне, аксіоматичне та діалектичне. Колективний характер праці сучасного дослідника [2]; [4]; [6]; [7]; [10]; [17].</p>	
	ЗМІСТОВИЙ ЧАСТИНА II. ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА.	
7	<p>ТЕМА 7. НАУКОВІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ.</p> <p>Педагогічна діагностика як наука. Завдання педагогічної діагностики, її предмет і об'єкт, зв'язок з іншими науками. Місце педагогічної діагностики в системі педагогічних наук. Педагогічна діагностика і прогностика.</p> <p>Основи педагогічної метрології. Кваліметрія. Поняття вимірювання. Виявлення вимірюваних параметрів Еталон. Критерій. Показник. Індикатор. Їх взаємозв'язок і взаємообумовленість. Основні проблеми вимірювання та шкалування в педагогіці. Технологія розробки вимірювального апарата. Визначення структури об'єкта оцінювання. Визначення показників (параметрів, факторів, критеріїв). Визначення коефіцієнтів вагомості кожного показника та вибір шкали оцінювання. Складання кваліметричної (факторно-критеріальної) моделі. Оцінювання об'єкта за кваліметричною моделлю. Розробка рекомендацій за результатами оцінювання.</p> <p>Місце педагогічної діагностики у психолого-педагогічному дослідженні.</p> <p>Можливості та основні напрями застосування ЕОМ у педагогічній діагностиці. Застосування комп'ютерів для збору діагностичної інформації. Види діагностичних методик, котрі можуть бути реалізовані на ЕОМ. Вимоги до комп'ютерних діагностичних методик.</p> <p>Опитувальники та їх реалізація на ЕОМ. Тести та їх комп'ютерна реалізація. Використання ЕОМ для накопичення систематизації діагностичної інформації. [3]; [4, С.145-155]; [23]; [6]; [16]; [21].</p>	2
8	<p>ТЕМА 8. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ, ВИХОВАНЦЯ.</p> <p>Структура особистості. Підструктури: психо - біологічна, спрямованості, соціального досвіду. Педагогічна діагностика на основі системи якостей особистості.</p> <p>Параметри, критерії, показники та індикатори оцінки особистісних якостей. Комплексна діагностика особистості. Діагностика соціальних та емоційних ознак. Діагностика: пам'яті, інтелекту, здібностей, темпераменту, волі, моторики; потреб, мотивів, інтересів, схильностей, ідеалів; знань, умінь, навичок, звичок. Діагностика поведінки та діяльнісної сфери особистості. [4, С.159-179]; [6]; [16]; [21]</p>	2

9	<p>ТЕМА 9. ДІАГНОСТИКА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ. Структура навчання. Дидактичні параметри, які підлягають вивченню. Вимірювальний апарат для вивчення особливостей навчального процесу. Специфіка розробки та впровадження основних методів дослідження дидактичних явищ (тестів, анкет, бесід, діагностичних ситуацій, інших методів контролю). Діагностика учіння та успішності учня. Діагностика готовності дитини до школи, а також до вивчення окремих навчальних дисциплін. Діагностика труднощів навчання дітей окремим предметам. Вивчення труднощів при організації навчально-пізнавальної діяльності дітей. Перевірка і оцінка знань, умінь та навичок різними діагностичними методами. Усна форма перевірки і оцінки знань. Методи її здійснення. Письмова форма перевірки і оцінки знань. Методика її впровадження. Тести шкільної успішності. Порівняння різних методів вимірювання успішності. Структура педагогічної діяльності. Специфіка вивчення ефективності діяльності учителя. Показники ефективності підготовки учителя до здійснення різноманітних організаційних форм навчання. Визначення результативності різних форм роботи вчителя. Методика вивчення ефективності педагогічної діяльності. Види аналізу організаційних форм навчально-пізнавальної діяльності вчителя та учнів. [4, С.159-179]; [23]; [6]; [16]; [21].</p>	2
10	<p>ТЕМА 10. ДІАГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ. Сутність та завдання вивчення ефективності виховного процесу. Педагогічна діагностика як спосіб аналізу виховного процесу. Критерії та показники його ефективності. Методика діагностування ефективності різних напрямів виховної роботи. Умови впливу діагностики на підвищення ефективності виховного процесу. Діагностика в роботі класного керівника. Функції і методи діагностики в роботі класного керівника. Роль аналізу в діяльності класного керівника. Діагностика індивідуальних особливостей школярів, їх професійних намірів та відношень з вчителями. Методика вивчення сім'ї. Вивчення класного колективу. Методики вивчення учнівського колективу. Аналіз ролевих позицій учня в дитячому колективі та поза ним. Обробка одержаних результатів. Урахування результатів в подальшому проектуванні класним керівником виховного процесу. [4, С.159-179]; [23]; [6]; [16]; [21]</p>	2
11	<p>ТЕМА 11. ВИВЧЕННЯ І УЗАГАЛЬНЕННЯ ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ. Сутність передового педагогічного досвіду. Види педагогічного досвіду: зразковий; індивідуальний, груповий, колективний; комплексний, локальний, цільовий; дослідницький, раціоналізаторський, новаторський; Критерії передового педагогічного досвіду (актуальність, новизна, результативність, стабільність перспективність). Методика його вивчення і узагальнення. Етапи вивчення передового педагогічного досвіду з подальшим узагальненням.</p>	1
	<p>ЗМІСТОВИЙ ЧАСТИНА ІІІ. УЗАГАЛЬНЕННЯ, ОБРОБКА ТА ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.</p>	

12	<p>ТЕМА 12. ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ. Форми узагальнення результатів наукових досліджень: усний виклад, тези доповіді, реферат, наукова стаття, науковий звіт, дисертація, монографія. Вимоги до їх змісту та оформлення [7, С. 89-90]. Вимоги до наукових статей. Послідовність підготовки і написання наукової статті. [11]. Доповідь на конференції. Вимоги до написання та представлення. Стендова доповідь та її особливості. Веб-сторінка дослідника. Складання списку літературних джерел. Послідовність складання списку. Бібліографічний опис літературного джерела. Елементи бібліографічного опису. Бібліографічний опис різних видів видань [12]; [7, С. 159-168]. Вимоги до оформлення наукових праць. Письмове оформлення наукової праці. Виразність і мова тексту наукової праці. Правильність застосування наукової термінології [7, С.116-158]. Цитування у тексті наукової праці. Види посилань на використані літературні джерела. Академічна доброчесність. Плагиат. Компіляція. Перевірка наукових робіт на академічну доброчесність. Одиниці фізичних величин у тексті наукової праці, їх написання і позначення. Числа та знаки у тексті. Скорочення у тексті [4]; [9];[17, С.217-253].</p>	1
13	<p>ТЕМА 13. МЕТОДИ ЗВЕДЕННЯ Й ОБРОБКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ. ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ. Методи зведення й обробки результатів експериментальних досліджень: статистичні, графічні й табличні. Статистичні методи ранжування і групування. Групування дослідних даних за кількісними та якісними ознаками. Таблиця як засіб відображення кількісних ознак досліджуваного об'єкта. Текстова і цифрова частина таблиці. Структура простої, групової, комбінованої, складеної і шахової таблиці. Оформлення таблиці та її розміщення у науковій праці. Оформлення графіків та діаграм. Етапи побудови графіка. Інформаційна виразність графіка. Діаграми лінійні, стовпчикові, стрічкові та секторні. Математичні методи опрацювання результатів дослідження. Математична інтерпретація експериментальних матеріалів. Міри центральної тенденції (середні показники). Показники варіювання. Визначення достовірності результатів дослідження. Параметричні та непараметричні методи порівняння досліджуваних сукупностей. Методи визначення зв'язків між факторами і явищами. Використання інформаційних технологій у опрацюванні результатів досліджень. [1]; [4, С.184-194];[5]; [7, С.95-116]; [10]; [11]; [13]; [14]; [18]</p>	1
14	<p>ТЕМА 14. ПРЕДСТАВЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ. Завершення і представлення результатів наукового дослідження. Вибір форми представлення результатів наукового дослідження. Показники оцінювання результативності проведеного дослідження. Рецензування завершеної наукової роботи. Виступ на конференції. Стендова доповідь. Наукова стаття.</p>	1

	<p>Науковий звіт. Магістерська робота. Послідовність виконання магістерської роботи.</p> <p>Підготовка до захисту та захист наукової роботи. Етичні норми поведінки автора роботи у процесі її захисту: уміння дискутувати, логічність і переконливість доказів, стриманість у поведінці.</p> <p>Підготовка результатів дослідження до упровадження у практику.</p>	
	Всього	22

Теми рефератів

1. Дослідницька діяльність у роботі педагога.
2. Науково-дослідна робота у підготовці майбутнього педагога
3. Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів в Україні.
4. Культура наукової праці.
5. Індeksi УДК. Технологія їх застосування.
6. Моделювання у педагогічних дослідженнях.
7. Системний підхід у дослідженні психолого-педагогічних проблем.
8. Вимірювання і вимірювальні шкали у педагогічних дослідженнях.
9. Педагогічна діагностика та її використання у дослідженні.
10. Процедура підготовки та використання вимірювальних методик у психолого-педагогічних дослідженнях (критерії, показники, індикатори).
11. Процедура використання контент-аналізу в психолого-педагогічних дослідженнях.
12. Спостереження як метод психолого-педагогічного дослідження.
13. Рейтинг (рейтингова оцінка, оцінка компетентними судьями) як метод дослідження психолого-педагогічних проблем.
14. Метод парного рейтингу (парного порівняння) та його використання у психолого-педагогічних дослідженнях.
15. Анкетне опитування та його використання у дослідженнях. Послідовність розробки опитувальника та обробки результатів.
16. Бесіда як метод психолого-педагогічного дослідження. Послідовність розробки бесіди та обробки результатів.
17. Біографічний метод та його використання у психолого-педагогічних дослідженнях.
18. Методи вивчення продуктів діяльності та їх використання у психолого-педагогічних дослідженнях.
19. Соціометричний метод та його використання у педагогічних дослідженнях.
20. Тестування у психолого-педагогічних дослідженнях.
21. Аналіз педагогічного досвіду як метод психолого-педагогічного дослідження.
22. Експеримент, його підготовка та використання у психолого-педагогічних дослідженнях.
23. Використання кореляційного аналізу у психолого-педагогічних дослідженнях.
24. Знаходження та інтерпретація мір центральної тенденції у психолого-педагогічних дослідженнях.
25. Використання ЕОМ у наукових дослідженнях.
26. Графічна інтерпретація результатів дослідження з допомогою ЕОМ.
27. Методика підготовки наукової статті.
28. Методика підготовки виступу на науковій конференції.
29. Методи аналізу літературних джерел у психолого-педагогічному дослідженні.
30. Використання глобальної комп'ютерної мережі "Інтернет" для пошуку психолого-педагогічної інформації.
31. Використання математичної статистики у психолого-педагогічних дослідженнях.
32. Використання кореляційного аналізу у науковому дослідженні.
33. Перевірка статистичних гіпотез. Порівняння вибірок за статистичними критеріями.
34. Використання методики хі-квадрат у психолого-педагогічних дослідженнях.

35. Достовірність різниці процентних значень та його використання у дослідженні.

36. Оцінка ефективності наукових досліджень.

Методи навчання.

Лекція, бесіда, пояснення, демонстрація, самостійна робота з літературою, виконання творчих проєктів, практична робота з каталогами, самостійний пошук інформації в мережі Інтернет, створення презентацій.

Методи оцінювання.

Усний поточний контроль, письмовий контроль, тестовий контроль, самоконтроль, самооцінка, оцінка за ІНДЗ, підсумкове оцінювання.

Розподіл балів, що присвоюються здобувачам

Змістовний модуль 1						Змістовний модуль 2					Змістовний модуль 3				ІНДЗ	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	KP		
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	25	100
ВК 0,3						0,2					0,2				0,3	

Шкала оцінювання

Оцінка ECTS	Середньозважений бал, що формує інтервальну шкалу	Національна оцінка
1	2	3
A	4,75-5,00	<i>Відмінно</i> – високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями. На основі досконалого знання матеріалу предмету набуті знання, вміння та навички здобувач використовує при вирішенні нестандартних задач. Вільно орієнтується у науковій літературі, вміє її аналізувати, формулювати висновки, здатний критично аналізувати сучасні наукові ідеї. Володіє вміннями організувати і провести дослідження. Легко знаходить відповіді на нестандартні, несподівані питання. У складних ситуаціях може провести аналіз на рівні теоретичного осмислення. Виявляє творчі здібності, нахил до самостійної наукової роботи, який проявляється у написанні рефератів, оглядів, виступах на наукових конференціях.
B	4,25-4,74	<i>Добре</i> – достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження. Вільно володіє матеріалом у відповідності з програмою дисципліни.
18.3	3,51-4,24	<i>Добре</i> – середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками. На основі володіння матеріалом в обсязі робочої навчальної програми дисципліни, під керівництвом викладача вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати

інформацію про соціальні явища. Цілком самостійно використовує набуті знання, вміння та навички в стандартних дослідницьких ситуаціях.

		Потребує консультацій викладача при організації наукового дослідження. Частково опрацював передбачені програмою додаткові джерела. При контролі знань досить вільно складає алгоритм відповіді. Швидко знаходить необхідну інформацію в довідниковій літературі.	
D	3,01-3,50	<i>Задовільно</i> – середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками. Повністю відтворює інформацію що викладена в базовому підручнику. Має значні утруднення при необхідності користування додатковою літературою, формулювання власної думки щодо значення встановлених емпіричних фактів. Епізодичне знайомство з періодичними науковими виданнями. Сформовані уміння може використовувати у стандартних ситуаціях, які закладені у навчальні завдання. При виправленні допущених помилок потребує деякої допомоги викладача. Затрудняється при необхідності використовувати знання отримані при вивченні інших дисциплін.	
E	2,75-3,00	<i>Задовільно</i> – рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижче середнього. Самостійно відтворює головні положення викладені в базовому підручнику чи лекційному матеріалі. Знає основні етапи в організації і проведенні соціальних досліджень. Потребує допомоги викладача чи товаришів для відтворення систематизованого навчального матеріалу. При реалізації знань у вирішенні практичних дослідницьких завдань потребує допомоги викладача на всіх етапах роботи. Часто допускає типові помилки, які при допомозі здатен виправити. Повністю відсутнє знайомство з інформацією, що викладена в додатковій літературі.	
FX	2,00-2,74	<i>Незадовільно</i> - низький рівень володіння навчальним матеріалом. Здобувач має уяву про деякі сторони організації наукових досліджень. Володіє навчальним матеріалом на фрагментарному рівні, не може систематизовано відтворити навчальний матеріал, пов'язати теоретичні основи з практичними діями. Конспект з предмету носить не систематизований, фрагментарний характер. Не вміє скласти алгоритм відповіді. Не може відповісти на питання чи виконати практичну роботу без грубих помилок, на які не звертає уваги. Здобувач не спроможний опанувати практичні вміння без додаткових занять з дисципліни	Незараховано
F	0,00-1,99	<i>Незадовільно</i> – низький рівень знань із дисципліни. Практично не знає дослідницької термінології, основних дій при організації дослідження. Володіння навчальним матеріалом на рівні розпізнавання. Не може користуватися підручником, методичними рекомендаціями, іншими дидактичними засобами. Володіє тільки окремими прийомами практичної діяльності, яких недостатньо для формування вмінь. Відсутність практичних умінь і навичок є підставою для повторного вивчення дисципліни	

Методичне забезпечення

Електронні навчальні посібники та репозитарій - 14.

Тексти лекцій – 1 та пакети візуального супроводження дисципліни (презентації) - 5.

Навчальні (проміжні) тести – 5; контрольні тести - 2.

Контрольні питання.

Завдання і методичні вказівки до виконання ІНДЗ.

Пакети контрольних завдань для комплексної перевірки знань здобувачів з дисципліни.

Рекомендована література.

Рекомендована література

Основна

1. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко - К., 1995.- 45с.
2. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень / Г.Т. Кловак.- Чернігів, 2003.- 260с.
3. Кыверялг А.А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А.А. Кыверялг.- Таллинн: Валгус, 1980.- - 334с.
4. Максименко С.Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження / С.Д. Максименко. - К., 1990. - 239с.
5. Методологія і методи наукових досліджень. Навчальний посібник / [Лівінський О.М.,
6. Курок О.І., Гридякін В.М., Зінченко В.П.] – Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2012. – 196 с.
7. Мороз І.В. Кваліфікаційні роботи у педагогічному вузі. Методика написання, правила оформлення і порядок захисту / І.В. Мороз.- Київ: НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2002.-110с.
8. Навчально-дослідна робота у вищих педагогічних навчальних закладах: Навчально-методичний посібник / В.П.Зінченко, В.Б.Харламенко, І.М.Коренева. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2006. – 79 с.
9. Науково-дослідна робота магістранта: Навчально-методичний посібник [Н.Н. Чайченко,О.М. Семенов., Л.М. Артюшкіна, О.М. Рудь. – Суми: РВВ СОПППО. – 2008. – 94 с.
10. Нові вимоги щодо оформлення списку літератури //Бюлетень ВАК України. - 2009. - № 5.
11. Новиков Д.А. Статистические методы в педагогических исследованиях (типовые случаи) / Д.А. Новиков.- М.: МЗ-Пресс, 2004. – 67 с.
12. Паниотто В.И. Количественные методы в социологических исследованиях / В.И. Паниотто, В.С. Максименко. – Киев , 2003. – 274 с.
13. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження. Курс лекцій / Н.В. Паніна.- Київ: Наукова думка, 1996.-232 с.
14. Педагогическая диагностика в школе [Под ред. А.И.Кочетова].-Минск: 1987.- 223с.
15. Сидоренко В.К. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник / В.К. Сидоренко, П.В. Дмитренко. - К.:РНКЦ «ДНІТ», 2000. - 259 с.
16. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психологической диагностике / Л.Ф. Бурлачук, С.М. Морозов [Отв.ред. С.Б.Крымский].- К.: Наук.думка, 1989.- 200с.
17. Тютюник В.И. Основы психолого-педагогического исследования творческого труда дошкольников: Учебное пособие / В.И. Тютюник.- М.,1992.- 176 с.
18. Фридман Л.М. Изучение личности учащегося и ученических коллективов / Л.М. Фридман.- М.:Просвещение,1989,-207с.
19. Алгоритм пошуку інформації в Інтернеті [Електронний ресурс].-Вікіпедія. – режим доступу: http://wiki.iteach.com.ua/Wiki-статья_%22Алгоритм_пошуку_інформації_в_Интернеті%22 . – Заголовок з екрану.
20. Педагогічна діагностика. Методичні рекомендації [електронний ресурс] / укладач В. Уруський.- Режим доступу: <http://do.gendocs.ru/navigate/index-21231.html>. - Заголовок з екрану.
21. Організація підготовки аспіранта і здобувача : методичні рекомендації / О.І. Курок, В.П. Зінченко. – Глухів, 2010. – 63 с.
22. Галузяк В.М., Холковська І.Л. Педагогічна діагностика: Курс лекцій. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. 155 с.
23. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.
24. Порадник педагога-дослідника: Методичні поради / В.І. Уруський (автор-упорядник). – Тернопіль: ТОКШПО, 2009. – 80 с.

Додаткова

1. Артемчук Г.І. та ін. Методика організації науково-дослідної роботи: Навчальний посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. - К.: Форум, 2000. -270 с.
2. Атаманчук П.С., Гнаткж Ю.В., Криськов У.А., Щирба В.С. Виконання курсових, дипломних та магістерських робіт.Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, 2001. - 24с.

3. Безлюдний О.І. та ін. Магістерська робота у педагогічному вузі: Посібник для студентів-магістрантів. - К.: Науковий світ, 2000. - 117с.
4. Діагностичні методики вивчення групи та колективу учнів: Методичні рекомендації для студентів, учителів, керівників шкіл /Під ред. О.М.Коберник, Г.І.Кагальняк, Г.О.Шулдик. Умань: УДПІ, 1992.-44с.
5. Донцов А.В. Методологія та методика соціально-педагогічних досліджень. Методичні рекомендації і програма курсу. - Харків: ХДПУ, 2001. - 32с.
6. Логинова Н.А. Феномен ученичества: приобщение к научной школе //Психологический журнал. - 2000. -Том2.-№5.-С. 106-111.
7. Лудченко А.А. й др. Основи наукових досліджень: Учеб. пособие. - К.: Знання, 2000. 114с.
8. Семенов О. Організація науково-дослідної роботи студентів філологічних факультетів педагогічних університетів [Навчально-методичний посібник] / О.М. Семенов. -К.-Глухів: РВВГДПУ, 2002. - 96с.
9. Тюрина В.А., Ващенко И.В. Основи методології и методики наукового дослідження: Учебное пособие. - К.: ООО «Международное финансовое агентство», 1998. -44 с.
10. Федоренко Д. Дипломні роботи з української педагогіки //Освіта. - 2002. - 2-9 січня.
11. Федоренко Д. Дипломні роботи з української педагогіки //Освіта. - 2002. - 16-23 січня.
12. Шевцов И.Г., Козлова О.Г., Харламов Ю.І. Учителю про педагогічну інновацію: Навчально-методичний посібник. - Суми: ВТД "Університетська книга", 2001. - 60с.
13. Шейко В.М., Кушнарченко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. - К.: Знання - Прес, 2003. - 295с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Основна мета вивчення модуля «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності»: сформулювати у студентів уявлення про можливості та перспективи використання інформаційних систем та технологій у науково-дослідній діяльності, а також про використання наявних інформаційних продуктів під час наукового дослідження.

Завдання: надати здобувачам вищої освіти знання про сучасні інформаційні технології та системи; ознайомити їх з типологією, класифікацією, структурою та архітектурою інформаційних систем; розглянути основні типи інформаційних систем та види інформаційних технологій, що використовуються в науково-дослідній діяльності; вивчити основи використання автоматизованих інформаційних систем у наукових дослідженнях; навчити їх оперувати сучасними пошуковими системами та базами даних наукової інформації різних типів.

Вихідні навчальні компетентності: сучасні методологічні та філософські засади, методи та організаційні форми наукового дослідження, особливо у вищій школі, основи наукового пізнання; мати знання з основ інформаційних технологій та практичні навички роботи на ПК із застосуванням пакетів прикладних програм загального та спеціального призначення.

Структура змістових частин модуля «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності»

Назва теми	Кількість годин, відведених на:	
	Аудиторні заняття	СРС
	Практичні роботи	
Змістова частина 1. Інформаційні технології у науково-дослідній діяльності		

<p>Поняття, сутність та організація науково-дослідної діяльності. Поняття та сутність науки. Типологія та класифікація наук. Поняття науково-дослідної діяльності. Наукове дослідження як основна форма наукової діяльності. Організація, методика та методологія наукових досліджень. Суб'єкт об'єктна наукового дослідження. Організація наукової діяльності в Україні. Особливості наукової діяльності в галузі біології та в аналітичній сфері.</p>	4	10
<p>Понятійний апарат інформаційних технологій. Поняття інформації та інформаційних технологій. Мета, сутність та основні аспекти інформаційних технологій. Особливості та властивості інформаційних технологій. Історія розвитку інформаційних технологій. Структура та основні складові ІТ. Класифікація інформаційних технологій. Типологія ІТ. Основні напрями використання інформаційних технологій сучасному суспільстві</p>	4	10
<p>Основні напрями використання інформаційних технологій у науково-дослідній діяльності. Особливості застосування ІТ у науково-дослідній діяльності. Технології та наука як інтегративна єдність. Типи ІТ, що застосовуються у науково-дослідній діяльності. Використання технологій під час підготовки наукового дослідження. Пошукові системи у сучасній науці. Інформаційні бази та банки даних. Технології наукового аналізу. Використання ІТ під час колективних досліджень. Застосування ІТ у проектуванні. Інформаційні технології репрезентації результатів наукового дослідження. Особливості застосування ІТ у галузі біології.</p>	4	10
<p>Змістова частина 2. Основи застосування інформаційних систем у науково-дослідній діяльності</p>		
<p>Поняття, сутність та загальні характеристики сучасних інформаційних систем. Поняття інформаційної системи. Історія розвитку інформаційних систем. Характерні риси та особливості сучасних інформаційних систем. Основні функції сучасних ІС. Життєвий цикл сучасних інформаційних систем. Структура та архітектура сучасних інформаційних систем. Основні технології сучасних інформаційних систем. Архітектура «клієнт-сервер» та її варіанти в сучасних інформаційних системах. Основні типи класифікації сучасних інформаційних систем. Структуровані та неструктуровані системи.</p>	4	12

Структура однокористувальницької, малої й корпоративної ІС, локальної й розподіленої ІС, склад і призначення підсистем		
Автоматизовані системи пошуку та зберігання науково-дослідницької інформації. Користувальницькі системи пошуку науково-дослідної інформації. Інтернет-технології у системах пошуку. Архіви даних FTP та системні бази даних. Реляційні бази даних в операційних системах. Об'єктно-орієнтовані та змішані бази даних та їх використання для наукових досліджень. Національні та міжнародні банки наукової інформації. Банки рефератів та наукових видань. Галузеві системи науково-дослідної інформації та особливості їх використання. Бази та банки даних з біології. Бази даних геномів і протеїнів. Системи моніторингу використання наукової інформації. Аналіз цитування.	4	12
Інформаційно-аналітичні системи у науково-дослідній діяльності. Поняття та головні риси інформаційно-аналітичних систем. ІАС та бази даних. Системи статистичного аналізу. Системи прийняття рішень. Системи автоматизованого проектування у науковій діяльності. Системи адміністрування у науково-дослідних процесах. Системи корпоративного та групового аналізу з розділеним та загальним доступом. Цикл роботи інформаційно-аналітичної системи. Системи виконання робіт у науково-дослідній діяльності. Використання систем виробничого циклу у наукових дослідженнях. Системи ЕД та потоку робіт у дослідженнях в галузі біології.	2	14
Всього	22	68

Критерії оцінювання

Розрахунок підсумкової та середньозваженої оцінки (бала) за формами контролю (залік)

Аудиторна робота					Самостійна, індивідуальна робота	Підсумковий контроль	
Лабораторні роботи					Тестовий контроль/ контрольна робота	ІЗ (реферат, практичне завдання)	Залік
1	2	3	4	5	Т.1	Т.2	
ВК: 0,5					0,15		0,2

Відповідність шкал оцінювання

Оцінка ECTS	Середньо-зважений бал, що формує інтервальну шкалу	Сума балів за 100 бальною шкалою	Національна оцінка		
A	4,51-5,00	90-100	5	зараховано	<i>Відмінно</i> – високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями. Студент має стійкі системні знання та творчо їх використовує у процесі наукової діяльності; вільно опановує та використовує інформаційні технології для поповнення власних знань та розв’язування задач; має стійкі навички керування інформаційними системами в нестандартних ситуаціях.
	5,00	100			
	4,95	99			
	4,90	98			
	4,85	97			
	4,80	96			
	4,75	95			
	4,70	94			
	4,65	93			
	4,60	92			
4,55	91				
4,51	90				
B	4,01-4,50	82-89	4		<i>Добре</i> – достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження. Студент володіє міцними знаннями, самостійно визначає проміжні етапи власної навчальної діяльності, аналізує нові факти, явища; вміє самостійно знаходити додаткові відомості та використовує їх для реалізації поставлених перед ним наукових завдань, судження його логічні і достатньо обґрунтовані; має сформовані навички керування інформаційними системами в процесі наукової роботи
	4,50	89			
	4,43	88			
	4,36	87			
	4,29	86			
	4,22	85			
	4,15	84			
	4,08	83			
4,01	82				
C	3,50-4,00	74-81	4		<i>Добре</i> – середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками. Студент вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання на практиці; вміє систематизувати і узагальнювати отримані відомості; самостійно знаходить і виправляє допущені помилки; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання навчального завдання; використовує електронні засоби для
	4,00	81			
	3,90	80			
	3,84	79			
	3,76	78			
	3,67	77			
	3,59	76			
	3,51	75			
3,50	74				

					пошуку потрібних відомостей в науково метричних базах даних
D	2,83-3,43	64-73	3		<i>Задовільно</i> – середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками. Студент пояснює основні поняття навчального матеріалу; може самостійно відтворити значну частину навчального матеріалу; вміє за зразком виконати просте навчальне завдання; має стійкі навички виконання основних дій з опрацювання даних на комп'ютері
	3,43	73			
	3,36	72			
	3,29	71			
	3,22	70			
	3,15	69			
	3,07	68			
	3,01	67			
	3,00	66			
	2,92	65			
2,83	64				
E	2,51-2,75	60-63	3		<i>Задовільно</i> – рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижче середнього. Студент має рівень знань вищий, ніж початковий; може з допомогою викладача відтворити значну частину навчального матеріалу; має стійкі навички виконання елементарних дій з опрацювання даних на комп'ютері
	2,75	63			
	2,67	62			
	2,59	61			
	2,51	60			
FX	2,00-2,5	35-59	2	не зараховано	<i>Незадовільно</i> – низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не спроможний опанувати практичні вміння без додаткових занять з дисципліни. Студент має фрагментарні знання незначного загального обсягу (менше половини навчального матеріалу) за відсутності сформованих умінь та навичок
F	0,00-1,99	1-34	2		<i>Незадовільно</i> – низький рівень знань із дисципліни, відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного вивчення дисципліни. Студент розпізнає окремі об'єкти, явища і факти предметної галузі; знає і виконує правила безпеки життєдіяльності під час роботи з комп'ютерною технікою

Рекомендована література

Основна

1. Інформатика: Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О. І. Пушкаря. К. : Видавничий центр "Академія", 2002.
2. Грищенко І.М. Основи наукових досліджень / О. М. Григоренко, В. А. Борисейко. – К. : Київський національний торговельно-економічний ун-т, 2001. – 356 с.
3. Гужва В.М. Інформаційні системи і технології на підприємствах. – К. : КНЕУ, 2001.- 400с.
4. Метешкін К. О., Костенко О. Б., Сенчук Т. С. Інформаційні системи і технології. – Х., 2009. – 114 с.
5. Основи інформаційних систем / За ред. В.Ф.Ситника.-К. : КНЕУ, 2001. – 420 с.
6. Офіційний сайт наукометричної платформи Google Scholar [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://scholar.google.com/>
7. Офіційний сайт наукометричної бази даних Scopus [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.scopus.com>

Допоміжна та довідкова

8. Береза А. М. Основи створення інформаційних систем. - К. : КНЕУ, 1998. – 140 с.

9. Бойко В. В., Савинков В. М. Проектирование баз данных информационных систем. – М., 1997. – 256 с.
10. Горбатенко І. Ю. Основи наукових досліджень : підруч. / І. Ю. Горбатенко, Г. О. Івашина. – Херсон : ХДПУ, 2001. – 91 с.
11. Ковальчук В. В. Основи наукового дослідження: навч. посібник / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К. : Видавничий дім „Професіонал”, 2008. – 240 с.
12. Кузнецов И. Н. Методика научного исследования / И. Н. Кузнецов. – Минск : Дашкова и К, 1997. – 460 с.
13. Давидова І. Бази даних як інформаційний продукт / І. Давидова // ВКП. – 2000. – № 1. – С. 19-30.
14. Вернидуб Р. М. Організація науково–дослідної роботи учнів / Р. М. Вернидуб, Ю. І. Завалевський, Ж. Г. Петрова. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 368 с.
15. Український інститут науково-технічної інформації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.uintai.kiev.ua>
16. Рябко А. В. Основи інформатики та нові інформаційні технології : лабораторний практикум: навч.-метод. посібник / А. В. Рябко. – Суми : ТОВ «Видавничий дім «Ельдорадо», 2015. – 204 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 АКАДЕМІЧНА РИТОРИКА

Академічна риторика – складник практики «Підготовка до написання магістерської роботи», спрямований на опанування способів продукування логічно послідовного, емоційно образного, художньо виразного академічного мовлення вчителя будь-якої спеціальності.

Як універсальна теоретико-прикладна лінгвокультурологічна наука про закони управління мисленнєво-мовленнєвою діяльністю людини академічна риторика, інтегруючи низку суміжних дисциплін соціально-гуманітарного циклу (філософію, логіку, етику, естетику, історію, культурологію, психологію, педагогіку, літературо- й мовознавство, комунікативну лінгвістику тощо), у сукупності з іншими професійно спрямованими дисциплінами є цілісною системою знань про моделювання результативної вербальної взаємодії в межах академічної комунікації відповідно до культурних норм суспільного життя.

Особливість навчального процесу з академічної риторики убачаємо в технологічному забезпеченні студентів теорією й практикою академічного мовлення, що передбачає умотивоване формування спроможності конструювати результативну комунікацію під час майбутньої професійної діяльності.

Об'єктом вивчення є відношення в колі «людина – мова – всесвіт», що мають виразну національну своєрідність; предметом – мова як семіотично-інформаційна система, засіб комунікації та пізнання, код національної структури; мовлення як складник та водночас показник національної культури; комунікація як шлях досягнення заздалегідь визначеної мети відповідно до ситуації спілкування.

Мета змістового модуля – удосконалювати риторичну компетентність майбутніх фахівців як інтегральну особистісну якість, що виражається через спроможність реалізувати власний риторичний потенціал (знання, уміння, здібності, наміри, потреби, досвід тощо) для конструювання професійно-педагогічної комунікації.

Завдання:

- поглиблювати теоретичні знання про мову, мовлення, комунікацію;
- удосконалювати навички володіння нормами сучасної української літературної мови, стимулювати до вдосконалення рівня мовно-мовленнєвої культури;
- розширювати знання про риторику, її історію, поняття, категорії, закони, структуру, відо-жанрову парадигму риторичних текстів;
- сприяти засвоєнню знань про академічне красномовство;
- формувати вміння застосувати риторичні правила й прийоми в академічному мовленні відповідно до потреб висловлювання шляхом продукування переконливого, точного, логічного, доцільного, доступного, різноманітного, виразного мовлення згідно з морально-етичними категоріями та поняттями – істинністю, природністю, щирістю, тактовністю, демократичністю;
- удосконалювати навички володіння технікою мовлення, мовно-мовленнєвим етикетом, етикетною кінесикою, проксемікою, атрибутикою, прийомами оперативного управління поведінкою комунікантів із метою створення психологічного комфорту спілкування;
- систематизувати уявлення про риторичний ідеал як історично й суспільно зумовлену систему загальних вимог до мовлення й мовленнєвої поведінки носія певної культури;
- виховувати потребу в риторичному вдосконаленні та самовдосконаленні, здатність до рефлексії, самоконтролю, саморегуляції.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Ном ер теми	Перелік тем практичних занять, їх анотація	Кількіс ть годин
	Змістова частина 1. Професійно-педагогічна комунікація як основа риторики в академічній сфері	
1	<p style="text-align: center;">Тема: Культура мовлення в професійній комунікації</p> <p><i>I. Когнітивний складник (теоретичний блок)</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мовні норми в системі сучасної української літературної мови. 2. Нелітературні варіанти української мови: діалекти, просторіччя 3. Типологія мовних норм. Мовно-мовленнєва правильність. 4. Комунікативні ознаки мовлення. 5. Мовно-мовленнєва культура як необхідний складник успішної професійної діяльності майбутнього фахівця академічної сфери <p><i>II. Операційно-технологічний складник (практичний блок)</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Опрацювання теоретичного матеріалу за рекомендованою літературою. Виконання завдань відповідно до плану практичного заняття. <p>Література</p> <p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посіб. Львів: Світ, 2003. С. 191–384. 2. Виконання завдань відповідно до плану практичного заняття. 3. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 536 с. 4. Кисіль Г. Г. Культура сучасної української літературної мови: навч. посіб. Київ: Міленіум, 2005. 270 с. 5. Кузнецова Г. П., Кухарчук І. О. Стилiстика i культура дiлового українського мовлення в освітній сфері спілкування: навч. посіб. Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2013. С. 61–144. 6. Культура фахового мовлення: навч. посіб. / Н. Д. Бабич та ін.; за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги – XXI, 2011. – 528 с. 7. Матвієнко О. В. Комунікативна діяльність у мережі Інтернет: теоретико-методологічні підходи до аналізу соціалізації студентської молоді. <i>Вісник Харківської державної академії культури</i>. Харків: ХДАК, 2013. Вип. 41. с.151–158. 8. Моїсєєва Н. Електронна епоха соціальних комунікацій: структурно-діяльнісні трансформації. <i>Вісник Книжкової палати</i>. 2014. № 3(212). С. 49. 9. Остапенко Г. Інформаційно-комунікаційне середовище мережі Інтернет як засіб соціалізації студентської молоді. <i>Вісник Книжкової палати</i>. 2014. № 1(210). С. 41–44 10. Остапенко Г. І. Особливості віртуального спілкування молодів комунікаційному середовищі мережі Інтернет. URL: www.kyumu.edu.ua/wsc/toms/10/113-117.pdf. 10. Семенов О. М. Культура наукової української мови навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. С. 28–56. <p>Додаткова</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Абрамович С. Д., Чикарькова М. Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. С. 329–370. 2. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові. Київ: Радянська школа, 1984. 160 с. 	4 4

	<p>3.Емелин В. А. Глобальная сеть и киберкультура.URL: http://emeline.narod.ru/hipertext.htm.</p> <p>4.Медведев Ф. П. Українська фразеологія. Чому ми так говоримо. 2-ге вид., стер. Харків: Вид-во при Харк. ун-ті, 1982. 232 с.</p>	
	<p>Змістова частина 2. Академічна риторика в системі формування риторичної компетентності майбутнього фахівця</p>	
5	<p>Тема: Жанри академічного красномовства</p> <p><i>I. Когнітивний складник (теоретичний блок)</i></p> <p>1. Лекція як основний жанр академічного красномовства, її різновиди:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Наукова лекція. 2. Науково-навчальна лекція. 3. Науково-методична лекція. 4. Науково-популярна лекція. <p>Наукова, ділова, звітна доповіді. Виступ в академічній сфері. Ділова бесіда, її види. Перемовини. Академічне комунікування в мережевому просторі.</p> <p><i>II. Операційно-технологічний складник (практичний блок)</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Опрацювання теоретичного матеріалу за рекомендованою літературою. 2.Виконання завдань відповідно до плану практичного заняття. <p>Література</p> <p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика : навч. посіб. Львів: Світ, 2001. С. 110–114. 2. Василенко В. А. Академічна риторика: навч. посіб. Суми: Натапуха А. С.,2011. 275 с. 3. Матвієнко О. В. Комунікативна діяльність у мережі Інтернет: теоретико-методологічні підходи до аналізу соціалізації студентської молоді. <i>Вісник Харківської державної академії культури</i>. Харків: ХДАК, 2013. Вип. 41. С. 151–158. 4. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ: Вища осв., 2006. С. 197–201. 5. Онуфрієнко Г. С. Риторика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. С. 283–355. 6. Сагач Г. М. Золотослів: навч. посіб. Київ: Райдуга, 1993. С. 110–163. 7. Сивачук Н. П., Снігур І. М., Санівський О. М. Академічна риторика: навч. посіб. Умань: Вид. «Сочінський», 2013. 375 с. <p>Додаткова</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Сагач Г. М. Слово животворяще (духовні засади педагогічної риторики) навч. посіб. з педагогічної риторики. Київ: Пошук, 2000. 286 с. 2. Пиз А., Пиз Б. Язык телодвижений на работе. Москва: Эксмо, 2013. 181 с. 3.Етика ділового спілкування: курс лекцій / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка, М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинська. 2-е вид., стереотип. Київ: МАУП, 2003. 208 с. <p>Тема: Еристика професійно-педагогічного спілкування</p> <p><i>I. Когнітивний складник (теоретичний блок)</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Еристика. Полемічні жанри ораторської мови (полеміка, дискусія, диспут, дебати). 2. Логічна структура та стратегія еристичного комунікування. 	4

	<p>3. Тактика полеміста. Культура критики і компліменту.</p> <p>4. Моральний кодекс та мовленнєвий етикет полеміста.</p> <p><i>II. Операційно-технологічний складник (практичний блок)</i></p> <p>1. Опрацювання теоретичного матеріалу за рекомендованою літературою.</p> <p>2. Виконання завдань відповідно до плану практичного заняття.</p> <p style="text-align: center;">Література Основна</p> <p>1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика : навч. посіб. Львів: Світ, 2001. С. 110–114.</p> <p>2. Василенко В. А. Академічна риторика: навч. посіб. Суми: Натапуха А. С., 2011. 275 с.</p> <p>3. Матвієнко О. В. Комунікативна діяльність у мережі Інтернет: теоретико-методологічні підходи до аналізу соціалізації студентської молоді. <i>Вісник Харківської державної академії культури</i>. Харків: ХДАК, 2013. Вип. 41. С. 151–158.</p> <p>4. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ: Вища осв., 2006. С. 197–201.</p> <p>5. Онуфрієнко Г. С. Риторика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. С. 283–355.</p> <p>6. Сагач Г. М. Золотослів: навч. посіб. Київ: Райдуга, 1993. С. 110–163.</p> <p>7. Сивачук Н. П., Снігур І. М., Санівський О. М. Академічна риторика: навч. посіб. Умань: Вид. «Сочінський», 2013. 375 с.</p> <p style="text-align: center;">Додаткова</p> <p>Сагач Г. М. Слово животворяще (духовні засади педагогічної риторики)</p> <p>1. педагогічної риторики) навч. посіб. з педагогічної риторики. Київ: Пошук, 2000. 286 с.</p> <p>2. Пиз А., Пиз Б. Язык телодвижений на работе. Москва: Эксмо, 2013. 181 с.</p> <p style="text-align: center;">Етика ділового спілкування: курс лекцій / Т. К.</p> <p>3. Чмут, Г. Л. Чайка, М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинська. 2-е вид., стереотип. Київ: МАУП, 2003.</p>	
	<p>Змістова частина 3. Практичні аспекти ділового спілкування в освітньому просторі</p>	
8-9	<p>Тема: Публічне мовлення в академічній сфері. Комунікативні бар'єри та конфлікти спілкування</p> <p><i>I. Когнітивний складник (теоретичний блок)</i></p> <p>1. Публічний виступ: його особливості, композиція та алгоритм підготовки.</p> <p>2. Стиль і структура професійно-педагогічного спілкування.</p> <p>3. Культура слухання.</p> <p>4. Інформаційні, регуляційні, афективні труднощі спілкування в академічній сфері.</p> <p>5. Комунікативні бар'єри: соціально-культурні, психологічні, бар'єри соціальної перцепції (стереотипи сприйняття).</p>	

	<p>6. Риторико-педагогічний конфлікт. <i>II. Операційно-технологічний складник (практичний блок)</i></p> <p>1. Опрацювання теоретичного матеріалу за рекомендованою літературою. Виконання завдань відповідно до плану практичного заняття. Основна</p> <p>1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. С. 76–113. 2. Кайдалова Л. Г. Психологія спілкування: навч. посіб. Харків: НфаУ, 2011. С. 53–63. 3. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. С. 205–226. 4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2005. С. 266–278. 5. Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. С. 117–121.</p> <p>1. Етика ділового спілкування: М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинська. 2-ге вид., стереотип. Київ: МАУП, 2003. 208 с. 2. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. С. 79–90. 3. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли окружающих по их жестам. Москва: Эксмо, 2004. 288 с.</p>	
10	<p>Тема: Риторичне слово в академічній сфері (риторичний практикум) <i>I. Когнітивний складник (теоретичний блок)</i> Теоретичний матеріал курсу. <i>II. Операційно-технологічний складник (практичний блок)</i> Виконання завдань відповідно до плану практичного заняття. Література [Рекомендована до курсу].</p>	
	Разом	22

Номер теми	Тема практичних занять для студентів заочної форми навчання	Кількість годин
Змістова частина 2. Академічна риторика в системі формування риторичної компетентності майбутнього фахівця		
5	Жанри академічного красномовства	4
Змістова частина 3. Практичні аспекти ділового спілкування в освітньому просторі		
10	Риторичне слово в академічній сфері (риторичний практикум)	4
	Разом	8

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Номер теми	Перелік тем та питань самостійної роботи, їх анотація	Кількість годин
	Модуль 1. Професійно-педагогічна комунікація як основа риторики в академічній сфері	
1	<p>Тема: Сутність професійно-педагогічної комунікації</p> <p>1. Опрацювання теоретичного матеріалу:</p> <p>1.1. Доповнення конспекту лекції за ключовими питаннями.</p> <p>1.2. Засвоєння лінгвориторичних понять.</p> <p>2. Виконання завдань відповідно до плану самостійної роботи за темою.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <p style="text-align: center;">Основна</p> <p>1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. С. 7–26.</p> <p>2. Кайдалова Л. Г. Психологія спілкування: навч. посіб. Харків: НфаУ, 2011. С. 28–32.</p> <p>3. Семенов О. М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки): монографія. Київ: Педагогічна думка, 2007. С. 9–47 с.</p> <p>4. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. С. 15–32; 57–63.</p> <p style="text-align: center;">Додаткова</p> <p>1. Етика ділового спілкування: курс лекцій / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка, М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинська. 2-ге вид., стереотип. Київ: МАУП, 2008. 208 с.</p> <p>2. Загнітко А. П., Догмачева І. Р. Основи мовленнєвої діяльності: навч. посіб. / А. П. Загнітко. Донецьк: Укр. культурологічний центр, 2001. 56 с.</p> <p>3. Осіпова Т. Ф. Про науку спілкування. Комунікація та її закони. Я вивчаю українську. Харків: Основа. № 1 (1) січень 2011. С. 14–16.</p>	7/8
2	<p>Тема: Культура мовлення в професійній комунікації</p> <p>1. Опрацювання теоретичного матеріалу:</p> <p>1.1. Усвідомлення змісту ключових питань:</p>	7/10

	<p>Мовні норми в системі сучасної української літературної мови. Нелітературні варіанти української мови: діалекти, просторіччя, суржик. Типологія мовних норм. Мовно-мовленнєва правильність: орфоепічні норми: вимова голосних і приголосних звуків та звукосполук у сучасній українській літературній мові; евфонія, закони милозвучності; норми наголошування слів різних частин мови; особливості наголошування опорної академічної лексики; однозначні та багатозначні слова в системі академічної комунікації; пряме й переносне значення багатозначних слів; омоніми, синоніми, антоніми, пароніми як засоби культури мовлення ритора; функціонування фразеологізмів в академічній сфері професійної діяльності; особливості словотвору самостійних частин мови; морфологічна правильність: рід невідмінюваних іменників; іменники з варіативними родовими формами; рід співвідносних іменників в українській та російській мовах; рід і особливості вживання іменників-назв осіб за професією, посадою, званням; особливості відмінювання іменників; ступені порівняння прикметників; відмінювання числівників; узгодження числівників з іменниками; уживання дієслівних форм на <i>-но, -то</i>; проблема функціонування активних дієприкметників; особливості вживання прийменників <i>по, при</i>; порядок слів у реченні; система стилів сучасної української літературної мови; стилістичні тропи та стилістичні фігури; роль і місце стилістичних норм як інтегрального складника системи норм сучасної української літературної мови в становленні фахівця-професіонала. Комунікативні ознаки мовлення. Мовно-мовленнєва культура як необхідний складник успішної професійної діяльності майбутнього фахівця академічної сфери.</p> <p>2. Засвоєння лінгвориторичних понять.</p> <p>2. Виконання завдань відповідно до плану практичного заняття за темою.</p> <p>Література</p> <p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посіб. Львів: Світ, 2003. С. 191–384. 2. Бебик В. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка публік рилейшнз: монографія. Київ: МАУП, 2005. 440 с. 3. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 536 с. 4. Кисіль Г. Г. Культура сучасної української літературної мови: навч. посіб. Київ: Міленіум, 2005. 270 с. 5. Кузнецова Г. П., Кухарчук І. О. Стилістика і культура ділового українського мовлення в освітній сфері спілкування: навч. посіб. Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2013. С. 61–144. 6. Культура фахового мовлення: навч. посіб. / Н. Д. Бабич та ін.; за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги – ХХІ, 2011. 528 с. 7. Матвієнко О. В. Комунікативна діяльність у мережі Інтернет: теоретико-методологічні підходи до аналізу соціалізації студентської молоді. <i>Вісник Харківської державної академії</i> 	
--	---	--

	<p><i>культури</i>. Харків: ХДАК, 2013. Вип. 41. С. 151– 158.</p> <p>8. Моїсеєва Н. Електронна епоха соціальних комунікацій: структурно-діяльнісні трансформації. <i>Вісник Книжкової палати</i>. 2014. № 3(212). С. 49.</p> <p>9. Остапенко Г. Інформаційно-комунікаційне середовище мережі Інтернет як засіб соціалізації студентської молоді. <i>Вісник Книжкової палати</i>. 2014. № 1(210). С. 41–44</p> <p>10. Остапенко Г. І. Особливості віртуального спілкування молодів комунікаційному середовищі мережі Інтернет. URL: www.kyumu.edu.ua/wsc/toms/10/113-117.pdf.</p> <p>11. Семенов О. М. Культура наукової української мови навч. посіб. / Олена Миколаївна Семенов. – К. : ВЦ «Академія», 2010. С. 28–56.</p> <p>Додаткова</p> <p>1. Абрамович С. Д., Чикарькова М. Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. С. 329–370.</p> <p>2. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові. Київ: Радянська школа, 1984. 160 с.</p> <p>3. Емелин В. А. Глобальная сеть и киберкультура. URL: http://emeline.narod.ru/hipertext.htm.</p> <p>4. Медведєв Ф. П. Українська фразеологія. Чому ми так говоримо. 2-ге вид., стер. Харків: Вид-во при Харк. ун-ті, 1982. 232 с.</p>	
	<p>Модуль 2. Академічна риторика в системі формування риторичної компетентності майбутнього фахівця</p>	
3	<p>Тема: Історичні витoki та сучасний вимір риторики</p> <p>1. Опрацювання теоретичного матеріалу:</p> <p>1.1. Усвідомлення змісту ключових питань:</p> <p>Підгрунття словесної практики греко-римської античності: шумерська та вавилоно-ассирійська риторична діяльність; риторика Давнього Єгипту; ораторське мистецтво Давньої Індії; риторичне слово Давнього Ірану; давньокитайська риторика. Передумови виникнення класичної риторики в Стародавній Греції. Софістика та аттичне красномовство (риторична діяльність Горгія, Лісія, Ісократ). Риторика Сократа, Платона, Арістотеля, Демосфена. Розвиток риторики в Стародавньому Римі (Цицерон, Цезар, Квінтіліан). Нова риторика періоду Римської імперії. Становлення гомілетики в епоху Середньовіччя. Риторика в системі середньовічної освіти. Гуманістичний вектор риторики Відродження. Вітчизняна риторика часів Київської Русі (Іларіон Київський, Кирило Туровський). «Слово про похід Ігоря, сина Святослава, внука Олега» □ риторична пам'ятка красномовства ранньоукраїнської риторики. «Повчання» Володимира Мономаха □ поява живомовного начала у вітчизняній риторичній літописанні як джерело красномовства (літописець Нестор, Києво-Печерський патерик). Особливості риторичної спадщини Івана Вишенського як представника українського красномовства к. XIII – XVII ст. Київська школа риторики XVII – XVIII ст. (І. Галятовський, А. Радивилівський, С. Яворський, Д. Ростовський, Ф. Прокопович,</p>	9/9

	<p>М. Ломоносов, Г. Сковорода). Риторичне слово Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського та інших видатних діячів науки й культури. Вітчизняна риторика к. XIX – п. п. XX ст. Риторика за часів тоталітарного режиму. Український риторичний ренесанс к. XX ст. Неориторика.</p> <p>1.2. Засвоєння лінгвориторичних понять: неориторика, логограф, софістика, аттичне красномовство, римський патетичний стиль, християнство, гомілетика, проповідь, схоластика, гуманізм, полемічна література, старослов'янська мова, церковнослов'янська мова, давньоукраїнська літературна мова, нова українська літературна мова.</p> <p>2. Виконання завдань відповідно до плану самостійної роботи за темою.</p> <p>Література</p> <p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика : навч. посіб. Львів: Світ, 2001. С. 19–110. 2. Вандишев В. М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: навч. посіб. Київ: Кондор, 2006. С. 40–155. 3. Колотілова Н. А. Риторика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. С. 149–180. 4. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ: Вища осв., 2006. С. 21–90. 6. Олійник О. Б. Риторика: навч. посіб. Київ: Кондор, 2009. С. 4–6. 7. Онуфрієнко Г. С. Риторика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. С. 45–111. 8. Сагач Г. М. Золотослів: навч. посіб. Київ: Райдуга, 1993. С. 8–45. <p>Додаткова</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Аристотель. Риторика. Поэтика / гл. ред. Ф. А. Петровский. Москва: Лабиринт, 2000. 224 с. 2. Цицерон М. Т. Три трактата об ораторском искусстве /гл. ред. М. Л. Гаспарова. Москва: Ладомир, 1994. 470 с. 	
4	<p>Тема: Академічна риторика в системі загальної риторики</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Опрацювання теоретичного матеріалу: <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Доповнення конспекту лекції за ключовими питаннями. 1.2. Засвоєння лінгвориторичних понять. 1.3. Укладання опорної схеми або таблиці «Генеза академічного красномовства». 2. Виконання завдань відповідно до плану самостійної роботи за темою. <p>Література</p> <p>Основна</p>	

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вандишев В. М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: навч. посіб. Київ: Кондор, 2006. С. 7–40; 155–190. 2. Василенко В. А. Академічна риторика: навч. посіб. Суми: Натапуха А. С., 2011. 275 с. 3. Колотілова Н. А. Риторика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. С. 9–14; 16–18; 21–149. 4. Куньч З. Українська риторична термінологія: історія і сучасність: монографія. Львів: Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2006. 216 с. 5. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ: Вища осв., 2006. С. 6–16; 197–201. 6. Олійник О. Б. Риторика: навч. посіб. Київ: Кондор, 2009. С. 20–26; 100–102. 7. Онуфрієнко Г. С. Риторика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. С. 11–45; 283–355. 8. Сагач Г. М. Золотослів: навч. посіб. Київ: Райдуга, 1993. С. 45– 163. 9. Сивачук Н. П., Снігур І. М., Санівський О. М. Академічна риторика: навч. посіб. Умань: Вид. «Сочінський», 2013. 375 с. <p>Додаткова</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Павлюк Л. С. Риторика, ідеологія, персуазивна комунікація. Львів: ПАІС, 2007. 168 с. 	
5	<p>Тема: Жанри академічного красномовства</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Опрацювання теоретичного матеріалу: <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Доповнення конспекту лекції за ключовими питаннями. 1.2. Засвоєння лінгвориторичних понять. 1.3. Добір зразків публічних виступів, що репрезентують жанри академічного красномовства. 2. Виконання завдань відповідно до плану практичного заняття за темою 2. Виконання завдань відповідно до плану практичного заняття за темою. <p>Література</p> <p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика : навч. посіб. Львів: Світ, 2001. С. 110–114. 2. Василенко В. А. Академічна риторика: навч. посіб. Суми: Натапуха А. С., 2011. 275 с. 2. Матвієнко О. В. Комунікативна діяльність у мережі Інтернет: теоретико-методологічні підходи до аналізу соціалізації 	6/7

	<p>студентської молоді. <i>Вісник Харківської державної академії культури</i>. Харків: ХДАК, 2013. Вип. 41. С. 151–158.</p> <p>4. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ: Вища осв., 2006. С. 197–201.</p> <p>5. Онуфрієнко Г. С. Риторика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. С. 283–355.</p> <p>6. Сагач Г. М. Золотослів: навч. посіб. Київ: Райдуга, 1993. С. 110–163.</p> <p>7. Сивачук Н. П., Снігур І. М., Санівський О. М. Академічна риторика: навч. посіб. Умань: Вид. «Сочінський», 2013. 375 с.</p> <p>Додаткова</p> <p>1. Сагач Г. М. Слово животворяще (духовні засади педагогічної риторики) навч. посіб. з педагогічної риторики. Київ: Пошук, 2000. 286 с.</p> <p>2. Пиз А., Пиз Б. Язык телодвижений на работе. Москва: Эксмо, 2013. 181 с.</p> <p>3. Етика ділового спілкування: курс лекцій / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка, М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинська. 2-е вид.,</p>	
	<p>Тема: Еристика професійно-педагогічного спілкування</p> <p>1. Опрацювання теоретичного матеріалу:</p> <p>1.1. Усвідомлення змісту ключових питань: Еристика. Полемічні жанри ораторської мови (полеміка, дискусія, диспут, дебати). Логічна структура та стратегія еристичного комунікування. Тактика полеміста. Культура критики і компліменту. Моральний кодекс та мовленнєвий етикет полеміста.</p> <p>.2. Засвоєння лінгвориторичних понять.</p> <p>2. Виконання завдань відповідно до плану практичного заняття за темою.</p> <p>Література</p> <p>Основна</p> <p>1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика : навч. посіб. Львів: Світ, 2001. С. 163–173.</p> <p>2. Куньч З. Українська риторична термінологія: історія і сучасність: монографія. Львів: Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2006. 216 с.</p> <p>3. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ: Вища осв., 2006. С. 216–220.</p> <p>4. Олійник О. Б. Риторика: навч. посіб. Київ: Кондор, 2009. С. 124–129.</p> <p>5. Сивачук Н. П., Снігур І. М., Санівський О. М. Академічна риторика: навч. посіб. Умань: Вид. «Сочінський», 2013. 375 с.</p> <p>Додаткова</p> <p>1. Осіпова Т. Ф. Гендерний аспект комунікативної поведінки людини : параметри вербальної і невербальної комунікації. <i>Філологічні студії: науковий вісник ДВНЗ «Криворізький національний університет»</i>. Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2012. № 7. С. 107 – 118.</p> <p>2. Осіпова Т. Ф. Міжкультурна комунікація: модифікації</p>	

	<p>нестандартної поведінки (на матеріалі українських паремій). <i>Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского: научный журнал</i>. Симферополь, 2010. Т. 23 (62). № 2. Ч. 2. С. 269–274. (Серия : Филология. Социальные коммуникации).</p>	
	<p>Модуль 3. Практичні аспекти ділового спілкування в освітньому просторі</p>	
7	<p>Тема: Засоби професійно-педагогічної комунікації</p> <p>1. Опрацювання теоретичного матеріалу: 1.1. Усвідомлення змісту ключових питань: Вербальні засоби комунікування: писемне мовлення в академічній сфері, усне педагогічне мовлення (лаконізм, надмірність, імпровізація, конкретизація, індивідуалізація), техніка мовлення. Трансформація писемного мовлення в усне. Повідомлення цифрової інформації. Невербальні засоби комунікування: арт-ефекти (прикраси, одяг, зачіска тощо), такесика (дотики, поплескування, дотики), просодичні (тембр, висота, гучність, темп мовлення) й екстралінгвістичні (паузи, покашлювання, сміх тощо) засоби, кінетика (міміка, жести, пантоміміка, окулістика), проксеміка, атрибутика. Комп'ютерні засоби академічного комунікування. 1.2. Засвоєння лінгвориторичних понять: вербальна комунікація, усне мовлення, писемне мовлення, техніка мовлення, артикуляція, дикція, невербальна комунікація, такесика, кінетика, міміка, жести, пантоміміка, окулістика, проксеміка, атрибутика, комп'ютерна комунікація, сетікет / нетікет. 2. Виконання завдань відповідно до плану самостійної роботи за темою.</p> <p>Література Основна 1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. С. 113–126; 148–175. 2. Гах Й. М. Етика ділового спілкування навч. посіб. Київ: Центр літератури, 2005. – 160 с. навч.</p>	7-10

	<p>3. Єлісовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. Київ: Атака, 2008. 204 с.</p> <p>Додаткова</p> <p>1. Бобир О. В. Етикет учителя : навч.-метод. посіб. Київ: Слово, 2009. 216 с.</p>	
8	<p>Тема: Публічне мовлення в академічній сфері: риторика монологу, риторика діалогу</p> <p>1. Опрацювання теоретичного матеріалу: Доповнення конспекту лекції за ключовими</p> <p>1.1. питаннями.</p> <p>1.2. Засвоєння лінгвориторичних понять.</p> <p>1.3. Укладання опорних схем або таблиць «Еристичні жанри діалогічного мовлення», «Зовнішня культура оратора», «Гендерні аспекти спілкування в академічній сфері», «Елементи міжкультурної комунікації в академічному просторі просторі», опорний конспект «Загальнориторичний та педагогічний мовленнєвий ідеал».</p> <p>2. Виконання завдань відповідно до плану практичного заняття за темою.</p> <p>Література</p> <p>Основна</p> <p>1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. С. 76–113.</p> <p>2. Кайдалова Л. Г. Психологія спілкування: навч. посіб. Харків: НфаУ, 2011. С. 53–63.</p> <p>3. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. С. 205–226.</p> <p>4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2005. С. 266–278.</p> <p>5. Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. С. 117–121.</p> <p>Додаткова</p> <p>1. Етика ділового спілкування: курс лекцій / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка, М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинська. 2-ге вид., стереотип. Київ: МАУП, 2003. 208 с.</p> <p>2. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. С. 79–90.</p> <p>3. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли окружающих по их жестах. Москва: Эксмо, 2004. 288 с.</p>	
9	<p>Тема: Комунікативні бар'єри та конфлікти спілкування в академічній сфері</p>	6/7

	<p>1. Опрацювання теоретичного матеріалу: Доповнення конспекту лекції за ключовими</p> <p>1.1. питаннями.</p> <p>1.2. Засвоєння лінгвориторичних понять. Підготовка до презентування рефлексивного міні-</p> <p>1.3. дослідження «Психологічні труднощі красномовства, шляхи їх подолання».</p> <p>2. Виконання завдань відповідно до плану практичного заняття за темою.</p> <p>Література</p> <p>1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. С. 76–113.</p> <p>2. Кайдалова Л. Г. Психологія спілкування: навч. посіб. Харків: НфаУ, 2011. С. 53–63.</p> <p>3. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. С. 205–226.</p> <p>4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2005. С. 266–278.</p> <p>5. Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. С. 117–121.</p> <p>Додаткова</p> <p>1. Етика ділового спілкування: курс лекцій / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка, М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинська. 2-ге вид., стереотип. Київ: МАУП, 2003</p> <p>2. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. С. 79–90.</p> <p>3. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли окружающих по их жестам. Москва: Эксмо, 2004. – 288 с.</p>	
10	<p>Тема: Риторичне слово в академічній сфері (риторичний практикум) Узагальнення та систематизація теоретичного матеріалу навчального курсу.</p> <p>2. Виконання завдань відповідно до плану практичного заняття за темою. Література: [рекомендована до курсу].</p>	8/8
	Разом	68/82

Система оцінювання навчальних досягнень студентів із академічної риторики ґрунтується на *компетентнісному підході*, що передбачає формування в майбутніх фахівців здатності до результативного послугоування мовно-мовленнєвими засобами з метою розв'язання комунікативних професійних завдань.

Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти і дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, що базується на принципі коопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Розрахунок підсумкової та середньозваженої оцінки (бала) за формами контролю (залік)

Аудиторна робота		Самостійна робота	Підсумковий контроль
Практичні роботи	Тестовий контроль	самостійна робота	Залік (іспит)
8	Т.5	Т. 14	Іспит
ВК: 0,3	0,4	0,1	0,2

Оцінка ECTS	Середньозважений бал, що формує інтервальну шкалу	Сума балів за 100 бальною шкалою	Національна оцінка	Критерії
A	4,51-5,00	90-100	5	<p>Зараховано Студент усвідомлює роль і місце риторики в соціумі загалом, і власному професійному становленні передусім. Володіє теоретичними відомостями про мову, мовлення, комунікацію, аналізує їх. Знає історію риторики, вільно оперує її поняттями й категоріями, основними видами й жанрами красномовства, стратегією й тактикою підготовки публічного виступу. Здатен до системного мислення, критики й самокритики, креативності, адаптивності та комунікабельності. Систематизує й узагальнює теоретичний матеріал із академічної риторики, створює опорні матеріали (схеми, таблиці, план, тези тощо). Повно розкриває питання під час відповіді, спираючись на вивчений матеріал та знання з</p>
	5,00	100	Відмінно – високий рівень володіння теоретичними й практичними вміннями.	
	4,95	99		
	4,90	98		
	4,85	97		
	4,80	96		
	4,75	95		
	4,70	94		
	4,65	93		
	4,60	92		
	4,55	91		
	4,51	90		

				<p>суміжних фундаментальних наук (педагогіки, психології, історії тощо). Чітко, послідовно, логічно, правильно (відповідно до норм сучасної української літературної мови та комунікативних ознак мовлення) висловлює власні думки. Під час відповіді ілюструє теоретичний матеріал прикладами, порівнює, аналізує. Володіє законами мисленнево-мовленнєвої діяльності, методами, прийомами, засобами підготовки промови відповідно до ситуації й мети спілкування, законів моралі. Безпомилково послуговується засобами логіко-емоційної виразності під час публічного мовлення. Опанував етичні норми поведінки в соціумі (мовно-мовленнєвий етикет, кінесичні засоби, етикетну проксеміку, атрибутику). Уміє вести бесіди, переконувати, аргументувати, полемізувати. Протидіє маніпуляції, долає бар'єри спілкування, доцільно обирає засоби активізації уваги слухачів, ефективно використовує елоквенційні тропи та фігури. Усні й писемні тексти конструює з дотриманням мовних норм та риторичних вимог. Аналізує власне й чуже мовлення, робить рекомендаційні узагальнення. Виконує риторичний аналіз тексту. Якісно здійснює лінгвориторичні дослідження. Виконує всі завдання для самопідготовки (репродуктивні, реконструктивні, творчі) до практичних занять, у встановлений термін складає самостійну роботу. Активно бере участь в індивідуальних творчих проєктах. Безпомилково виконує завдання контрольних робіт. Виявляє небайдужість до власного мовлення, етики та етикету спілкування, працює над підвищенням культури професійного та побутового мовлення. Усвідомлює необхідність риторичного самовдосконалення. У кількісному відношенні неточностей допускає не більше 5 % від загального обсягу матеріалу (100 %).</p>
В	4,01-4,50	82-89	4 <i>Добре</i> – достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадженн	Студент усвідомлює роль і місце риторики у власному професійному становленні з огляду на академічну сферу діяльності. Володіє загальними теоретичними відомостями про мову, мовлення, комунікацію та аналізує їх. Знає історію риторики, оперує її поняттями та категоріями, основними видами й жанрами красномовства, стратегією й тактикою підготовки публічного виступу. Систематизує й узагальнює теоретичний матеріал, створює
	4,50	89		
	4,43	88		
	4,36	87		
	4,29	86		
	4,22	85		
	4,15	84		
	4,08	83		
4,01	82			

			я.	<p>опорні матеріали (схеми, таблиці, план, тези тощо). Достатньо повно розкриває питання під час відповіді. Чітко, послідовно, логічно, правильно (відповідно до норм сучасної української літературної мови та комунікативних ознак мовлення) висловлює власні думки. Під час відповіді ілюструє теоретичний матеріал прикладами. Володіє законами мисленнєво-мовленнєвої діяльності, методами, прийомами, засобами підготовки промови відповідно до ситуації й мети спілкування, законів моралі. Послугується засобами логіко-емоційної виразності під час публічного мовлення. Опанував етичні норми поведінки в соціумі (мовно-мовленнєвий етикет, кінесичні засоби, етикетну проксеміку, атрибутику). Уміє вести бесіди, переконувати, аргументувати, полемізувати. Протидіє маніпуляції, долає бар'єри спілкування, доцільно обирає засоби активізації уваги слухачів, ефективно використовує елоквенційні тропи та фігури. Усні й писемні тексти конструює без порушення мовних норм та риторичних вимог. Аналізує та редагує власне й чуже мовлення. Виконує риторичний аналіз тексту. Якісно здійснює лінгвориторичні дослідження. Виконує всі завдання для самопідготовки (репродуктивні (безпомилково), реконструктивні (безпомилково), творчі (здебільшого безпомилково)) до практичних занять. У встановлений термін складає самостійну роботу. Бере участь в індивідуальних творчих проєктах. Якісно виконує завдання контрольних робіт. Виявляє небайдужість до власного мовлення, етики та етикету спілкування, працює над підвищенням культури професійного й побутового мовлення. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає не більше 10 % від загального обсягу матеріалу (100 %).</p>	
С	3,50-4,00	74-81	4	<p><i>Добре</i> – середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування</p>	<p>Студент усвідомлює роль і місце риторики у власному професійному становленні з огляду на академічну сферу діяльності. Володіє загальними теоретичними відомостями про мову, мовлення, комунікацію та аналізує їх. Знає історію риторики, її поняття й категорії, основні види й жанри красномовства, етапи підготовки публічного виступу. Систематизує й узагальнює теоретичний матеріал, створює опорні матеріали (схеми, таблиці, план, тези</p>
	4,00	81			
	3,90	80			
	3,84	79			
	3,76	78			
	3,67	77			
	3,59	76			
	3,51	75			
3,50	74				

			набутими вміннями й навичками	тощо). Достатньо повно розкриває питання під час відповіді. Здебільшого чітко, послідовно, логічно, правильно (відповідно до норм сучасної української літературної мови та комунікативних ознак мовлення) висловлює власні думки, однак не завжди ілюструє теоретичний матеріал прикладами. Послугується засобами логіко-емоційної виразності під час публічного мовлення. Знає закони мисленнево-мовленневої діяльності, методи, прийоми, засоби підготовки промови відповідно до ситуації й мети спілкування, законів моралі, однак не завжди реалізує їх практично. Сприймає здебільшого послугується етичними нормами поведінки в соціумі (мовно-мовленневим етикетом, кінесичними засобами, етикетною проксемікою, атрибутикою). Уміє вести бесіди, але не завжди аргументовано полемізує. Має труднощі під час подолання бар'єрів спілкування. Доцільно обирає засоби активізації уваги слухачів, однак не завжди вправно їх реалізує. Обмежено використовує елоквенційні тропи та фігури. Усні та писемні тексти конструює здебільшого з дотриманням мовних норм та риторичних вимог. Не завжди повно аналізує й редагує власнотачужемовлення. Виконує риторичний аналіз тексту. Якісно здійснює лінгвориторичні дослідження. Виконує всі завдання для самопідготовки (репродуктивні (безпомилково), реконструктивні (здебільшого безпомилково), творчі (за аналогію до виконаних колективно)) до практичних занять. У встановлений термін складає самостійну роботу. Бере участь в індивідуальних творчих проєктах. Однак допускає помилки під час виконання контрольних робіт. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає не більше 20 % від загального обсягу матеріалу (100 %).
D	2,83-3,43	64-73	3 <i>Задовільно</i> середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками	—Студент не повною мірою усвідомлює роль і місце риторики у власному професійному становленні з огляду на академічну сферу діяльності. Володіє загальними теоретичними відомостями про мову, мовлення, комунікацію. Знає історію риторики, її основні поняття та категорії, основні види й жанри красномовства, етапи підготовки публічного виступу. Однак не завжди може робити самостійні висновки, узагальнення, а також застосовувати практично набуті
	3,43	73		
	3,36	72		
	3,29	71		
	3,22	70		
	3,15	69		
	3,07	68		
	3,01	67		
	3,00	66		
	2,92	65		
2,83	64			

				<p>теоретичні знання. Відчуває труднощі під час створення опорних матеріалів (схем, таблиць, плану, тез тощо). Не завжди повно розкриває питання під час відповіді. Знає закони мисленнево-мовленневої діяльності, методи, прийоми, засоби підготовки промови, однак здебільшого не може практично реалізувати їх. Сприймає етичні норми поведінки в соціумі (мовно-мовленнєвий етикет, кінесичні засоби, етикетну проксемику, атрибутику), але обмежено послуговується ними під час публічного мовлення. Відчуває труднощі в проведенні бесіди, не може аргументовано полемізувати. Не завжди долає бар'єр спілкування. Обмежено реалізує засоби активізації уваги слухачів. Частково використовує елоквенційні тропи та фігури. Усні та писемні тексти конструює з порушенням мовних норм і риторичних вимог. Не завжди аналізує й редагує власне та чуже мовлення. Виконує риторичний аналіз тексту лише за аналогією. Здійснює лінгвориторичні дослідження з допомогою викладача. Виконує завдання для самопідготовки до практичних занять (репродуктивні, реконструктивні, творчі) частково й здебільшого за аналогію до опрацьованих колективно. У встановлений термін складає самостійну роботу, звертаючись за консультацією до викладача. Бере участь в індивідуальних творчих проєктах, однак потребує настанови викладача. Контрольні роботи виконує, користуючись опорними матеріалами. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає не більше 40 % від загального обсягу матеріалу (100 %).</p>	
E	2,51-2,75	60-63	3	<p><i>Задовільно</i> – рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижче середнього.</p>	<p>Студент не повною мірою усвідомлює роль і місце риторики у власному професійному становленні з огляду на академічну сферу діяльності. Частково володіє загальними теоретичними відомостями про мову, мовлення, комунікацію. Частково знає історію риторики, її основні види й жанри, етапи підготовки публічного виступу, однак не може практично реалізувати їх. Механічно відтворює основні поняття та категорії риторики. Неспроможний робити самостійні висновки, узагальнення. Має труднощі у створенні опорних матеріалів (схем, таблиць, плану, тез тощо). Лише частково розкриває питання під час відповіді. Частково розуміє</p>
	2,75	63			
	2,67	62			
	2,59	61			
	2,51	60			

				<p>закони мисленнєво-мовленнєвої діяльності, методи, прийоми, засоби підготовки промови, лише з допомогою може спорадично практично реалізувати їх. Сприймає етичні норми поведінки в соціумі (мовно-мовленнєвий етикет, кінесичні засоби, етикетну проксеміку, атрибутику), але обмежено послуговується ними під час публічного мовлення. Відчуває труднощі в проведенні бесіди, не може аргументовано полемізувати. Не завжди долає бар'єри спілкування. Не реалізує засоби активізації уваги слухачів. Не використовує елоквенційні тропи та фігури. Усні й писемні тексти конструює за аналогією та з порушенням мовних норм та риторичних вимог. Аналізує й редагує власне та чуже мовлення, здійснює лінгвориторичні дослідження лише з допомогою викладача. Виконує риторичний аналіз тексту за аналогією. Виконує завдання для самопідготовки до практичних занять (репродуктивні, реконструктивні (за аналогією до виконаних колективно)), однак допускає багато помилок. У встановлений термін складає самостійну роботу, звертаючись за консультацією до викладача. Бере участь в індивідуальних творчих проєктах, однак потребує чіткої настанови викладача. Контрольні роботи виконує, користуючись опорними матеріалами. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає не більше 50 % від загального обсягу матеріалу (100 %).</p>
FX	2,00-2,5	35-59	2	<p>не зараховано</p> <p>Незадовільно – низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не спроможний опанувати практичні вміння без додаткових занять із дисципліни.</p> <p>Студент не повною мірою усвідомлює роль і місце риторики у власному професійному становленні з огляду на академічну сферу діяльності. На елементарному рівні відтворює загальні теоретичні відомості про мову, мовлення, комунікацію. Не знає історію риторики. Не оперує основними поняттями та категоріями риторики. Частково знає основні види жанри красномовства, етапи підготовки публічного виступу, однак не може практично реалізувати їх. Неспроможний робити самостійні висновки, узагальнення. Відчуває труднощі у створенні опорних матеріалів (схем, таблиць, плану, тез тощо). Елементарно розкриває питання під час відповіді. Частково й неусвідомлено відтворює закони мисленнєво-мовленнєвої діяльності, методи, прийоми, засоби підготовки промови. Сприймає етичні норми</p>

				<p>поведінки в соціумі (мовно-мовленнєвий етикет, кінесичні засоби, етикетну проксеміку, атрибутику), але не послуговується ними під час публічного мовлення. Має труднощі в проведенні бесіди, не може аргументовано полемізувати. Не долає бар'єри спілкування. Не реалізує засоби активізації уваги слухачів. Не використовує елоквенційні тропи та фігури. Усні та писемні тексти конструює лише за аналогією та з порушенням мовних норм і риторичних вимог. Не може аналізувати й редагувати власне та чуже мовлення, не здійснює лінгвориторичні дослідження. Виконує риторичний аналіз тексту лише за аналогією та з допомогою викладача. Виконує завдання для самопідготовки до практичних занять (репродуктивні, реконструктивні) лише за аналогією до виконаних колективно, допускаючи багато помилок. Не складає у встановлений термін самостійну роботу. Не виконує індивідуальні творчі й завдання. Допускає грубі помилки під час виконання контрольних робіт. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає 60 – 70 % від загального обсягу матеріалу (100 %).</p>
F	0,00-1,99	1-34	2	<p>Незадовільно – низький рівень знань із дисципліни, відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного вивчення дисципліни.</p> <p>Студент не усвідомлює ролі й місце риторики у власному професійному становленні з огляду на академічну сферу діяльності. На елементарному рівні володіє загальними теоретичними відомостями про мову, мовлення, комунікацію. Не знає історію риторики, основні види й жанри красномовства, етапи підготовки публічного виступу. Не розрізняє основні поняття та категорії риторики. Не може робити самостійні висновки, узагальнення. Не створює опорні матеріали (схеми, таблиці, план, тези тощо). Не завжди може елементарно розкрити питання під час відповіді. Не усвідомлює закони мисленнєво-мовленнєвої діяльності, методи, прийоми, засоби підготовки промови відповідно до ситуації й мети спілкування, законів моралі, лише з допомогою може частково реалізувати їх. Сприймає етичні норми поведінки в соціумі (мовно-мовленнєвий етикет, кінесичні засоби, етикетну проксеміку, атрибутику), але не послуговується ними під час публічного мовлення. Неможе моделювати конструктивну бесіду, не може аргументовано полемізувати. Не долає</p>

					<p>Бар'єри спілкування. Не реалізує засобиактивізації уваги слухачів. Не використовує елоквещійні тропи та фігури. Усні й писемні тексти конструює лише за аналогією та з мовних норм і з порушенням вимог. Не може аналізувати й редагувати власне та чуже мовлення, не здійснює лінгвориторичні дослідження. Не виконує риторичний аналіз тексту. не складає у встановлений термін самостійну роботу. Не виконує індивідуальні творчі завдання. Не виконує завдань контрольних робіт. У кількісному відношенні неточностей, помилок допускає 80 – 90 % від загального обсягу матеріалу (100 %).</p>
--	--	--	--	--	---

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ОСНОВНА

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика : навч. посіб. Львів: Світ, 2001. с. 240.
2. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посіб. Львів: Світ, 2003. 432 с.
3. Бебик В. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз: монографія. Київ: МАУП, 2005. 440 с.
4. Вандишев В. М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: навч. посіб. Київ: Кондор, 2006. 264 с.
5. Василенко В. А. Академічна риторика: навч. посіб. Суми: Натапуха А. С., 2011. 275 с.
6. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
7. Гах Й. М. Етика ділового спілкування: навч. посіб. К.: Центр навч. літератури, 2005. 160 с.
8. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 536 с.
9. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки усного мовлення: навч. посіб. 2-е вид., перероб. і доп. Харків: ОВС, 2002. 144 с.
10. Етика ділового спілкування: навч. посіб. / за ред. Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук. Київ: Центр навч. л-ри, 2007. 344 с.
11. Єлісовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. К.иїв: Атака, 2008. 204 с.
12. Кайдалова Л. Г. Психологія спілкування: навч. посіб. Харків: НфаУ, 2011. С. 132.
13. Кисіль Г. Г. Культура сучасної української літературної мови: навч. посіб. Київ: Міленіум, 2005.

270 с.

14. Колотілова Н. А. Риторика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 232 с..
15. Кузнецова Г. П., Кухарчук І. О. Стилїстика і культура ділового українського мовлення в освітній сфері спілкування: навч. посіб. Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2013. 218 с.
16. Культура фахового мовлення: навч. посіб. / Н. Д. Бабич та ін.; за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги – ХХІ, 2011. – 528 с.
17. Куньч З. Українська риторична термінологія: історія і сучасність: монографія. Львів: Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2006. 216 с.
18. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. С. 288 с.
19. Матвієнко О. В. Комунікативна діяльність у мережі Інтернет: теоретико-методологічні підходи до аналізу соціалізації студентської молоді. *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків: ХДАК, 2013. Вип. 41. С. 151–158.
20. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ: Вища осв., 2006. 311 с.
21. Моїсєєва Н. Електронна епоха соціальних комунікацій: структурно-діяльнісні трансформації. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 3(212). С. 49.
22. Олійник О. Б. Риторика: навч. посіб. Київ: Кондор, 2009. 170 с.
23. Онуфрієнко Г. С. Риторика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
24. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2005. 448 с.
25. Остапенко Г. І. Особливості віртуального спілкування молоді в комунікаційному середовищі мережі Інтернет. URL: www.kymu.edu.ua/wsc/toms/10/113-117.pdf.
26. Остапенко Г. Інформаційно-комунікаційне середовище мережі Інтернет як засіб соціалізації студентської молоді. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 1(210). С. 41–44
27. Сагач Г. М. Золотослів: навч. посіб. Київ: Райдуга, 1993. 378 с.
28. Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків : навч. посіб. / Інна Анатоліївна Сайтарли. – К. : Академвидав, 2007. 240 с.
29. Семенов О. М. Культура наукової української мови навч. посіб. / Олена Миколаївна Семенов. – К. : ВЦ «Академія», 2010. С. 28–56.
30. Семенов О. М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки): монографія. Київ: Педагогічна думка, 2007. 216 с.
31. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 24 с.
32. Сивачук Н. П., Снігур І. М., Санівський О. М. Академічна риторика: навч. посіб. Умань: Вид. «Сочінський», 2013. 375 с.

ДОДАТКОВА

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 472 с.
2. Аристотель. Риторика. Поэтика / гл. ред. Ф. А. Петровский. Москва: Лабиринт, 2000. 224 с.
3. Бобир О. В. Етикет учителя : навч.-метод. посіб. Київ: Слово, 2009. 216 с.

4. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові. Київ: Радянська школа, 1984. 160 с.
5. Емелин В. А. [Глобальная сеть и киберкультура](http://emeline.narod.ru/hipertext.htm). URL: <http://emeline.narod.ru/hipertext.htm>.
6. Етика ділового спілкування: курс лекцій / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка, М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинська. 2-е вид., стереотип. Київ: МАУП, 2003. 208 с.
7. Чмут, Г. Л. Чайка, М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинська. 2-ге вид., стереотип. Київ: МАУП, 2003. 208 с.
8. Загнітко А. П., Догмачева І. Р. Основи мовленнєвої діяльності: навч. посіб. Донецьк: Укр. культурологічний центр, 2001. 56 с.
9. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
10. Медведєв Ф. П. Українська фразеологія. Чому ми так говоримо. 2-ге вид., стер. Харків: Вид-во при Харк. ун-ті, 1982. 232 с.
11. Осіпова Т. Ф. Гендерний аспект комунікативної поведінки людини : параметри вербальної і невербальної комунікації. *Філологічні студії: науковий вісник ДВНЗ «Криворізький національний університет»*. Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2012. № 7. С. 107 – 118.
12. Осіпова Т. Ф. Міжкультурна комунікація: модифікації нестандартної поведінки (на матеріалі українських паремій). *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского: научный журнал*. Симферополь, 2010. Т. 23 (62). № 2. Ч. 2. С. 269–274. (Серия : Филология. Социальные коммуникации).
13. Осіпова Т. Ф. Про науку спілкування. Комунікація та її закони. *Я вивчаю українську*. Харків: Основа. № 1 (1) січень 2011. С. 14–16.
14. Павлюк Л. С. Риторика, ідеологія, персуазивна комунікація. Львів: ПАІС, 2007. 168 с.
15. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли окружающих по их жестам. Москва: Эксмо, 2004. 288 с.
16. Пиз А., Пиз Б. Язык телодвижений на работе. Москва: Эксмо, 2013. 181 с.
17. Сагач Г. М. Слово животворяще (духовні засади педагогічної риторики) навч. посіб. з педагогічної риторики. Київ: Пошук, 2000. 286 с.
18. Цицерон М. Т. Три трактата об ораторском искусстве / гл. ред. М. Л. Гаспарова. Москва: Ладомир, 1994. 470 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

ДОСЛІДНИЦЬКА ПРАКТИКА З НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Дослідницька практика з написання магістерської роботи є важливою складовою програми підготовки магістра, що має на меті систематизацію, розширення і закріплення професійних знань, формування у студентів компетентностей ведення самостійної наукової роботи, дослідження та експериментування. Сутність практики полягає у залученні здобувачів вищої освіти до самостійної дослідницької роботи, ознайомленні з методикою проведення науково-дослідної роботи.

Предметом Дослідницької практики з написання магістерської роботи є поглиблення навичок самостійної наукової роботи, розширення наукового світогляду студентів, дослідження проблем практики та вміння пов'язувати їх з обраним теоретичним напрямком дослідження, визначати структуру та логіку магістерської роботи.

Метою практики є набуття студентами досвіду самостійної науково-дослідної роботи та опрацювання методики її проведення, поглиблення теоретичних знань, підбір фактичного матеріалу для написання випускової кваліфікаційної роботи, формування вмінь і навичок опрацювання наукових та інформаційних джерел.

Студенти під час проходження Дослідницької практики з написання магістерської роботи мають вирішити наступні *завдання*:

- ознайомлення зі структурою, науковою проблематикою та результатами наукової роботи університету та його провідних фахівців щодо обраного напрямку досліджень;
- вивчення теоретичних класичних джерел за обраною науковою проблемою, пов'язаною зі спеціалізацією випускової кафедри та відповідно до наукової проблеми дослідження щодо магістерської роботи;
- визначення стану розробки питань обраної наукової проблеми у вітчизняній та іноземній літературі;
- визначення структури та основних завдань магістерського дослідження;
- оволодіння методикою обробки та аналізу статистичних даних;
- апробація основних теоретичних та практичних рекомендацій магістерської роботи (у формі виступів на конференціях, написанні наукових статей, рекомендацій до органів влади й управління тощо);
- оформлення наукових пошуків у завершене магістерське дослідження.

Дослідницька практика з написання магістерської роботи повинна відповідати напряму наукових досліджень студента магістратури. Під час такої практики надається можливість використати нові методи та отримати необхідні результати досліджень, що їх проводить студент при написанні магістерської роботи.

Зміст практики

1. Обґрунтування теми магістерського дослідження (Актуальність, науковий апарат, Зміст). **Обсяг – до 5 сторінок.** (Обґрунтування подається у роздрукованому і електронному вигляді - файл „обгр.doc”).

2. Календарний план виконання наукового дослідження. Розробляється у вигляді таблиці, яка містить такі поля: № етапу; зміст роботи; метод; обсяг; передбачуваний результат; термін виконання; примітка. Календарний план має містити не менше 20 позицій. (Календарний план подається у роздрукованому і електронному вигляді - файл „к_план.doc”).

3. Аналіз Інтернет-ресурсів з досліджуваної теми. (Не менше 20 джерел, сайтів, документів). Описуються теоретичні підходи до вирішення проблеми, досвід практичного застосування, подаються посилання на використані електронні ресурси. **Обсяг - 3 - 5 сторінок.** До аналізу додаються отримані електронні матеріали. (Аналіз подається у роздрукованому і електронному вигляді - файл „сайти.doc”, матеріали з сайтів у окрему папку „сайти”).

4. Аналіз базових понять з теми дослідження (не менше 12 термінів). До кожного з термінів дається не менше 2-х визначень. Вказується автор визначення і джерело, з якого воно взяте. Позначається, яке з визначень найбільше підходить для використання у дослідженні. При відсутності готових визначень з літератури, або їх невідповідності меті дослідження формулюється власне визначення. **Обсяг - 2 - 3 сторінки.** (Аналіз подається у роздрукованому і електронному вигляді – файл „понят.doc”).

5. Рейтинговий лист оцінки досліджуваного об'єкта чи явища (навчальних посібників, програм, методів, прийомів, учнів, здобувачів тощо). Вказується мета рейтингової оцінки. Контингент експертів. Інструкція експертам. Показники, за якими оцінюються об'єкти (кількість показників – не менше 3-х). Шкала оцінки. **Обсяг - 2 - 3 сторінки.** (Рейтинговий лист подається у роздрукованому і електронному вигляді - файл „рейт.doc”).

6. Опитувальник з теми дослідження. Вказується мета опитування. Контингент респондентів. Інструкція опитуваним. Кількість запитань – не менше 10 (запитання закриті). **Обсяг - 2 - 3 сторінки.** (Опитувальник подається у роздрукованому і електронному вигляді - файл „опит.doc”).

7. Наукова стаття з теми дослідження з дотриманнями вимог фахового видання. Вимоги до оформлення наукової статті описані у „Віснику Глухівського державного педагогічного університету”. **Обсяг - 6 - 8 сторінок.** (Стаття подається у роздрукованому і електронному вигляді - файл „стаття.doc”).

8. Доповідь на наукову конференцію з теми дослідження. **Обсяг - 4 - 5 сторінок.** (Доповідь подається у роздрукованому і електронному вигляді - файл „допов.doc”).

9. Презентація до доповіді на конференцію (10 слайдів). (Презентація подається у електронному вигляді - файл „пр_допов.ppt”).

10. Програма педагогічного експерименту. В програмі вказується мета експерименту, визначаються залежні і незалежні змінні, описуються критерії та методика оцінки залежної змінної, формулюється гіпотеза експерименту. Гіпотеза експерименту може бути вужчою і конкретнішою гіпотези дослідження. Характеризуються етапи експерименту (констатувальний, формувальний, контрольний). Описуються математичні методи, які будуть використовуватись для порівняння контрольних і експериментальних груп. **Обсяг - 4 - 5 сторінок.** (Програма експерименту подається у роздрукованому і електронному вигляді - файл „експ.doc”).

11. Завдання з статистичної обробки інформації. Виконується за результатами проведення рейтингової оцінки об'єктів за методикою розробленою в п.9. В якості експертів

виступають здобувачі-магістранти. Кількість експертів – 10. Результати експертної оцінки заносяться в зведену таблицю.

За результатами оцінки об'єктів визначаються: міри центральної тенденції (мода, медіана, середнє арифметичне), показники розсіяння (розмах варіації, стандартне відхилення, коефіцієнт варіації); здійснюється порівняння 2-х об'єктів за статистичними показниками (показники вибираються довільно); встановлюються зв'язки між результатами оцінки різних об'єктів експертами. При обробці даних використовуються електронні таблиці. **Обсяг - 2 - 4 сторінки.** (Завдання з статистичної обробки подається у роздрукованому і електронному вигляді - файл „статист.doc”. Окремо подається файл електронних таблиць, з виконанням розрахунків - файл „статист.xls”)

Робота студентів за період педагогічної практики оцінюється за такими критеріями:

Оцінка *«Відмінно»* (А 90-100 балів) виставляється студентам, які виконали завдання практики на високому науково-методичному рівні; ними кваліфіковано формулювались та розв'язувались проблеми виховання та освіти, раціонально використовувались різноманітні методи навчання та засоби активізації учнів з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей, доцільно підбирався матеріал до занять, ефективно використовувалась матеріальна база, підтримувалась зацікавленість учнів протягом занять та в ході здійснення науково-дослідницької роботи, методично грамотно здійснений аналіз програм та проведення занять гуртків, коли студенти показали глибокі знання матеріалу за фахом, психолого-педагогічної теорії та творчу самостійність у доборі навчального й дидактичного матеріалу для проведення та аналізу занять, якісно розробили дослідницький проект.

Оцінка *«Добре»* (В 82-89 балів) виставляється в тому випадку, коли заняття гуртка студентами проведені на високому науково-педагогічному рівні; на них вдало розв'язувались освітні та виховні проблеми, але недостатньо ефективно використовувались окремі методичні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів; якщо студенти виявили знання психолого-педагогічної теорії, самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але допустили при цьому незначні помилки в побудові та проведенні занять, розробці дослідницького проекту.

Оцінка *«Добре»* (С 74-83 бали) виставляється в тому випадку, коли заняття гуртка студентами проведено на достатньому науково-педагогічному рівні; на них вдало розв'язувались освітні та виховні проблеми, але недостатньо ефективно використовувались методичні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів; невдало поєднувались методи навчання та використовувалась наочність, якщо студенти виявили знання психолого-педагогічної теорії, самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але допустили при цьому незначні помилки в побудові та проведенні занять й розробці дослідницького проекту.

Оцінки *«Задовільно»* (Д 64-73 бали) заслуговують студенти, які допустили помилки в реалізації навчально-виховних завдань, недостатньо ефективно використовували психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, слабо активізували пізнавальну діяльність учнів; студенти, які не завжди вміли встановити контакт із учнями, не бачили своїх помилок та недоліків під час аналізу занять.

Оцінки *«Задовільно»* (Е 60-63 бали) заслуговують студенти, які допустили помилки у викладанні фактичного матеріалу та в реалізації навчально-виховних завдань, недостатньо ефективно використовували психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання,

слабко активізували пізнавальну діяльність учнів; не завжди вміло встановлювали контакт з учнями, не бачили та не виправляли своїх помилок та недоліків під час аналізу занять.

Оцінка «Незадовільно» (FX 35-59 балів) виставляється в тому випадку, коли не були виконані навчально-виховні завдання, практикант допустив серйозні помилки під час викладання навчального матеріалу, не забезпечив належної дисципліни на занятті, а також показав низький рівень знань психолого-педагогічної теорії та некритично ставився до своєї роботи.

При виставленні підсумкової оцінки за педагогічну практику враховується ефективність проведення студентом занять, участь у методичній та дослідницькій роботі, його відношення до педагогічної професії, до учнів, якість звітної документації, виконання всіх видів завдань практики.

Рекомендована література до програми практики

1. Грицай Н. Б. Біологія. Контрольні завдання для підготовки до Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт МАН України : навчально-методичний посібник . Рівне : РМАНУМ, 2014. 126 с.
2. Грицай Н. Б. Методика позакласної роботи з біології. Дистанційний курс : навч. посіб. / Рівне : МEGУ імені академіка Степана Дем'янчука, 2010. 164 с
3. Дослідницька робота школярів з біології : навч.-метод. посіб. / упоряд. С.М. Панченка, Л.В. Тихоненко. Суми, ВТД «Університетська книга». 2008. 368 с.
4. Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: еколого-біологічний профіль [збірник / за загальною редакцією доктора педагогічних наук В. В. Вербицького]. К.: «НЕНЦ», 2013. 336 с
5. Навчальні програми та методичні матеріали для закладів позашкільної і загальної середньої освіти (очна і дистанційна форми навчання) [збірник /за загальною редакцією доктора педагогічних наук В.В. Вербицького]. К.: НЕНЦ, 2020. 653 с
6. Програма GLOBE (глобальне вивчення і спостереження з метою поліпшення довкілля). Посібник для вчителів / Під ред. В.В. Вербицького, Л.О. Михальського. – СМП «АВЕРС», 2001. 99 с.
7. Новації позашкільля. Збірник методичних матеріалів К. НЕНЦ. 2017. 235 с.
8. Шкуляр С.Б. Методика створення екологічної стежки: метод.посіб. Івано-Франківськ , ЕНЦ. 2011. 27 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Схема аналізу програми роботи гуртка

- Назва гуртка.
- Актуальність організації гурткової роботи з даної тематики.
- Мета роботи гуртка.
- Завдання гурткової роботи.
- Вік учнів та їх кількісний склад.
- Термін навчання, рівень навчання та обсяг навчання за зазначеною програмою.
- Принцип побудови програми.
- Основні теми навчального плану за роками навчання.
- Прогнозовані результати навчання.
- Обладнання, необхідне для проведення занять гуртка.
- Загальний висновок про відповідність програми віку, інтелектуальним та практичним потребам учнів.
- Висновок про вимоги до керівника зазначеного гуртка.

Додаток Б

Посадова інструкція керівника гуртка

1. Загальні положення.

1.1. Посадова інструкція розроблена на основі тарифікаційно-кваліфікаційної характеристики керівника гуртка закладів освіти, законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про охорону праці», Кодексу законів про працю України, Положенням про позашкільний навчальний заклад, Цивільного кодексу України, правилами і нормами охорони праці, техніки безпеки і протипожежного захисту і статуту закладу.

1.2. Керівник гуртка призначається і звільняється з посади директором закладу.

1.3. Керівник гуртка повинен мати вищу, середню педагогічну або іншу освіту, що дозволяє проводити заняття гуртка(без вимог до стажу педагогічної роботи).

1.4. Керівник гуртка структурно підпорядковується безпосередньо директору і методистам закладу зусіх питань освітньої і методичної роботи.

1.5. У своїй діяльності керівник гуртка керується Конституцією і Законами України, Указами президента України, рішеннями Кабінету Міністрів України, органів управління освіти всіх рівнів з питань позашкільної освіти і виховання, Законом про позашкільну освіту, Положенням про позашкільний освітній заклад; правилами і нормами охорони праці, техніки безпеки, пожежної безпеки; Статутом та Правилами внутрішнього трудового розпорядку, наказами і розпорядженнями директора, даною Інструкцією, трудовим договором (контрактом). Дотримується положень Конвенції про права дитини.

1.6. В межах робочого дня керівник гуртка здійснює всі види навчально-методичної, дослідницької роботи відповідно до посади, навчального плану, плану роботи закладу.

1.7. Керівник гуртка може працювати за сумісництвом відповідно до чинного законодавства.

2. Кваліфікаційні вимоги і необхідний рівень знань.

2.1. Посаду керівника гуртка може обіймати особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту належний рівень професійної підготовки, практичний

досвід, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в освітніх закладах системи загальної середньої освіти.

2.2. Керівник гуртка повинен знати:

- Конституцію України, рішення Уряду України і органів управління освітою з питань освіти, Конвенцією про права дитини, Закон України «Про мови»;
- основи загальнотеоретичних та практичних знань в обсязі, необхідному для вирішення педагогічних, науково-методичних та організаційних завдань, сучасну методологію позакласної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах традиційні та інноваційні технології;
- умови збереження та зміцнення здоров'я школярів, специфіку взаємодії суб'єктів соціального виховання, державні документи про освіту і виховання, сучасні підходи до виховання школярів; зміст виховної роботи в позашкільній освіті; психологічні особливості учнів;
- фізіологічно обґрунтовані норми навчального навантаження школярів у процесі навчально-практичної діяльності; специфіку взаємодії керівника гуртка з адміністрацією позашкільного освітнього закладу;
- педагогіку, психологію, вікову фізіологію, шкільну гігієну; санітарні норми та правила організації гурткової діяльності;
- правила і норми техніки безпеки, охорони праці охорони здоров'я учнів, техніки безпеки і протипожежного захисту у навчальних закладах;

Керівник гуртка повинен мати:

- уміння педтехніки, необхідних для виконання функцій керівника гуртка; високу відповідальність за стан здоров'я, інтелектуальний, психічний та фізичний розвиток учнів;
- стійку позицію педагога, який розуміє значущість своєї професії, може долати труднощі заради досягнення цілей освіти та місії школи, зокрема;
- стійку мотивацію до підвищення особистісного та професійного рівня;
- відповідний рівень розвитку пізнавальних, конструктивних, організаторських, комунікативних, аналітичних, мовленнєвих та ораторських здібностей.

Керівник гуртка повинен бути готовим:

- проектувати, адаптувати, організовувати, мотивувати, досліджувати та контролювати процеси навчання, виховання, розвитку й освіти гуртківців;
- моделювати позакласну роботу відповідно до сучасних вимог педагогічної науки і практики, гнучко адаптувати його до навчальних умов; виявляти розбіжності між запланованим і досягнутим;
- забезпечувати практичну спрямованість роботи гуртка;
- ставити перед учасниками гуртка пізнавальні завдання в такій формі, яка викликає високий ступінь зацікавленості і тому є прекрасним засобом розвитку позитивних пізнавальних мотивів; вирішувати проблеми наступності й подолання шкільної дезадаптації; допомогти дитині знайти себе в житті, відчуті свою необхідність;
- створювати виховне середовище, систему соціальної допомоги в розвитку і саморозвитку особистості, умов найбільшої комфортності, психологічної захищеності її в життєвих ситуаціях;
- виявляти об'єктивні і суб'єктивні чинників, які впливають на формування та розвиток особистості й виявлення найбільш сприятливих з них, що нейтралізують небажаний вплив;

стимулювати культурний розвиток учнів через виховання естетичного смаку та розуміння прекрасного;

- зрозуміти позицію учня, "читати" його внутрішній стан, проявити інтерес до його особи та орієнтуватись на його розвиток; орієнтуватись на учня як на активного співучасника освітнього процесу, що розвивається, має власні мотиви і цілі;

- користуватись демократичним стилем керівництва; однаково ставитись до всіх вихованців; тримати під контролем свідомості свої емоції у взаєминах з дітьми;

- застосовувати поряд з традиційними нові форми, методи й засоби педагогічного діагностування; діагностувати й контролювати стадії особистісного та колективного розвитку, формувати в учнів здатність до самооцінки і самоконтролю;

- застосовувати методи й технології навчання, які б стимулювали самостійну діяльність школярів, збагачувати досвід відповідальної діяльності, виробляли навички самоорганізації, розвивали ціннісні орієнтири;

розвивати в учнів увагу, співпереживання, спостережливість і пам'ять; увагу; дбати про відповідний настрій на занятті гуртка.

3. Функції керівника гуртка:

3.1. Освітня: освіта і виховання гуртківців з врахуванням специфіки гуртка і віку гуртківців.

3.2. Розвивальна: стимулювання і розвиток творчих здібностей і обдарувань дитини, формування в них загальної культури, свідомого вибору ними професій та готовності до функціонування в ринкових умовах.

3.3. Нормативна: забезпечення режиму дотримання норм і правил техніки безпеки в навчальному закладі.

3.4. Здоров'язбережувальна: варіативність у підборі форм і методів роботи, які б сприяли оздоровленню, здоровому способу життя, організації дозвілля вихованців.

3.5. Методична: чітке планування програмового матеріалу для кожної групи на навчальний рік та окремі заняття, оптимальне використання часу, відведеного на заняття, засобів, методів та методичних прийомів навчання.

4. Посадові обов'язки керівника гуртка:

Керівник гуртка виконує такі посадові обов'язки:

4.1. Здійснює освіту і виховання гуртківців з врахуванням специфіки гуртка, забезпечує під час занять належний порядок і дисципліну.

4.2. Реалізує програму гурткової роботи у відповідності з навчальною програмою, планом роботи та конспектом занять гуртка.

4.3. Забезпечує педагогічно обґрунтований вибір форм, засобів і методів роботи, виходячи з психологічної, соціально-економічної доцільності, а також допустимого навчального навантаження учнів.

4.4. Виявляє творчі здібності учнів, сприяє їх розвитку, здійснює індивідуальну роботу з дітьми, надає консультативну допомогу батькам гуртківців.

4.5. Забезпечує рівень підготовки гуртківців у відповідності до програми.

4.6. Творчо працює над виявленням, удосконаленням і розвитком творчих здібностей обдарованих дітей.

4.7. Забезпечує безпечний стан робочих місць, обладнання, приладів, інструментів, різного інвентаря, тощо.

4.8. Виховує у гуртківців бережливе ставлення до майна позашкільного освітнього закладу.

4.9. Виконує правила і норми охорони праці, техніки безпеки і протипожежного захисту, забезпечує охорону життя і здоров'я гуртківців під час навчально-виховного процесу.

4.10. Проводить інструктаж з гуртківцями /з обов'язковою реєстрацією в журналі гуртка чи журналі реєстрації інструктажів/ з техніки безпеки і протипожежного захисту; забезпечує охорону життя і здоров'я гуртківців під час навчально-виховного процесу.

4.11. Не дозволяє гуртківцям працювати без відповідного спецодягу та інших засобів індивідуального захисту, якщо цього вимагає специфіка даного гуртка чи окремих його занять.

4.12. Оперативно повідомляє керівника закладу про нещасний випадок, приймає заходи щодо надання потерпілому першої долікарської допомоги.

4.13. Несе персональну відповідальність згідно з чинним законодавством за нещасні випадки, що трапились з гуртківцями під час проведення занять та масових заходів.

4.14. Планує навчально-виховну роботу з гуртківцями, організовує якісну підготовку та проведення занять, вечорів, зустрічей, екскурсій, походів, участь гуртківців у конкурсах, змаганнях, виставках.

4.15. Веде у встановленому порядку документацію гуртка, своєчасно надає адміністрації закладу звітні дані.

4.16. Допускає у визначеному порядку на заняття гуртка представників адміністрації закладу з метою контролю і оцінки своєї діяльності.

4.17. Проводить роботу з учнівським самоврядуванням, обдарованими дітьми та дітьми, що потребують особливої педагогічної уваги.

4.18. Організовує раціоналізаторську, винахідницьку, пошукову, дослідницьку діяльність по збагаченню матеріально-технічної, методично-ілюстративної бази робочої кімнати.

4.19. Підтримує тісний зв'язок з батьками (особами, що їх замінюють) гуртківців.

4.20. Пропагує очолюваний ним вид діяльності серед школярів та педагогічних працівників шкіл району, в міру потреби надає їм професійну допомогу по фаху.

4.21. Систематично підвищує свою професійну кваліфікацію, бере участь в діяльності методоб'єднання та інших формах методичної роботи, які прийняті в закладі.

4.22. Бере участь у роботі педагогічної ради закладу і нарадах, які проводяться адміністрацією закладу.

4.23. Проходить періодичне медичне обстеження.

4.24. Створює умови для дотримання законних прав і свобод гуртківців у відповідності до Конвенції прав дитини.

4.25. Дотримується Статуту і Правил внутрішнього трудового розпорядку закладу, інших правових актів позашкільної освіти.

4.26. Дотримується етичних норм поведінки в освітньому закладі, побуті, громадських місцях, які відповідають соціальному статусу педагога.

5. Права.

Керівник гуртка має право:

5.1. Брати участь в управлінні закладом в порядку, передбаченому Статутом закладу.

5.2. На захист професійної честі і гідності.

5.3. Знайомитися з скаргами та іншими документами, які містять оцінку його діяльності, давати відповідні пояснення.

5.4.Захищати свої інтереси самостійно і (чи) через посередника, в тому числі адвоката, у випадку дисциплінарного розслідування, пов'язаного з порушенням керівником норм професійної етики.

5.5.Вільно обирати і використовувати методики навчання і виховання, навчальні посібники і матеріали, методики оцінки результатів, вмінь і навичок гуртківців, виявляти педагогічну ініціативу.

5.6.Підвищувати свою кваліфікацію.

5.7.Атестуватися на відповідний тарифний розряд, звання, які передбачені для педагогічних працівників позашкільних закладів, і одержувати його у випадку успішного проходження атестації.

5.8.Давати гуртківцям під час занять і перерв обов'язкові розпорядження, які стосуються організації занять і дотримання дисципліни, притягати гуртківців до дисциплінарної відповідальності у випадках, передбачених Статутом і Правилами внутрішнього трудового розпорядку закладу.

5.9. Користуватися подовженою оплачуваною відпусткою.

6. Відповідальність.

6.1.У визначеному законодавством України порядку керівник гуртка несе відповідальність за:

- реалізацію не в повному об'ємі навчальних програм у відповідності з навчальним планом та розкладом занять гуртків.
- життя і здоров'я гуртківців під час навчально-виховного процесу, проведення масових заходів за межами закладу.
- порушення прав і свобод дітей.

6.2.За невиконання чи неналежне виконання без поважних причин Статуту і Правил внутрішнього трудового розпорядку закладу, законних розпоряджень директора закладу та інших локальних нормативних актів, посадових обов'язків, встановлених даною Інструкцією, керівник гуртка несе дисциплінарну відповідальність у порядку, визначеному трудовим законодавством.

6.3. За застосування, в тому числі одноразове, методів виховання, пов'язаних з фізичним і (чи) психічним насиллям над особистістю дитини, а також скоєння іншого аморального вчинку керівник гуртка може бути звільнений з посади у відповідності з трудовим законодавством і Законом України "Про освіту". Звільнення за цей вчинок не є мірою дисциплінарної відповідальності.

6.4.За нанесені закладу чи учасникам освітнього процесу збитки у зв'язку з виконанням (невиконанням) своїх посадових обов'язків керівник гуртка несе матеріальну відповідальність в порядку і в межах, визначених трудовим і (чи) цивільним законодавством.

7. Взаємовідносини (зв'язки за посадою).

7.1.Керівник гуртка працює в режимі встановленого навчального навантаження у відповідності з розкладом занять гуртка.

7.2.Робочий час керівника гуртка визначається у астрономічних годинах

7.3.Бере участь в обов'язкових планових міських та районних масових заходах, самостійно планує діяльність, яка визначена його посадовими обов'язками.

7.4.В період шкільних канікул, які не співпадають з відпусткою керівник гуртка організовує з гуртківцями різні форми виховних занять (екскурсії, походи, експедиції), міняє склад гуртківців що передбаченні у плані роботи на літній період.

Графік роботи керівника гуртка на час шкільних канікул може бути змінений, затверджується директором закладу.

7.5.Одержує від адміністрації центру позашкільної освіти матеріали нормативно-правового, організаційно-методичного характеру, знайомиться з відповідними документами.

7.6.Систематично обмінюється інформацією з питань, які входять до його компетентності, з адміністрацією і педагогічними працівниками закладу.

7.7.Надає консультації педагогічним працівникам відповідного профілю шкіл району, бере безпосередню участь у проведенні районних методичних (теоретичних і практичних) семінарів, нарад, масових районних заходів.

Документація керівника гуртка:

- 1.Програма роботи гуртка.
- 2.Журнал гурткової роботи.
- 3.Календарно-тематичне планування.
- 4.Картки вихованця, батьківські заяви.
- 5.Журнал інструктажів з техніки безпеки та протипожежних захисту.
- 6.План виховної роботи гуртка.
- 7.Конспекти занять, матеріали з досвіду роботи, авторські розробки.
- 8.Сценарії масових заходів.

Додаток В

Орієнтовна структура плану-конспекту заняття

Титульний лист конспекту занять: тема заняття, заклад, гурток, рівень навчання, рік навчання, керівник гуртка

Схема розробки плану-конспекту гурткового заняття

Тема заняття.

Мета заняття (навчальна, розвивальна, виховна).

Завдання заняття.

Методи:

- словесні (розповідь, бесіда, пояснення, інструктаж тощо);
- наочні (демонстрація предметів, явищ, посібників тощо);
- практичні (розпізнавання, визначення, спостереження, навчальні вправи, ігрові вправи, експеримент, аналіз статистичних даних тощо);

Тип заняття (засвоєння нових знань, умінь та навичок; формування практичних умінь та навичок; застосування вмінь та навичок; узагальнення);

Форма заняття: індивідуальне, групове, фронтальне; практичне, теоретичне.

Обладнання: таблиці, плакати, саморобні посібники, схеми, моделі, роздатковий матеріал, демонстраційний матеріал, діаграми, література тощо.

Хід заняття (його структура)

I. Вступна частина

- повідомлення теми та мети заняття, очікуваних результатів;
- актуалізація опорних знань;
- мотивація навчальної діяльності гуртківців.

II. Основна частина:

- висвітлення керівником матеріалу нової теми;

- оволодіння новими теоретичними знаннями, ознайомлення з термінами, способами практичних дій;
- залучення учнів до самостійного осмислення нового матеріалу, самостійна робота учнів;
- підведення гуртківців до узагальнень, висновків.

III. Заключна частина:

- обґрунтування гуртківцями можливості використання отриманих знань, умінь, навичок;
- загальний підсумок заняття із зазначенням його позитивних та негативних моментів;
- повідомлення завдань на наступне заняття;

Орієнтовна структура заняття гуртка.

I. Організаційна частина.

- Керівник гуртка за 10 хвилин до початку заняття провітрює приміщення, перевіряє наявність обладнання та матеріалів, електрообладнання.
- Зустрічає гуртківців.
- Перевіряє готовність дітей до заняття, забезпечує їх необхідними приладами, інструментами та матеріалами.
- Організація робочих місць гуртківців.
- Інструктаж з техніки безпеки.

II. Організація навчального процесу.

- На початку заняття керівник гуртка повинен перевірити кількість присутніх, призначити чергових; чітко у доступній формі назвати тему та мету заняття.
- Виклад теоретичного матеріалу.
- Практична робота.
- Самостійна робота вихованців.
- Поточний інструктаж з метою виправлення помилок і закріплення правильних прийомів роботи.

Через кожні 45 хвилин занять оголошується перерва на 10 хвилин.

III. Заключна частина заняття. 1. Аналіз та оцінка роботи.

- Підсумкова бесіда за 10 хвилин до закінчення роботи.
- Організація прибирання робочих місць.

Керівник гуртка організовано виводить дітей з приміщення, вносить у план-конспект свої зауваження, пропозиції, спостереження

Додаток Г

Схема опису дослідницького проєкту

Тема дослідницького проєкту:

Мета проєкту:

Завдання проєкту:

Очікувані результати проєкту:

Учасники проєкту:

Термін виконання:

Методи реалізації:

Обладнання і матеріали:

Опис діяльності.

I етап – підготовчий.

II етап- збір необхідної інформації

III етап – визначення напрямів діяльності

IV етап- діяльність

V етап-презентація і оцінювання результатів діяльності

Додаток Д
Приклади навчальних проєктів

План навчального проєкту
«ЖИТТЯ БЕЗ СМІТТЯ»

Відомості про авторів навчального проєкту	
Прізвище та ім'я виконавців проєкту	
Шифр групи учасників проєкту	
Дата проведення проєкту	
Місце проведення проєкту	
Прізвище та ім'я викладача	

Стислий опис навчального проєкту	
Назва проєкту	ЖИТТЯ БЕЗ СМІТТЯ
Ключове питання	Чи можна позбутись сміття?
Тематичні питання	Яка в Україні політика поводження зі сміттям? Як і на скільки можна зменшити кількість сміття?
Змістові питання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Що таке сміття? Чому існує така проблема? Чому ця проблема є глобальною? 2. Які існують в Україні нормативні документи про поводження зі сміттям? Що вони декларують? 3. Як поводяться зі сміттям в ЄС (політика RRR)? Що таке рух «Zero waste»? 4. Скільки кожна людина у середньому створює сміття (на прикладі групи)? 5. Як поводитись з відходами в контексті стратегії сталого розвитку? 6. Які є способи для зменшення продукування сміття? 7. Яке маркування допоможе правильно обирати товари та правильно поводитись із сміттям? 8. Де можна здати сміття на воринну переробку у нашому місті? 9. Які особисті правила мають бути для зменшення продукування сміття? 10. Як я підтримав рух «Zero waste» (фоторепортаж)
Стислий опис	На основі аналізу літературних джерел учасники проєкту досліджують стан проблеми зі сміттям та розробляють опитувальник для студентів для з'ясування рівня знань про поводження зі сміттям та дотримання особистих

	<p>правил зменшення сміття. Досліджують склад та характер побутових відходів та можливості їх переробки. На основі обробки результатів опитування учасники проекту роблять висновок про обізнаність та стиль поведінки респондентів щодо сміття та рекомендують, розробляють і впроваджують заходи з популяризації екологічних знань та правильної поведінки щодо поводження із сміттям.</p> <p>Результатом роботи є:</p> <ol style="list-style-type: none"> звіт про своє дослідження, підкріплений презентацією. У звіті слід висвітлити основні результати теоретичного дослідження літератури (подати коротко висновки-відповіді на змістові питання проекту), практичного дослідження (результати опитування студентів різних курсів) та висновки проекту (відповідь на тематичні питання проекту); публікація (у вигляді стінгазети), що ілюструє головні результати проекту.
--	---

Навчальні цілі та очікувані результати проекту	
<p>Основною метою проекту є формування екологічної культури та світогляду -учасників проекту, розуміння сучасних тенденцій екологічної політики у сфері поводження з відходами та формування умінь використовувати набуті знання про поводження з відходами у освітній практиці та власній щоденній діяльності.</p>	
Очікувані результати	
<ol style="list-style-type: none"> Оволодіння знаннями про політику у сфері поводження з відходами та про правила поведінки та шляхи вирішення проблеми сміття. Розвиток умінь аналізувати, порівнювати та узагальнювати інформацію, застосовувати її в нових умовах. Розвиток умінь здійснювати прості соціологічні опитування та обробку отриманих даних. Підвищення рівня екологічної культури. Розвиток умінь працювати в групах, товариських якостей, комунікативності, лідерських якостей, умінь презентувати результати власних досліджень. Удосконалення навичок роботи на комп'ютері, удосконалення вмінь використання програм <i>MS Word, MS Excel, MS Power Point, MS Publisher</i>; вміння знаходити потрібну інформацію в мережі Інтернет. 	

Діяльність учасників групи проекту та етапи проекту	Термін етапу
1. Проектна група здійснює пошук інформації в мережі Інтернет та за допомогою друкованих джерел за змістовими питаннями проекту (див. вище).	2 дні
2. Проектна група здійснює розробку опитувальника для школярів про поводження з відходами, метою якого є встановити рівень їх обізнаності про цю проблематику та з'ясувати стиль щоденної поведінки.	1 день
3. Проектна група розподіляє обов'язки та виконує проект: <ul style="list-style-type: none"> • «журналісти» - проводять опитування та ведуть фотозйомку кожного етапу проекту, готують фоторепортаж про особистий внесок у вирішення проблеми сміття; • «громадські діячі» - з'ясовують практичну інформацію про можливості утилізації сміття в місті, про екомаркування, про особисті правила 	3 дні

поведінки.	
4. Проектна група готує і апробує загальний звіт-виступ, підкріплений презентацією, готує стінгазету за результатами проекту	2 дні
5. Захист та оцінювання проектів	
Диференціація навчання	
За бажанням окремі гуртківці можуть додати до виступу власні вірші, пісні або відеофільми на тематику проекту, або ж підготувати статтю обсягом 1-5 сторінок (шрифт <i>Times New Roman</i> , кегль – 14, абзацний відступ – 1,25, міжрядковий інтервал – 1,5.) для друку на сайті центру позашкільної освіти.	

Джерела інформації	
Ресурси Інтернету:	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Закон України «Про відходи» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80 2. Сайт «Україна без сміття» http://nowaste.com.ua/rekomendatsiyi-po-sortuvannyu-smittyia/ 3. Сайт ВЕЛ: Поводження з відходами http://www.ecoleague.net/pro-vel/tematychni-napriamy-diialnosti/povodzhennia-z-vidkhodamy 4. Сайт Всесвітнього фонду дикої природи (WWF) https://wwf.panda.org/uk/our_work/ecoeducation/campaigns/green_life/recycle_garbage/ 5. Закон: з 2018 року Україна зобов'язалася сортувати сміття http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/79093/Zakon_z_2018_roku_Ukrajina_zobovjaza_lasa_sortuvaty 6. Канал 24: Сортування сміття: що про це треба знати https://24tv.ua/sortuvannya_smittyia_shho_pro_tse_treba_znati_n1098503 7. Україна в смітті: що потрібно знати про переробку й утилізацію відходів http://www.lustrum.com.ua/garbage/ 8. Сміттеве майбутнє. Коли і як буде вирішена проблема утилізації сміття в Україні https://news.finance.ua/ua/news/-/419120/smittyeve-majbutnye-koly-i-yak-bude-vyrishena-problema-utylizatsiyi-smittyia-v-ukrayini 9. Практичний посібник: Як перестати боятися і почати сортувати сміття https://official-online.com/lifestyle-2/style-life/sorting-garbage/ 10. Без сміття: хто у світі навчився жити без відходів https://hromadske.ua/posts/pererobka-smittyia-u-sviti 11. Я живу за принципом «нуль відходів» – не споживаю нічого, що потрібно викидати https://hmarochos.kiev.ua/2019/02/18/rik-ya-zhivu-za-printsipom-nul-vidhodiv-ne-spozhyvayu-nichogo-shho-potribno-vikidati/ 	
Засоби, необхідні для виконання проекту:	
Обладнання:	
<ul style="list-style-type: none"> • цифровий фотоапарат або смартфон; • принтер; • комп'ютер; • засоби для зв'язку з Інтернетом; • проектор; • сканер. 	
Програмне забезпечення:	
<ul style="list-style-type: none"> • бази даних; • програми для підтримки роботи з електронною поштою; • веб-браузер для перегляду веб-сайтів; • програми для створення мультимедійних презентацій; 	

- текстовий редактор;
- програми для створення публікацій.

План навчального проєкту №2
«ЕКОЛОГІЧНА ПРОПАГАНДА ТА АГІТАЦІЯ У СУЧАСНОМУ ЖИТТІ»

Відомості про авторів навчального проєкту	
Прізвище та ім'я виконавців проєкту	
Шифр групи учасників проєкту	
Дата проведення проєкту	
Місце проведення проєкту	
Прізвище та ім'я викладача	

Стислий опис навчального проєкту	
Назва проєкту	ЕКОЛОГІЧНА ПРОПАГАНДА ТА АГІТАЦІЯ У СУЧАСНОМУ ЖИТТІ
Ключове питання	Екологічна пропаганда та агітація – це необхідність чи мода, потреба чи бізнес?
Тематичні питання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чи пливає екологічна пропаганда та агітація на рівень екологічної культури та поведінки населення? 2. На які групи людей має бути спрямована екологічна пропаганда та агітація?
Змістові питання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Що таке пропаганда взагалі та екологічна пропаганда зокрема? 2. Якою є мета і завдання екологічної пропаганди і чим вона відрізняється від екологічної просвіти? 3. Якими є види, засоби і форми екологічної пропаганди? 4. Які є вимоги до процесу пропаганди та умови її ефективності? 5. Як співвідносяться екологічна пропаганда та екологічна агітація? 6. Якою є історія виникнення екологічної пропаганди в Україні? 7. Яка сутність сучасних напрямків природоохоронної пропаганди: зоопарки, ботанічні сади, ЗМІ, заповідники та національні природні парки, конкурси, конференції, фотовиставки, екомаркування, екологічна реклама та ін.?
Стислий опис	<p>На основі аналізу літературних джерел учасники проєкту досліджують і підбирають сучасні приклади екологічної пропаганди та агітації. На основі узагальнення цих даних роблять висновок про переважання певної форми пропаганди, змістову та сенсорну спрямованість екологічної пропаганди і відповідність її формулі AIDA: 1) <i>attention</i> (увага), 2) <i>interest</i> (інтерес), 3) <i>desire</i> (збудження, бажання до діяльності), 4) <i>action</i> (дія). Розробляють поради щодо удосконалення екологічної пропаганди та представляють свій макет масової наочної або усної екологічної пропаганди</p> <p>Результатом роботи є</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. звіт про своє дослідження, підкріплений презентацією. В звіті слід висвітлити основні результати теоретичного дослідження літератури (подати коротко висновки-відповіді на змістові питання проєкту), практичного дослідження (результати аналізу існуючої екологічної пропаганди та агітації, власний проєкт з екопропаганди) та висновки проєкту (відповіді на тематичні

	питання проекту); 2. публікація (у вигляді буклету, газети, тощо), що ілюструє головні результати проекту; 3. стаття на сайт факультету обсягом до 2000 знаків
--	--

Навчальні цілі та очікувані результати проекту	
Основною метою проекту є формування екологічної культури та світогляду -учасників проекту, розуміння сучасних цілей та видів екологічної пропаганди, формування умінь створювати засоби екологічної пропаганди для школярів і використовувати це уміння у подальшій професійній діяльності та щоденному житті.	
Очікувані результати	
1. Оволодіння знаннями про екологічну просвіту, пропаганду та агітацію, їхні форми та види; 2. Розвиток умінь аналізувати, порівнювати та узагальнювати інформацію, застосовувати її в нових умовах; 3. Підвищення рівня екологічної культури; 4. Розвиток умінь працювати в групах, товариських якостей, комунікативності, лідерських якостей, умінь презентувати результати власних досліджень; 5. Удосконалення навичок роботи на комп'ютері, удосконалення вмінь використання програм <i>MS Word, MS Excel, MS Power Point, MS Publisher</i> ; вміння знаходити потрібну інформацію в мережі Інтернет.	

Діяльність -учасників групи проекту та етапи проекту	Термін етапу
1. Проектна група здійснює пошук інформації в мережі Інтернет та за допомогою друкованих джерел за змістовими питаннями проекту (див. вище).	1-й день
2. Проектна група здійснює пошук та відбір існуючої екологічної пропаганди та агітації з різних джерел (ЗМІ, Інтернет, друкована продукція, власні спостереження та ін.), систематизує її та аналізує, робить висновок про переважання певної форми пропаганди, змістову та сенсорну спрямованість екологічної пропаганди і відповідність її формулі AIDA.	2-й день
3. Проектна група розподіляє обов'язки та виконує проект: <ul style="list-style-type: none"> • «аналітики» - збирають інформацію про форми та види екологічної пропаганди; • «статисти» - узагальнюють результати по формам і сенсорному переважанню пропаганди; • «природоохоронці» - здійснюють відбір майбутнього об'єкта екологічної пропаганди; здійснюють розробку макету (проекту) масової наочної чи усної екологічної пропаганди за власним вибором об'єкта пропаганди. Бажано було, що б він мав стосунок до міста Глухів або ж Сумщини; • «техніки» - готують презентацію для виступу, добирають і перевіряють роботу технічних засобів; • «редактори» - готують публікацію. 	3 -5 днів
4. Проектна група готує і апробує загальний звіт-виступ, підкріплений презентацією, готує статтю обсягом до 2000 знаків для сайту про результати проекту.	1 день

5. Захист та оцінювання проєктів	На занятті
Диференціація навчання	
За бажанням окремі гуртківці можуть додати до виступу власні вірші, пісні, розробки усної (у письмовому вигляді) екологічної агітації або відеофільми на тематику проєкту, провести захід з екологічної агітації або ж підготувати статтю.	

Джерела інформації та засоби	
Друковані матеріали:	
1. Борейко В.Е. Пути й методи природоохоронной пропаганды / Борейко В.Е. -К.: Киевский зколого-культурнний центр, 2002. - 248 с.	
2. Берлова О.А. Как зкологам работать со средствами массовой информации / Берлова О.А., Борейко В.Е.. — К.: Киевский зколого—культурний центр, 2000. -120с.	
3. Борейко В.Е., Молодан Г.Н. Использование народных традиций в природоохранной пропаганде / Борейко В.Е., Молодан Г.Н. // Проблемы зкологического образования, воспитания населения й пропаганди природоохранннх знаний в Молдавии. Тезиси докладов республиканской научно-практической конференции, 30—31 марта 1988. — Кишинев. — С. 164—166.	
4. Надирашвили Ш.А., 1978. Психология пропаганды. Тбилиси, Мецниереба, 120 стр.	
Ресурси Інтернету:	
1. Природоохоронна пропаганда: шляхи та методи. Режим доступу: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Prirodoohrannaya_propaganda:_puti_i_metody	
2. Сучасні напрямки природоохоронної пропаганди. Режим доступу: http://bibliofond.ru/view.aspx?id=485579	
Засоби, необхідні для виконання проєкту:	
Обладнання:	
<ul style="list-style-type: none"> • цифровий фотоапарат; • принтер; • комп'ютер; • засоби для зв'язку з Інтернетом; • проєктор; • сканер. 	
Програмне забезпечення:	
<ul style="list-style-type: none"> • бази даних; • програми для підтримки роботи з електронною поштою; • веб-браузер для перегляду веб-сайтів; • програми для створення мультимедійних презентацій; • текстовий редактор; • програми для створення публікацій. 	

Додаток Е

Схема аналізу уроку основ здоров'я

- I. Дата проведення уроку, школа, клас, прізвище вчителя.
- II. Тема уроку.
- III. Передбачувана мета та завдання уроку: освітні, розвиваючі, виховні.
- IV. Обладнання уроку.
- V. Основні терміни й поняття уроку.
- VI. Тип уроку.
- VII. Структура уроку: основні етапи, час їх проведення, логічний зв'язок між етапами уроку, відповідність структури вказаному типу уроку.
- VIII. Досягнення мети та розв'язання завдань уроку за наявними етапами.
  1. ПРОВЕДЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЕТАПУ УРОКУ.
Технічна, методична, фізіологічна організація учнів до роботи.
  2. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ НА УРОЦІ:
Методи та методичні прийоми перевірки; складність і якість завдань та питань для перевірки знань; логіка побудови питань, уточнення та доповнення відповідей учнів, використання наочності під час опитування; якість відповідей учнів, загальна підготовленість учнів до уроку; об'єктивність оцінювання навчальних досягнень учнів учителем, їх якість, вимогливість, кількість оцінок.
  3. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЧУТТЄВОГО ДОСВІДУ ТА ОПОРНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ.
Методи та методичні прийоми, використані на етапі, активність класу.
  4. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ.
Методи та методичні прийоми мотивації навчальної діяльності школярів на уроці.
Планування далекої та близької перспективи.
  5. ПОВІДОМЛЕННЯ УЧНЯМ ТЕМИ, МЕТИ ТА ЗАВДАНЬ УРОКУ.
Використання вчителем певної системи повідомлення: інформаційно-пояснювальної, інформаційно-пізнавальної, інформаційно-дослідницької.
Використані засоби навчання, методи та методичні прийоми.
  6. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ (ФОРМУВАННЯ НОВИХ ЗНАНЬ).
Методи та методичні прийоми викладення нового матеріалу вчителем та організація пізнавальної діяльності учнів на цьому етапі. Перехід до нової теми, запис на дошці та в зошитах, зміст нового матеріалу, його обсяг, науковість, системність, доступність. Добір методів та методичних прийомів, їх поєднання, відповідність їх змісту та віковим особливостям учнів. Методи формування умінь та навичок, методи активізації пізнавальної активності учнів. Використання натуральної та друкованої наочності, моделей, муляжів, мультимедійних засобів навчання, лабораторного обладнання. Диференціація навчання. Термінологічна робота, використання міжпредметних зв'язків. Застосування прийомів та методів інноваційних педагогічних технологій.
Аналіз діяльності вчителя: володіння матеріалом, культура мовлення, стиль спілкування з класом.
Аналіз діяльності учнів: якою мірою задіяні вони до роботи, ступінь зацікавленості, самостійність, активність, дисциплінованість.
Зміст записаного учнями матеріалу, компактність. Використання робочих зошитів з природознавства.

Оформлення вчителем записів на дошці, дотримання гігієнічних умов підтримки працездатності учнів на уроці.

7. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ.

Методи, використані для проведення первинного аналізу та синтезу знань.

Використання підручника, навчально-логічні завдання, розв'язання пізнавальних завдань, проблемних завдань, творча робота.

Методи та методичні прийоми, застосовані на даному етапі. Використання схем, таблиць, завдань, задач, запитань різного рівня складності.

8. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКУ УРОКУ.

Методи проведення етапу. Який матеріал засвоїли учні, якість засвоєння.

9. ВИЗНАЧЕННЯ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ.

Обсяг завдання, диференціація, пояснення вчителем змісту роботи, прийомів та послідовності виконання домашньої роботи.

10. ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК про рівень проведення уроку та його результативність: досягнення мети уроку, якість знань учнів на уроці,

дисципліна, зв'язок з попередніми та наступними уроками.

Критичні зауваження та методичні поради.

Додаток Ж
Аналіз уроку (НУШ) з природничої освітньої галузі

Дата _____ Клас _____ Урок _____ Кількість учнів _____
 ПІП вчителя _____
 Тема тижня _____
 Тема _____
 уроку: _____
 Тип уроку _____
 Мета відвідування: _____

№	ПРОГРАМА СПОСТЕРЕЖЕННЯ	В	Д	С	Н
1. Організація освітньої діяльності					
1.1	Мобілізуючий початок уроку (організація учнів.)				
1.2	Підготовка освітнього середовища (навчальні матеріали та їх організація до уроку)				
1.3	Забезпечення дидактичним та роздатковим матеріалом, якість та зміст підготовлених презентацій				
1.4	Темп уроку, мова вчителя				
1.5	Гігієна розумової праці (чергування навантаження I та II сигнальна система) 10; 35 хв.				
2. Формування предметної компетентності					
2.1	Змістова лінія «Я пізнаю природу» (формування дослідницьких умінь через підтримку допитливості та інтересу до спостережень, експериментів та моделювання для пошуку відповідей на запитання про навколишній світ)				
2.2	Змістова лінія «Я у природі» (розвиток уявлень про об'єкти та явища природи, встановлення зв'язків між неживою і живою природою, формування бережливого ставлення до природи; вироблення навичок екологічно доцільної поведінки в довкіллі).				
2.3	Змістова лінія «Я у рукотворному світі» (формування загальних уявлень про світ, створений людиною, понять про взаємозв'язки людини і природи, слугує джерелом натхнення для пошуку та втілення дитячих винахідницьких ідей та проєктів)				
3. Реалізація основних компонентів концепції «Нова Українська школа»					
3.1	Формування предметних компетентностей та ключових компетентностей (спілкування державною мовою, спілкування іноземними мовами, основні компетентності у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися; ініціативність і підприємливість; соціальна та громадянська компетентність; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність і здорове життя)				
3.2	Дотримання вчителем принципів партнерства:				
3.3	повага до особистості, доброзичливість і позитивне ставлення, довіра у відносинах; діалог-взаємодія-діалог, розподілене лідерство; соціальне партнерство				
3.4	постійне залучення дитини до спільної діяльності				

3.5	Дотримання принципів державного стандарту: визнання того, що кожна дитина талановита, цінність дитини, радість пізнання, розвиток вільної особистості				
3.6	Дотримання послідовності етапів та умов розвитку пізнавальних інтересів				
3.7	Забезпечення можливості здійснювати учнями вибір у класі				
3.8	Яким чином сформовані взаємозв'язки між навчальними предметами (освітніми галузями): тематична інтеграція; інтеграція навичок; інтеграція на ціннісно-смысловому рівні				
3.9	Використання технологій, методів, прийомів для розвитку критичного мислення, розв'язання проблем, діяльнісного підходу _____ _____ _____				
3.10	Усвідомлення цілей навчання (цілі навчання когнітивної групи, цілі навчання афективної групи, цілі психомоторні)				
3.11	Дотримання вимог до вербального оцінювання, використання зворотнього зв'язку				

Висновок,
зауваження: _____

Пропозиції: _____
_____
_____

З аналізом уроку ознайомлений: _____

Навчальне видання

**НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗА ОСВІТНЬОЮ ПРОГРАМОЮ
«СЕРЕДНЯ ОСВІТА (БІОЛОГІЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ТА
ПРИРОДОЗНАВСТВО)»
ПРЕДМЕТНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014.05 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (БІОЛОГІЯ
ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ)
другого (магістерського) рівня вищої освіти**

Навчально-методичний посібник

За ред. Кореневої І.М

Підп. до розповсюдження 5.03.2024.

Формат 60x84/8. Умов. друк. арк. 11,39. Зам. №3472
Облік.-вид. арк. 6,00. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Видавництво Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
41400, м. Глухів, Сумська обл., вул. Київська, 24
тел/факс (05444) 2-33-06.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи СМв №046 від 16 червня 2014 року